

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ:

**ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
(Πρόγραμμα Jean Monnet)**

Διπλωματική Εργασία

**‘Πράσινη Οικονομία και Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ ως εργαλείο
περιβαλλοντικής πολιτικής και διακυβέρνησης’**

Αθήνα, 2012

Διπλωματική Εργασία

**‘Πράσινη Οικονομία και Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ ως εργαλείο
περιβαλλοντικής πολιτικής και διακυβέρνησης’**

Επιβλέπων Καθηγητής

Γρηγόριος Ι. Τσάλτας

Φοιτήτρια

Γεωργοπούλου Ανναλίζα

A.M.: 1210M069

Αθήνα, Μάιος 2012

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΚΡΩΝΥΜΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
Α' ΜΕΡΟΣ	
I. ΠΡΑΣΙΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	9
1.Πράσινη οικονομία ως κοινωνική, οικονομική και πολιτική αναγκαιότητα.....	9
1.1. Ορισμός	9
1.2. Διασύνδεση της «πράσινης οικονομίας» με τον κοινωνικό και οικονομικό πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης.....	11
1.3 Αλληλεξάρτηση πολιτικής διάστασης της αειφόρου ανάπτυξης με την «πράσινη οικονομία»	16
2. Εξέλιξη και εδραίωση του όρου «πράσινη οικονομία».....	19
2.1. Διαδρομή της βιώσιμης ανάπτυξης και παράλληλα της πράσινης οικονομίας: Στοκχόλμη- Ρίο- Γιοχάνεσμπουργκ	19
2.2. Μια περιβαλλοντική πρωτοβουλία με οικονομικό αντίκτυπο	23
2.3. Ρίο+20, το «αύριο» της Διεθνούς Κοινότητας	25
3. Τα εργαλεία της πράσινης οικονομίας	32
3.1. Η χρήση των οικονομικών εργαλείων	32
3.2. Θεωρία Wilson και κανονιστικά εργαλεία.....	40
3.3. Αποτίμηση και Νέα στοιχεία	43
II. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ.....	
46	
1. Ο ρόλος της ΕΕ και παραδοσιακά εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής.....	46
2. Νέα μέσα περιβαλλοντικής πολιτικής και πράσινη οικονομία	51
2.1 Υιοθέτηση καινοτόμων εργαλείων μετά το 1992.....	54

B' ΜΕΡΟΣ

I. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ 61

1. Ορισμός και πτυχές Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ 61

2. Το Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ στις Επιχειρήσεις 64

3. Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη 73

II. ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ..... 81

1.Οικολογικός Έλεγχος ως τρόπος εφαρμογής του Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ (Eco-auditing) 81

2.Οικολογικός Έλεγχος και Πρότυπα Συστήματα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ..85

2.1. Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου στην Ευρώπη (EMAS) 86

2.2. Πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ στις ΗΠΑ 93

2.3. Σύστημα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ από τον Διεθνή Οργανισμό Προτύπων (ISO 14000)..... 96

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Διασύνδεση πράσινης οικονομίας και περιβαλλοντικού μάνατζμεντ.....100

2. Συγκριτική προσέγγιση των προτύπων συστήματος περιβαλλοντικού μάνατζμεντ.....104

3. Διακρατική αντιμετώπιση και εφαρμογή περιβαλλοντικού μάνατζμεντ σε περιπτώσιολογία 108

ΕΠΙΛΟΓΟΣ111

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....114

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ117

Πίνακας Ακρωνύμων και Συντμήσεων

Ελληνικά

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΣΧ	Αναπτυξιακοί Στόχοι Χιλιετίας
ΒΔΣ	Βιώσιμες Δημόσιες Συμβάσεις
ΔΟΕ	Διεθνής Οργανισμός Εργασίας
Ε&Α	Έρευνα& Ανάπτυξη
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΚΕ	Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΝΜΠΠ	Νέα Μέσα Περιβαλλοντικής Πολιτικής
ΝΠΠΣ	Νέα Παγκόσμια Πράσινη Συμφωνία
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΠΔΠ	Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον
ΠΔΣ	Πράσινες Δημόσιες Συμβάσεις
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
Ρίο+20	Η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη
ΣΠΔ/ΣΠΜ	Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης/Συστήματα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ
ΥΠΠ	Υπηρεσία Περιβαλλοντικής Προστασίας

Ξενόγλωσσα

CEMP	Κώδικας Αρχών Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (Code of Environmental Management Principles)
EMAS	Σύστημα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ και Οικολογικού Ελέγχου (Environmental Management and Audit Scheme)
ISO	Διεθνής Οργανισμός Προτύπων- κυρίως για να εκφράσει το Διεθνές Πρότυπο (International Standards Organization)
TQEM	Περιβαλλοντικό Σύστημα Ολικής Ποιότητας (Total Quality Environmental Management)
UNEP	Πρόγραμμα Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (United Nations Environmental Programme)

Εισαγωγή

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και των εργαλείων της συνιστούν τους συνδεδετικούς κρίκους που συντελλούν σε ισορροπία του συστήματος. Η αυξανόμενη συσσώρευση των παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων, σε συνδυασμό με την ανάδυση ενός νέου παραδείγματος βιώσιμης ανάπτυξης επαναπροσανατόλισαν τη διεθνή κοινότητα προς περισσότερο ολοκληρωμένες διατομεακές στρατηγικές, οι οποίες καλούνται να διασφαλίσουν ταυτόχρονα περιβαλλοντικούς και οικονομικούς στόχους.

Η επιλογή του παρόντος θέματος, η ανάλυση του ρόλου της πράσινης οικονομίας και του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ στη μετάβαση προς την αειφορία, προέκυψε ως αποτέλεσμα του επιστημονικού μου ενδιαφέροντος να καλύψω τα νέα εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής και διακυβέρνησης με επίκεντρο την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθότι η τελευταία χαρακτηρίζεται πρωτοπόρος στην εφαρμογή πλαισίου για τη επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης με όλο και περισσότερο καινοτόμα στοιχεία. Στη θεματική αυτή συνδυάζεται η οικονομική μεγέθυνση με την επικείμενη προσπάθεια επίτευξης και σύζευξης ανθρώπινης ανάπτυξης και η διαχείριση νέων πολιτικών σύμφωνων με το περιβάλλον. Επιπλέον, μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι επίκαιρο, αφού αποτελεί μεγάλο μέρος των θεματικών που θα απασχολήσουν τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο+20, τον Δεκέμβριο του 2012.

Το παρόν πόνημα προσπαθεί να αναλύσει καταρχάς την έννοια και την απαρχή της πράσινης οικονομίας, ως πτυχής μετάβασης στη βιώσιμη ανάπτυξη. Η πράσινη οικονομία δεν είναι μια θεωρητική έννοια. Ορισμένες χώρες έχουν ήδη κινηθεί επιθετικά προς αυτό το στόχο και θεωρείται επιτακτική ανάγκη η αναμόρφωση των αναπτυξιακών στρατηγικών και των πρακτικών τους αναλόγως. Η διεθνής συνεργασία θα βοηθήσει να εξασφαλιστεί ότι οι ευκαιρίες που προκύπτουν από τη μετάβαση μεγιστοποιούνται και αντίστοιχα οι κίνδυνοι ελαχιστοποιούνται. Έχοντας καλύψει το πρώτο τμήμα του πρώτου μέρους με την κοινωνικοπολιτική προσέγγιση και την διαδρομή της έννοιας της πράσινης οικονομίας, όπως επίσης και μια παράθεση των εργαλείων που χρησιμοποιούνται, το δεύτερο μέρος προχωρά στην κατατόπιση του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ per se.

Σε διεθνές επίπεδο, υπήρξε μια εξελικτική διαδικασία από την άποψη των ρυθμιστικών μηχανισμών για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών

ζητημάτων. Στο ένα άκρο της κλίμακας, υπάρχουν μηχανισμοί «εντολών και ελέγχου», οι οποίοι αποτελούν και την αρχική προσέγγιση των ρυθμιστικών φορέων, μέσω των οποίων οφείλεται να εφαρμόζεται η νομοθεσία και όταν αυτή παραβαίνεται να εξυπηρετούνται οι κυρώσεις για επανόρθωση. Στο άλλο άκρο της κλίμακας, είναι η ολική αυτορρύθμιση, με την οποία οι εταιρείες/οργανισμοί αποδεικνύουν τη περιβαλλοντική τους συμμόρφωση, υιοθετώντας εθελονικά μέσα με αρχές τη διαφάνεια, την επιταγή για προστασία και τη αειφορική συνείδηση.

Οι περιβαλλοντικές απαιτήσεις εξελίχθηκαν, κατά την τελευταία 25ετία, σε σημείο που απέκτησαν οριζόντια φύση και εφαρμόζονται σε όλες τις κοινοτικές πολιτικές. Παρουσιάζοντας την Ευρωπαϊκή Περιβαλλοντική Πολιτική και την υιοθέτηση καινοτόμων εργαλείων, η εστίαση θα γίνει στην εφαρμογή των εθελοντικών συμφωνιών. Επεξηγώντας, στο περιβαλλοντικό μάνατζμεντ, στην καθιέρωση ενός συστήματος διαχείρισης και ιδιαίτερα πως γίνεται η χρήση του από τις επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, δεν λησμονείται η ανάγκη διασύνδεσης των ενδιαφερόμενων μερών με την επιχειρησιακή δραστηριότητα, και έτσι μια νέα συνιστώσα, η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, περιλαμβάνει ορθές και καινοτόμες περιβαλλοντικές αρχές. Πιο συγκεκριμένα, ένα ΣΠΔ/ΣΠΜ είναι ένα εργαλείο που καλύπτει τις πρακτικές, τις διαδικασίες, τους πόρους και τις αρμοδιότητες με σκοπό την εφαρμογή της περιβαλλοντικής διαχείρισης. Ένα τέτοιο σύστημα επιτρέπει στις επιχειρήσεις/οργανισμούς να επιτύχουν και να αποδείξουν τη συνοχή τους με τους περιβαλλοντικούς κανονισμούς. Επιπλέον δίνεται η δυνατότητα μέσω αυτού, να ελέγχεται το σύνολο των περιβαλλοντικών επιπτώσεων όλων των δραστηριοτήτων τους, σύμφωνα με τη περιβαλλοντική πολιτική που αυτοβούλως θέτουν, σε συνοχή με τους στόχους τους.

Στο πυρήνα της χρήσης και προώθησης των συστημάτων περιβαλλοντικού μάνατζμεντ κείτονται τα πρότυπα ΣΠΔ/ΣΠΜ και ο οικολογικός έλεγχος ώστε να πιστοποιείται η συμμόρφωση. Η Ευρωπαϊκή πρακτική ως πρωτοπόρος οδηγός προς αυτή τη κατεύθυνση σε περιφερειακό επίπεδο, με κίνητρο την βρετανική καινοτομία του πρώτου προτύπου BS 7750, υιοθέτησε το πρότυπο σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS), το 1993, ενώ η τακτική του αντικατάσταση βοηθά στην ανανέωση της κάλυψης αναγκών και στην διεθνή του- πλέον- υπόσταση (EMAS III, 2011). Ακολουθώντας, η αμερικανική πράκτική, καθώς

και η εδραίωση του διεθνούς προτύπου ISO 14001, δεν εξαιρούνται από την παρούσα ανάλυση.

Εν κατακλείδι, στο τελευταίο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί μια αποτίμηση και πρακτική της λειτουργίας και της συγκρικής εφαρμογής του διεθνούς με το Ευρωπαϊκό πρότυπο συστήματος οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου, καθώς και η διακρατική αντιμετώπιση και προσέγγιση ανάμεσα στις ΗΠΑ, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η συγκριτική αυτή προσέγγιση θα κλείσει το μέρος αυτό, δίνοντας μια διευρυμένη διάσταση στην αντιμετώπιση και εφαρμογή του Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ, δημιουργώντας μια σφαιρική αντίληψη, και τη «μνήμη» της καλύτερης πρακτικής ως αποτελεσματικό παράδειγμα για το μέλλον

A' ΜΕΡΟΣ

I. Πράσινη οικονομία και βιώσιμη ανάπτυξη

1. Πράσινη οικονομία ως κοινωνική, οικονομική και πολιτική αναγκαιότητα

1.1. Ορισμός

Ο ορισμός της «παραδοσιακής» οικονομίας αναλύεται σε πλήθος επιστημονικών συγγραμάτων, έχοντας ως βάση την ανάλυση των πτυχών της αγοράς, στο πλαίσιο της οικονομίας, εστιάζοντας σε «αγαθά και υπηρεσίες». Ορισμένοι σύγχρονοι οικονομολόγοι κινούνται προς μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση του ορισμού της, όπως εκείνη που διαπιστώθηκε στο πόνημα των Case και Fair (1996): «οικονομία είναι η μελέτη του πώς τα άτομα και οι κοινωνίες επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν τους λιγοστούς πόρους που η φύση και οι προηγούμενες γενιές τους έδωσαν»¹. Σε αντίστοιχη λογική κινείται και ο ορισμός άλλων συγγραφέων: «η οικονομία είναι η μελέτη του τρόπου που οι άνθρωποι οργανώνονται με σκοπό τη διατήρηση της ζωής και τη βελτίωση της ποιότητάς της»². Οι ορισμοί αυτοί παρουσιάζουν μια ολιστική εικόνα με έμφαση στη πρόβλεψη για τις ανθρώπινες ανάγκες, σε αντιπαράθεση με την «κλασσική» έννοια για παραγωγή και διανομή των προϊόντων. Έχοντας ως αφετηρία αυτής της νέας διάστασης για την οικονομία, την έννοια της αειφορίας, ένας νέος όρος έκανε την εμφάνισή του, αυτός της «πράσινης οικονομίας».

Η πράσινη οικονομία είναι μια πολυλειτουργική συνιστώσα του πρωταρχικού στόχου της αειφόρου ανάπτυξης³. Πράσινη οικονομία ορίζεται ως η

¹ Case, Karl E., and Ray C. Fair, *'Principles of Economics'*, Upper Saddle River, NJ:Prentice-Hall, 1996, p.2.

² Goodwin, Neva R., Julie A., Nelson, Frank Ackerman, and Thomas Weisskopf, *'Microeconomics in Context'*, Houghton Muffin, Boston, 2005, p.2

³ Το UNEP, για παράδειγμα, έχει ξεκινήσει μια πρωτοβουλία για την Πράσινη Οικονομία, που την ορίζει ως: «ένα οικονομικό σύστημα που οδηγεί στην βελτίωση της ανθρώπινης ευημερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, ενώ θα μειώσει σημαντικά τους κινδύνους του περιβάλλοντος και τις οικολογικές ελλείψεις. Στην απλούστερη έκφρασή της, μια πράσινη οικονομία μπορεί να θεωρηθεί ως μια οικονομία που είναι χαμηλής περιεκτικότητας σε άνθρακα, επιτυγχάνει αποδοτική αξιοποίηση των πόρων και πράττει χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς. Πρακτικά μιλώντας, μια πράσινη οικονομία είναι εκείνη της οποίας η αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης οδηγείται από δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις που μειώνουν τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και της ρύπανσης, τη βελτίωση της ενεργειακής ανεξαρτησίας και της αποδοτικότητας των πόρων, και την πρόληψη της απώλειας της βιοποικιλότητας και των υπηρεσιών οικοσυστήματος. Οι επενδύσεις αυτές θα πρέπει να υποστηρίζονται από στοχευμένες δημόσιες δαπάνες, πολιτικές μεταρρυθμίσεις

οικονομία εκείνη που έχει ως στόχο τη βελτίωση της ανθρώπινης ευημερίας και τη μείωση των ανισοτήτων, ενώ δεν εκθέτει τις μελλοντικές γενιές σε σημαντικούς κινδύνους αναφορικά με την καταστροφή του περιβάλλοντος και των ανάλογων οικολογικών ελλείψεων. Παράλληλα επιδιώκει να φέρει μακροπρόθεσμα κοινωνικά οφέλη με βραχυπρόθεσμες δραστηριότητες έχοντας τον ίδιο στόχο, δηλαδή τον μετριασμό των κινδύνων για το περιβάλλον.

Ο όρος «πράσινη οικονομία» δεν σημαίνει αυτόματα και υψηλότερα επίπεδα παραγωγής και απασχόλησης σε σύγκριση με την παραδοσιακή οικονομία. Αντίθετα, στροφή προς μια πιο «πράσινη» οικονομία συνεπάγεται όχι μόνο την ενσωμάτωση των «πράσινων» θέσεων σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας, αλλά και μια αλλαγή στο συνολικό κοινωνικό κατασκεύασμα της επικείμενης οικονομίας. Η πρόκληση της αειφόρου ανάπτυξης για εδραίωση της πράσινης οικονομίας θα σημαίνει αυτόματα ότι θα είναι σε θέση να παράγει περισσότερο πλούτο, απασχόληση και καλύτερες κοινωνικές υπηρεσίες, σε συνδυασμό με λιγότερη χρήση των φυσικών πόρων και μεγαλύτερη εξάρτηση από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, σε σύγκριση με την ένταση εξάρτησης από πηγές άνθρακα. Αυτό θα πρέπει να επιτευχθεί χωρίς να προκαλεί περιφερειακή μετατόπιση λόγω άνισης προικοδότησης των φυσικών πόρων. Υπάρχει ένα σημαντικό σκέλος στο έργο της περιβαλλοντικής πολιτικής που χρήζει διαμόρφωση και επικαιροποίηση ώστε να εξασφαλιστεί η δίοδος προς μια πιο πράσινη οικονομία, η οποία θα γίνεται δίχως κοινωνικούς αποκλεισμούς και θα συμβάλλει στην ισόρροπη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

και αλλαγές στους κανονισμούς. Αυτή η πορεία ανάπτυξης θα πρέπει να διατηρηθεί, να ενισχυθεί και, όπου απαιτείται, να γίνεται αποκατάσταση του φυσικού κεφαλαίου ως ένα κρίσιμο οικονομικό αγαθό και πηγή των δημόσιων παροχών, ιδίως για τους φτωχούς ανθρώπους των οποίων οι ζωές και η ασφάλεια εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό εκ της φύσης." Green Economy Initiative:

http://www.unep.org/greenconomy/Portals/88/documents/ger/ger_final_dec_2011/Green%20EconomyReport_Final_Dec2011.pdf

Ο Συνασπισμός για της Πράσινη Οικονομία ορίζει την πράσινη οικονομία ως ένα οικονομικό σύστημα που έχει προσκολληθεί στα ακόλουθα δομικά στοιχεία:

ενέργεια με επίτευξη χαμηλών εκπομπών άνθρακα, των υποδομών και των μεταφορών, 2) βιώσιμα συστήματα παραγωγής τροφίμων, νερού και αποχέτευσης, και διαχείριση των αποβλήτων, 3) τρόπους για την προστασία και την αειφόρο χρήση της βιοποικιλότητας, 4) πράσινες θέσεις εργασίας, με βάση την αξιοπρέπεια στην εργασία, εύρεση βιώσιμων τρόπων ζωής και διαβίωσης που διασφαλίζουν τη κοινωνική δικαιοσύνη και την ισότητα, και που λαμβάνονται πραγματικά μέτρα για την πρόοδο και την ευημερία, 5) επενδύσεις στους τομείς της «πράσινης» ανάπτυξης, περιβαλλοντική «λογιστική» και εισαγωγή νέων επιχειρηματικών μοντέλων και 7) μεταρρύθμιση της πολιτικής –Green Economy Coalition:

<http://www.greenconomycoalition.org/document/green-economy-coalition-and-road-rio-2012>

Ο όρος «πράσινη οικονομία» δεν αντικαθιστά τον όρο της βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά συνδράμει επιτελικά στην επίτευξη της, ενώ πολιτικές, κίνητρα, υποδομές και νομοθετικές νόρμες είναι τα στοιχεία εκείνα τα οποία θα ωθήσουν στην εξέλιξη και στην μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία και συνεπαγόμενα στην βιώσιμη ανάπτυξη.

1.2. Διασύνδεση της «πράσινης οικονομίας» με τον κοινωνικό και οικονομικό πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης

Η αμοιβαία σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος αναγνωρίζεται ευρέως. Η έννοια της πράσινης οικονομίας αυτοπροσδιορίζεται και αυτοπεριορίζεται στα πλαίσια εκπλήρωσης των τριών επιπέδων της βιώσιμης ανάπτυξης, ένα εκ των οποίων είναι και η κοινωνική ανάπτυξη, ενώ ένα δεύτερο είναι η οικονομική.

Αναφορικά με την κοινωνική πτυχή, είναι ενσωματωμένη στην έννοια της αειφόρου ανάπτυξης, όπως αυτή αναπτύχθηκε στην Έκθεση της Επιτροπής Brundtland⁴ (1987) και στη συνέχεια εγκρίθηκε στη Σύνοδο Κορυφής του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (1992)⁵. Ο κοινωνικός πυλώνας της έννοιας της 'βιώσιμης ανάπτυξης' αποτελεί στυλοβάτη και σημαντικό σημείο αναφοράς ώστε να θεωρείται ότι η παραπάνω επιτυγχάνεται. Η διασύνδεση των πτυχών της κοινωνικής ανάπτυξης με αυτών της πράσινης οικονομίας είναι επίσης αλληλένδετες. Η προστασία του περιβάλλοντος είναι ο τρίτος μοχλός που οδηγεί στην σύγχρονη έννοια της ανάπτυξης και μεριμνά αναλογικά για τη διατήρηση και βελτίωση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Στον διχοτομημένο πλανήτη μας όπου η ομάδα των αναπτυγμένων και αντίστοιχα αυτή των αναπτυσσόμενων κρατών διακατέχεται από διαφορετικά συμφέροντα και διαφορετικές καταβολές, ο παράγων 'περιβάλλον' αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς και σύγκλισης.

Στο πλαίσιο της «πράσινης οικονομίας», παρατηρείται ότι πολλές μορφές της έχουν αποτύχει ως τώρα, ιδίως, επειδή δεν γίνεται σεβαστή η αμοιβαία σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και η χωρίς

⁴ Έκθεση της Επιτροπής Brundtland: 'Our Common Future', <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

⁵ Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, διαθέσιμη: <http://www.unep.org/Documents/Multilingual/Default.asp?documentid=78&articleid=1163>

αποκλεισμούς οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Θα πρέπει να γίνεται σεβαστή η περιβαλλοντική «κληρονομιά», μέσα από τον σεβασμό των αναπτυγμένων κρατών στους φυσικούς πόρους και ταυτόχρονα, με την γρήγορη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων, ώστε να διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους για την προστασία του περιβάλλοντος. Για τις φτωχότερες χώρες λοιπόν, η ανάπτυξη αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την προστασία του περιβάλλοντος.

Στη Διάσκεψη της Στοκχόλμης το 1972, η Indira Gandhi επιγραμματικά συνόψισε την άποψη της Ινδίας, ως αναπτυσσόμενης χώρας: «τα περιβαλλοντικά προβλήματα των αναπτυσσόμενων χωρών δεν είναι οι παρενέργειες της υπερβολικής εκβιομηχάνισης, αλλά αντανακλούν την ανεπάρκεια της ανάπτυξης. Οι πλούσιες χώρες μπορεί να θεωρούν την ανάπτυξη ως την αιτία της καταστροφής του περιβάλλοντος, αλλά για μας είναι ένα από τα κύρια μέσα για τη βελτίωση του περιβάλλοντος για τη ζωή, ή την παροχή τροφίμων, νερού, υγιεινής και στέγης, έτσι ώστε να καταστούν οι έρημοι και τα πράσινα βουνά κατοικήσιμα»⁶.

Το έγγραφο πολιτικής του UNEP (2009) μας πληροφορεί ότι: «μια κοινή παρανόηση είναι ότι υπάρχει ένας συμβιβασμός μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής επιστασίας. Στην πραγματικότητα αυτό δεν αποτελεί συμβιβασμό γιατί κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα εξαρτάται από την ύπαρξη ενός υπεύθυνου πλαισίου για τη χρήση περιβαλλοντικών περιουσιακών στοιχείων»⁷. Το παρόν έγγραφο δεν αναγνωρίζει πλήρως την αλληλεξάρτηση μεταξύ του περιβάλλοντος και της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Αντανακλά σωστά το γεγονός ότι οι προοπτικές της μελλοντικής ανάπτυξης θα υστερούν σε περίπτωση απουσίας της κατάλληλης περιβαλλοντικής διαχείρισης, αλλά αποτυγχάνει να αναγνωρίσει την πραγματικότητα ότι, δηλαδή, για τις αναπτυσσόμενες χώρες η ανάπτυξη, τόσο οικονομική όσο και κοινωνική, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την προστασία του περιβάλλοντος. Χωρίς ανάπτυξη, οι φτωχότερες χώρες δεν θα διαθέτουν τους

⁶ Από την ομιλία στην ολομέλεια της Διάσκεψης του ΟΗΕ για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, Στοκχόλμη, 14 Ιουνίου 1972, δημοσιευμένη στο βιβλίο 'Of Man and His Environment', Indira Gandhi, Abhinav Publications, November 2008, New Delhi, India.

⁷ UNEP, Global Green New Deal – A Policy Brief, March 2009, p.7, διαθέσιμο: http://www.unep.org/pdf/A_Global_Green_New_Deal_Policy_Brief.pdf

απαραίτητους πόρους για την προστασία του περιβάλλοντος. Το στοιχείο της αλληλεξάρτησης επιβάλλεται στην προσέγγιση της «πράσινης οικονομίας».

Στο επίκεντρο της προσέγγισης της πράσινης οικονομίας είναι η επιθυμία για βελτίωση της ανθρώπινης ευημερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, πράγμα που σημαίνει περισσότερο στοχευμένες επενδύσεις στο ανθρώπινο και κοινωνικό κεφάλαιο να βρίσκονται στην κορυφή των επενδύσεων και ειδικότερα στο πράσινο φυσικό κεφάλαιο (π.χ. οι καθαρές τεχνολογίες), αφού αποτελούν νέες δυνατότητες κερδοφορίας. Μια πράσινη οικονομία θα πρέπει να συμβάλλει επίσης στο έργο των Ηνωμένων Εθνών για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας (ΑΣΧ)⁸. Οι στόχοι αυτοί αποτελούν επιδιώξεις, οι οποίες είναι πιθανό να συνεχιστούν πέραν του 2015 ως έτους εκπλήρωσης του στόχου, και δίνουν συνεχή έμφαση στην ενίσχυση της πρόσβασης των φτωχών, των γυναικών και άλλων ευάλωτων και περιθωριοποιημένων τμημάτων της κοινωνίας σε υπηρεσίες, πόρους και ευκαιρίες, καθώς και την προαγωγή απαραίτητων κοινωνικών μετασχηματισμών. Το κόστος του έργου των Ηνωμένων Εθνών για επίτευξη των ΑΣΧ για όλες τις χώρες προβλέπεται να ανέλθει στα 189 δισεκατομμυρία δολάρια ΗΠΑ ως το 2015⁹. Στην παγκόσμια μετάβαση προς μια πράσινη οικονομία, αυτά τα κενά χρηματοδότησης πρέπει να μπορούν να αντιμετωπιστούν σε συνέργεια με τις επενδύσεις που απαιτούνται για το «πρασίνισμα» της υποδομής και άλλων οικονομικών τομέων. Πολιτικές μείωσης της φτώχειας θα πρέπει να διατυπωθούν με στόχο την προώθηση της βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγής και την καθιέρωση μιας πράσινης οδού για τη μελλοντική ανάπτυξη.

Η «πράσινη οικονομία», και οι ανάλογες πράσινες θέσεις εργασίας που δημιουργεί, παρουσιάζει μια σημαντική ευκαιρία για την καταπολέμηση της φτώχειας και της ανισότητας αφού επιτελεί στην εμφάνιση περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας. Αυτό μπορεί να είναι μια σημαντική συμβολή στην ανάπτυξη δίχως αποκλεισμούς. Η μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία μπορεί να οδηγήσει σε καθαρή αύξηση της απασχόλησης, σε ολόκληρο το πλέγμα της οικονομίας, σε σύγκριση με τη συμβατική μη βιώσιμη πορεία της, έως προσφάτως,

⁸Εκθέσεις των ΗΕ για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας, διαθέσιμες: <http://www.un.org/millenniumgoals/reports.shtml>

⁹Διαθέσιμο στο : Έργα της Χιλιετίας του ΟΗΕ, Επενδύοντας στην ανάπτυξη, κεφάλαιο 17, των Ηνωμένων Εθνών (2005). Οι εκτιμήσεις των επενδύσεων που προβλέπονται για τους ΑΣΧ εκτιμήσεις των αναγκών για επενδύσεις είναι: η πείνα, η εκπαίδευση, η ισότητα των φύλων, η βελτίωση της υγείας, της ύδρευσης και αποχέτευσης, η βελτίωση της ζωής των κατοίκων των παραγκουπόλεων, της ενέργειας και των δρόμων.

οικονομικής μεγέθυνσης¹⁰. Επομένως, δεν είναι απαραίτητο να γίνει επιλογή ανάμεσα στο περιβάλλον από τη μία πλευρά και της απασχόλησης και της οικονομικής ανάπτυξης από την άλλη, μπορεί να επιλεγεί η λύση της ενσωμάτωσης της αειφορίας μέσα από την πράσινη οικονομία για παράλληλη ικανοποίηση και των δύο στόχων.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα βαθύτερα αίτια της φτώχειας και της ανισότητας, όμως, οποιοσδήποτε πρωτοβουλίες προς μια πράσινη οικονομία θα πρέπει να περιλαμβάνουν την υποστήριξη των κοινωνικών πολιτικών και μέτρων, ιδίως για την παροχή πρόσβασης στην καλύτερη ποιότητα της κοινωνικής προστασίας. Συνοχή μεταξύ των κοινωνικών, περιβαλλοντικών και οικονομικών πολιτικών απαιτούνται για τη μεγιστοποίηση των ευκαιριών και την άμβλυνση του κοινωνικού κόστους της μετάβασης. Η αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεργίας μέσα από μια τέτοια προσέγγιση της οικονομίας απαιτεί αύξηση των επενδύσεων σε τομείς με υψηλό δυναμικό για τη δημιουργία παραγωγικών θέσεων εργασίας. Επίσης, απαιτεί την αξιοποίηση των δυνατικών συνεργειών μεταξύ των διαφόρων πολιτικών στόχων.

Πολιτικές της αγοράς εργασίας θα μπορούσαν να υποστηρίξουν στοχευμένες επενδύσεις, με γνώμονα την βελτίωση των δεξιοτήτων των πιο ευάλωτων ομάδων – των γυναικών, της νεολαίας, των άτυπα εργαζομένων, των αγροτών μικρής κλίμακας και των ανέργων. Μέτρα για τη στήριξη των πλέον ευάλωτων αυτών ομάδων, όπως η πρόσβαση σε κοινωνική προστασία και το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας είναι απαραίτητα για την επίτευξη της κοινωνικής ένταξης ώστε να βοηθήσει στην αναδιάρθρωση προς μια πράσινη οικονομία και να γίνει πιο ομαλά η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Η βοήθεια αυτή έγκειται και στην ομάδα των περιθωριοποιημένων κοινωνιών από την «παγίδα» της φτώχειας. Είναι αναγκαίο να υπάρξει μέριμνα για την προστασία των ομάδων εκείνων που θα μπορούσαν να επηρεαστούν αρνητικά από τη μετάβαση προς μια πράσινη οικονομία, όπως μπορεί να είναι η περίπτωση των εργαζομένων στους τομείς των ορυκτών καυσίμων. Για την αποφυγή ανάλογων αρνητικών επιπτώσεων, έστω και σε μια μόνο μερίδα του εργατικού δυναμικού, απαιτείται μια βελτιωμένη και χρηστή κοινωνική και φυσική υποδομή.

¹⁰ Έκθεση του UNEP, «Προς μια Πράσινη Οικονομία: Μονοπάτια προς μια Βιώσιμη Ανάπτυξη και Εξάλιψη της Φτώχειας» (Towards Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication-A synthesis for Policy makers), 2011, pp:6-23, διαθέσιμο: http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/GER_synthesis_en.pdf

Επιπλέον μια δίκαιη μετάβαση απαιτεί την ενδυνάμωση του κοινωνικού διαλόγου και τη συμμετοχή των πολιτών στον προσδιορισμό των επιπτώσεων στο τομέα της απασχόλησης από την εφαρμογή της πράσινης οικονομίας και των πολιτικών προς την μετάβαση σε αυτήν, για έναν πιο συμβατό τρόπο εδραίωσης της τελευταίας με συναίνεση όλων των κοινωνικών ομάδων.

Απαιτείται λοιπόν, μια ριζική αλλαγή στο τρόπο σκέψης και δράσης, ιδίως σε ότι αφορά τις επενδύσεις στις ικανότητες των ανθρώπων με ταυτόχρονο σεβασμό στα δικαιώματά τους. Με ευρύτερη εκπαίδευση, κατάρτιση, ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, κατανόηση και συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων συντελείται μεγαλύτερη συμμετοχή και ευθύνη από μέρους των πολιτών ώστε να αναλάβουν δράση σε επίπεδο βάσης και να αλλάξουν τις ατομικές και συλλογικές συμπεριφορές στο τομέα της παραγωγής/κατανάλωσης. Επενδύσεις στην τεχνολογική πρόοδο είναι εξίσου σημαντικές στην πορεία προς μια πράσινη οικονομία, και ιδιαίτερα η ενδυνάμωση χρήσης «καθαρών τεχνολογιών».

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι για την καταπολέμηση του φαύλου κύκλου της φτώχειας και της υπερεκμετάλλευσης των πόρων, απαιτείται σταθερή προσήλωση στον στόχο. Τον σκοπό αυτό για πραγματοποίηση μακροπρόθεσμων επενδύσεων με απτά αποτελέσματα, επικουρεί η ανάλογη αναγωγή στην ποιοτική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η ενίσχυση του τομέα της εκπαίδευσης, Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ)¹¹, συμπεριλαμβανομένων των καλών πρακτικών για αντιμετώπιση των κλιματικών αλλαγών, είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό μέρος της ποιότητας της εκπαίδευσης. Η επένδυση στο τομέα αυτό θα είναι σε θέση να παράσχει τις ανάλογες δεξιότητες και γνώσεις που απαιτούνται για την προετοιμασία και την ανάληψη πράσινων θέσεων εργασίας και θα αποτελέσει την κεντρομόλο δύναμη ώστε να τροποποιηθούν τα μη αειφόρα πρότυπα κατανάλωσης και παραγωγής. Πρέπει, επομένως, να ενσωματωθούν εκπαιδευτικά προγράμματα σε όλα τα επίπεδα και σε όλα τα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα.

Επιπλέον, ο πολιτισμός πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της μετάβασης προς μια πράσινη οικονομία. Η αντίληψη της αειφορίας στον τομέα του τουρισμού, στις πολιτιστικές και σε ανάλογου είδους δραστηριότητες, καθώς και η διαφύλαξη και προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με βάση την αστική αναζωογόνηση, είναι ισχυροί οικονομικοί τομείς που παράγουν «πράσινη

¹¹ 'Παγκοσμιοποίηση και Εκπαίδευση για Βιώσιμη Ανάπτυξη', UNESCO, Nagoya, 2005, διαθέσιμο : <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001492/149295e.pdf>

απασχόληση», έχουν τη τάση να τονώνουν την τοπική ανάπτυξη όπως επίσης και την προαγωγή της δημιουργικότητας. Τα συστήματα γνώσης και οι περιβαλλοντικές πρακτικές των τοπικών κοινοτήτων και αυτόχθονων πληθυσμών θα πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη, δεδομένου ότι παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες και εργαλεία για την αντιμετώπιση των οικολογικών προκλήσεων, την πρόληψη της απώλειας της βιοποικιλότητας, τη μείωση της υποβάθμισης του εδάφους και τον μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

1.3 Αλληλεξάρτηση πολιτικής διάστασης της αειφόρου ανάπτυξης με την «πράσινη οικονομία»

Η «πράσινη οικονομία» αποτελεί μια εννοιολογική κατασκευή και συνοδεύεται από μια σειρά επιλογών πολιτικής. Πολλές από τις συστάσεις πολιτικής αξίζει να ληφθούν υπόψη, ανεξάρτητα από το εννοιολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο είναι ενσωματωμένες. Ωστόσο, μια σειρά από άλλες προτάσεις, όπως φαίνεται παρακάτω, αντικατοπτρίζουν την ανεπαρκή προσοχή στις αναπτυξιακές διαστάσεις της στρατηγικής πολιτικής. Προσοχή πρέπει να δίνεται και στο πλαίσιο της τρέχουσας αντίληψης περί προστατευτισμού, το οποίο προβάλλεται αρκετές φορές υπό το πρίσμα των περιβαλλοντικών ανησυχιών.

Αναλυτικότερα, η σύμπραξη της πολιτικής πρωτοβουλίας στις επιδιώξεις της πράσινης οικονομίας και συνακόλουθα η πολιτική δέσμευση για πραγματοποίηση αυτών, είναι ένα στάδιο που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Στην προσπάθεια αυτή θα πρέπει να γίνει κατανοητή και εφαρμοστέα η δίκαιη κατανομή των οφελών. Ένας «άδικο» κόσμος δεν μπορεί να μετακινηθεί προς την κατεύθυνση του στόχου μιας βιώσιμης ανάπτυξης. Η ενσωμάτωση της έννοιας της δικαιοσύνης στις πολιτικές εφαρμογής της πράσινης οικονομίας θα πρέπει να αποτελεί βασική προϋπόθεση για προαγωγή της αειφόρου ανάπτυξης, ενώ η μεταρρύθμιση του συστήματος της αγοράς με μέριμνα για τους οικονομικά αδύναμους κρίνεται αναγκαία προκειμένου να δώσει ευκαιρίες ανάπτυξης για τις μικρές επιχειρήσεις και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Με αυτό το τρόπο θα δώσει την απαραίτητη βοήθεια ώστε να άρει τους παράγοντες που οδηγούν στη φτώχεια.

Ένας άλλος παράγοντας είναι η κλίμακα ελαστικότητας. Η προσαρμοστικότητα, δηλαδή, των οικοσυστημάτων και η οικονομική ανθεκτικότητά τους, αποτελούν

βασικά στοιχεία μιας πράσινης οικονομίας, προκειμένου να διασφαλιστεί η σταθερότητα του περιβάλλοντος και εγγυώνται τη δημιουργία νέων πηγών ανάπτυξης και επενδύσεων. Οι τελευταίες είναι ιδιαίτερα σημαντικές ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η διαφάνεια και η λογοδοσία των πολιτικών συστημάτων είναι στοιχεία απαραίτητα. Αυτό δεν αναιρεί την υποχρέωση για λογοδοσία του ιδιωτικού τομέα που είναι ουσιαστικά υπόλογος τόσο στους πολίτες όσο και στις κυβερνήσεις. Μια ιδιομορφία των αναπτυσσόμενων χωρών, είναι το έλλειμμα διακυβέρνησης που παρατηρείται, με αποτέλεσμα να στερεί τις χώρες αυτές από μακροχρόνιες πολιτικές. Η προσπάθεια για πολιτική σταθερότητα και η προαγωγή πολιτικών με μακροπρόθεσμους στόχους ώστε να περιλαμβάνουν ένα συνεκτικό πρόγραμμα μετάβασης σε μια «πράσινη οικονομία» θα είναι σε θέση να καλύψουν αυτό το κενό. Η δημιουργία κινήτρων από το δημόσιο τομέα ώστε να λογοδοτούν οι εταιρείες για τις δραστηριότητές τους, καθώς και η ενθάρρυνση ενσωμάτωσης νέων τρόπων-δεικτών μέτρησης του πλούτου και της προόδου που επιτυγχάνουν θα αποδεικνύουν την επικείμενη προσπάθεια και τα ανάλογα αποτελέσματα με μεγαλύτερη διαφάνεια.

Η ενδυνάμωση του ρόλου και της σημασίας της κοινωνίας των πολιτών έχουν μια ιδιαίτερη σημασία για την επιτυχή μετάβαση, συμπληρώνοντας τόσο την δικαιότερη χροιά της οικονομικής δραστηριότητας όσο και των πρωτοβουλιών του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στο τομέα της πράσινης οικονομίας. Το στοιχείο της νομιμοποίησης επέρχεται ιδίως όταν υποστηρίζεται από μια «ενεργή» κοινωνία πολιτών, αφού αφορά πρώτιστα το μέλλον και την ποιότητα ζωής των ίδιων των πολιτών, καθώς επίσης και τις επικείμενες δράσεις που θα πρέπει οι ίδιοι να κάνουν ώστε να υλοποιηθούν οι οποιεσδήποτε πολιτικές συστάσεις.

Η διασύνδεση των πολιτικών συστάσεων με την εφαρμογή μιας παράλληλης «πορείας» με την πράσινη οικονομία συνεπάγεται και από την αντίληψη και τα έως τώρα πορίσματα αναφορικά με το ρόλο των αγορών, στην παραδοσιακή θεώρηση της οικονομίας και από τις μελλοντικές φιλοδοξίες για αλληλένδετη λειτουργία της αγοράς, της πολιτικής, των πολιτών και των νόμων για αειφορία-μέσα από την εδραίωση της πράσινης οικονομίας.

Η χρηστή διακυβέρνηση θα πρέπει να λειτουργήσει ως καταλύτης με τις πολύτιμες δυνατότητές της ώστε να εξουδετερωθούν οι αρνητικές επιδράσεις των αγορών. Αυτό τεκμηριώνεται από το γεγονός ότι οι αγορές στηρίζονται σε ευρεία διασπορά της ιδιοκτησίας, στον δίκαιο ανταγωνισμό και το ηθικό κεφάλαιο, που

διευκολύνονται μέσω της διακυβέρνησης. Ωστόσο, η αγορά θεωρεί τροχοπέδη τη μεταφορά ιδιοκτησίας και πλούτου στα «ταμεία» των λίγων, ενώ ταυτόχρονα αποστερεί τη δυνατότητα παραγωγής πλούτου από τις μάζες. Αυτή η συστολή οδηγεί αναγκαστικά σε μονοπώλια, άνισο ανταγωνισμό και στην περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό των ατόμων από την αγορά¹². Οι αγορές εξωτερικεύουν το κόστος (π.χ. ρύπανση), αναγκάζοντας την κοινωνία να διορθώσει τη «ζημιά» και να απορροφήσει το κόστος, μέσα από δράσεις και την εφαρμογή περιβαλλοντικών πολιτικών. Επίσης, αδυνατούν να προσφέρουν ορισμένα δημόσια αγαθά (π.χ. ασφάλεια), απαιτώντας από την κοινωνία να εγγυηθεί και να εξασφαλίσει τις υπηρεσίες αυτές. Τέλος, οι αγορές δεν διευκολύνουν την προώθηση της δικαιοσύνης και της ισότητας, στερώντας ορισμένες χώρες συστηματικά από τους απαραίτητους πόρους, μειώνοντας την ικανότητά τους για ανταγωνισμό στο σύγχρονο καπιταλιστικό περιβάλλον. Εκπίπτει λοιπόν το συμπέρασμα, ότι οι αγορές χωρίς τη δημιουργία χρηστής διακυβέρνησης «ασθενούν» από άποψη κοινωνική, οικολογική και οικονομική¹³.

Επιπλέον, η κοινωνία των πολιτών εξαρτάται από την αγορά. Στην πραγματικότητα, η ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο έχει χρηματοδοτηθεί, εν μέρει, από τον πλούτο που παράγεται μέσω της οικονομικής ανάπτυξης¹⁴. Οι αγορές επίσης, απαιτούν την συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών για την ύπαρξή τους και για τη συνέχιση της βιωσιμότητας. Ο Polanyi έγραψε ότι «οι αγορές είναι μια ιδιαίτερη μορφή κοινωνικής αλληλεπίδρασης και μετάβασης»¹⁵. Στην πραγματικότητα, η κοινωνία των πολιτών δημιουργεί τις αγορές, παρέχει τις αναγκαίες σχέσεις για να μπορέσουν να πραγματοποιηθούν οι ανάλογες συναλλαγές και υπαγορεύει τις κοινωνικές νόρμες και τους κανόνες που οριοθετούν τη λειτουργία της.

Η ιστορία αυτών των περίπλοκων σχέσεων αποκαλύπτει την εγγενή τάση της κοινωνίας των πολιτών, του κράτους και της αγοράς να χρήζουν σύζευξης και άμεσης συνάρτησης με την μετάβαση σε μια «πράσινη οικονομία», ώστε να μην υπονομευθεί η αειφόρος προσέγγιση.

¹² Galbraith, J., *'The Affluent Society'*, Houghton Mifflin, 1998.

¹³ Korten, D., *'When Corporations Rule the World'*, Berrett-Koehler Publishers, San Francisco, CA, 1996

¹⁴ Dillard J., Dujon V., and King Mary C., *'Understanding the Social Dimension of Sustainability'*, Routledge-Taylor and Francis Editions, New York, 2009, p.106.

¹⁵ Polanyi K., *'The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Lives'*, MA: Beacon Press, Boston, 2001- Original Edition, 1944.

2. Εξέλιξη και εδραίωση του όρου «πράσινη οικονομία»

2.1. Διαδρομή της βιώσιμης ανάπτυξης και παράλληλα της πράσινης οικονομίας: Στοκχόλμη- Ρίο- Γιοχάνεσμπουργκ

Στο τέλος της δεκαετίας του 1960, ενώ κυριαρχούσε το διπολικό πολιτικό μοντέλο, η «φωνή» της περιβαλλοντικής ανησυχίας ακούστηκε σχεδόν αποκλειστικά από τη Δύση. Στον κομμουνιστικό κόσμο, η αμείλικτη καταστροφή του περιβάλλοντος στο όνομα της εκβιομηχάνισης συνεχίστηκε αμείωτη. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι περιβαλλοντικές ανησυχίες φάνταζαν δυτική πολυτέλεια. Παρόλ' αυτά, η Ινδή Πρωθυπουργός, Ίντιρα Γκάντι, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στον προσανατολισμό της ημερήσιας διάταξης της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον¹⁶, που πραγματοποιήθηκε στη Στοκχόλμη το 1972, με χαρακτηριστικό το σχόλιό της ότι :«Η φτώχεια είναι η χειρότερη μορφή ρύπανσης, που υπάρχει», αναφερόμενη στις ανησυχίες των αναπτυσσόμενων χωρών¹⁷. Συνδέθηκε, έτσι, για πρώτη φορά η οικονομική με την περιβαλλοντική διάσταση.

Ο κόσμος της δεκαετίας του 1970 ήταν ως εκ τούτου έντονα πολωμένος με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Σε αυτό το πλαίσιο, αποτελούσε έκπληξη η ιδέα για μια Διεθνή Διάσκεψη για το Περιβάλλον. Το γεγονός ότι μια τέτοια διάσκεψη πραγματοποιήθηκε και οδήγησε σε αυτό που αργότερα έγινε γνωστό ως το «Πνεύμα Συμβιβασμού της Στοκχόλμης»¹⁸, αποτελεί πρωτοπόρο ιδέα για την εποχή αλλά και θεμέλιο λίθο για την μετέπειτα πορεία του περιβάλλοντος. Με βάση αυτή τη τακτική οι εκπρόσωποι των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών προσπαθούν να βρουν τρόπους να εξυπηρετήσουν πολύ διαφορετικές απόψεις και να συγκεράσουν συμφέροντα για ένα κοινό σκοπό¹⁹.

¹⁶ Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, που πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 1972, ήταν το γεγονός που μετέτρεψε το περιβάλλον σε ένα σημαντικό ζήτημα σε διεθνές επίπεδο. Η Διάσκεψη της Στοκχόλμης που παρήγαγε μια Διακήρυξη αποτελούμενη από 26 Αρχές και ένα Σχέδιο Δράσης από 109 Συστάσεις. Κάποιοι από τους συγκεκριμένους στόχους που περιλαμβάνει είναι: ένα 10ετές Μορατόριο για την εμπορική φάλαινοθηρία, η πρόληψη των εσκευμένων απορρίψεων πετρελαίου στη θάλασσα από το 1975 και μια Έκθεση σχετική με τον τομέα της ενέργειας. Η Διακήρυξη της Στοκχόλμης για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, και οι παράγωγες Αρχές, αποτέλεσε το πρώτο όργανο «χαλαρής νομοθεσίας» σε διεθνή περιβαλλοντικά ζητήματα.

¹⁷ UNEP, Global Environmental Outlook 3, Earthscan Publications Ltd, London, διαθέσιμο:

<http://www.odd.ucr.ac.cr/eldomo/docs/GEO-3-English.pdf>

¹⁸ Δελτίο Τύπου ότι οι κυβερνήσεις επιβεβαιώνουν τον ρόλο του UNEP ως «Πνεύμα Συμβιβασμού» των Ηνωμένων Εθνών : <http://www.grida.no/news/press/1886.aspx>

¹⁹ Merrills J. G., 'International Dispute Settlement', Fourth Edition, Cambridge University Press, New York, 2005, pp. 82-90.

Το περιβάλλον αναγνωρίζεται σταδιακά ως μείζον θέμα προς επίλυση στο διεθνές γίγνεσθαι, έτσι όπως πραγματοποιείται και η διασύνδεση του θέματος αυτού με την οικονομική μεγέθυνση για ολοκληρωμένη ανάπτυξη- διασύνδεση η οποία δεν θα γίνει παρά είκοσι χρόνια αργότερα.

Περαιτέρω πρόοδος σημειώθηκε το 1974, όταν ένα συμπόσιο εμπειρογνομόνων (υπό την προεδρία της Barbara Ward²⁰), πραγματοποιήθηκε στο Cocoyoc, του Μεξικό²¹. Διοργανώθηκε από το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP) και την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), και το συγκεκριμένο συμπόσιο προσδιόρισε τους οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες που οδηγούν στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος (UNEP / UNCTAD 1974)²². Η Διακήρυξη Cocoyoc προανήγγειλε²³: «Οι συνδυασμένες καταστροφικές επιπτώσεις μιας φτωχής πλειοψηφίας παλεύουν για να μείνουν ζωντανοί και μια εύπορη μειοψηφία καταναλώνει το μεγαλύτερο μέρος των πόρων του κόσμου και υπονομεύουν τα ίδια τα μέσα με τα οποία όλοι οι άνθρωποι μπορούν επιβιώσουν και να αναπτυχθούν»²⁴.

Οι Υπουργοί Περιβάλλοντος του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), το 1979 κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι: «η μακροπρόθεσμη κατοχύρωση προστασίας του περιβάλλοντος και η παράλληλη οικονομική μεγέθυνση δεν είναι μόνο συμβατές, αλλά αλληλεξαρτώμενες»²⁵.

Η άποψη αυτή είχε απήχηση επίσης μεταξύ των ηγετικών πολυμερών οργανισμών χρηματοδότησης της ανάπτυξης στον κόσμο, με τη Διακήρυξη τους για την «Οικονομική Ανάπτυξη», το 1980. Ο A.W. Clausen, Πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας είχε ονομάσει την «αειφόρο ανάπτυξη», ως παγκόσμια επιτακτική ανάγκη, τονίζοντας ότι μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω ενός συνδυασμού συνεχούς

²⁰Barbara Ward and the Origins of Sustainable Development, διαθέσιμο: <http://pubs.iied.org/pdfs/11500IIED.pdf?>

²¹Η Διακήρυξη του Συμποσίου, διαθέσιμη: http://helsinki.at/projekte/cocoyoc/COCOYOC_DECLARATION_1974.pdf

²²UNEP / UNCTAD 1974 διαθέσιμο το κείμενο του συμποσίου: <http://unctc.unctad.org/data/e85iia11a.pdf>

²³Επαναλήφθηκε τόσο στην Παγκόσμια Στρατηγική Διατήρησης που δημοσιεύθηκε το 1980, όσο και στο GEO-2000, το 1999. – IUCN, World Conservation Strategy: living resource conservation for sustainable development, Lucerne, 1980, και Clarke Robin and UNEP, Overview GEO-2000: Global Environment Outlook 2000, UNEP, 1999.

²⁴Βλέπε <http://unctc.unctad.org/data/e85iia11a.pdf>

²⁵Tolba M.K., 'Development without destruction', Tycooly International Publishing, Dublin, 1982 και OECD, Press Communiqué, Press/A (79), 23, 8 May 1979.

οικονομικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, μαζί με σθεναρή έμφαση στη διαχείριση των πόρων και του περιβάλλοντος²⁶.

Το 1987 με την Έκθεση της Επιτροπής Brundtland, εισήχθη στη διεθνή βιβλιογραφία η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης και ο καθολικός στόχος για επίτευξη ανάπτυξης μέσω της διαγενεακής και ενδογενεακής ισότητας. Όπως αναλυτικά ορίζεται στην παραπάνω Έκθεση: «Η αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες»²⁷. Ο ορισμός αυτός περιέχει δύο βασικές έννοιες, καταρχάς την έννοια των «αναγκών», ιδίως τις βασικές ανάγκες των φτωχών του κόσμου, στις οποίες θα πρέπει να δοθεί πρωταρχική προτεραιότητα και κατα δεύτερον την ιδέα των περιορισμών που επιβάλλονται από την κατάσταση της τεχνολογίας και της κοινωνικής οργάνωσης στην ικανότητα του περιβάλλοντος έτσι ώστε να είναι σε θέση οι μελλοντικές γενεές να αντιμετωπίσουν τις δικές τους, μελλοντικές, ανάγκες²⁸.

Με τη βοήθεια της Έκθεσης αυτής της Επιτροπής, η Διεθνής Κοινότητα οδηγήθηκε σε μία από τις πιο καθοριστικές στιγμές για την αειφόρο ανάπτυξη-και συνεπαγόμενα στην επικείμενη διασύνδεση της οικονομικής μεγέθυνσης με την περιβαλλοντική προστασία- η οποία είναι η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED) που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992. Η Διάσκεψη του Ρίο ήρθε είκοσι χρόνια μετά τον προκάτοχό της συνεδρίου στη Στοκχόλμη. Η UNCED γέννησε μια σειρά από διεθνείς πράξεις που συνεχίζουν να δίνουν το πλαίσιο για την αειφόρο ανάπτυξη. Αυτό περιελάμβανε την πρωτοποριακή Ατζέντα 21²⁹, η οποία προσέφερε μια πρακτική προσέγγιση στην εφαρμογή πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης σε τοπικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, και τη Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη³⁰. Η Διακήρυξη του Ρίο, που περιέχει 27 αρχές με σκοπό να καθοδηγεί την αειφόρο ανάπτυξη σε όλο τον κόσμο, είναι κείμενο χαλαρής δεσμευτικότητας που όμως

²⁶ Clausen A.W., 'Sustainable Development, the global imperative', Mazingira, Vol. 5, No. 4, 1981, pp. 2-13.

²⁷ Έκθεση για το 'Κοινό μας Μέλλον': <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm>

²⁸ Η αλληλεξάρτηση μεταξύ αυτών αντιστακώνται επίσης στην Αρχή 3 της διακήρυξης του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, η οποία αναφέρει, «Το δικαίωμα στην ανάπτυξη πρέπει να πληροῦται ώστε να ανταποκρίνεται δίκαια στις αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές ανάγκες των τωρινών και των μελλοντικών γενεών»,

<http://www.unep.org/Documents/Multilingual/Default.asp?documentid=78&articleid=1163>

²⁹ Η Ατζέντα 21 διαθέσιμη: <http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/>

³⁰ Η Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, 1992, διαθέσιμη:

<http://www.unep.org/Documents/Multilingual/Default.asp?documentid=78&articleid=1163>

αποτελεί θεμέλιο λίθο και για την μετέπειτα σύνταξη Συνθηκών με νομική δεσμευτικότητα. Η Ατζέντα 21, με τη σειρά της, επιδιώκει να προσφέρει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης που πρέπει να ληφθεί υπόψη από όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, τόσο από τις οργανώσεις των Ηνωμένων Εθνών και τις κυβερνήσεις των κρατών, όσο και από άλλες σημαντικές ομάδες-όπως Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί. Στην Ατζέντα 21, περιλαμβάνονται επίσης οι «Βασικές Ομάδες»³¹ (Major Groups), στις οποίες ανήκουν οι επιχειρήσεις, ως παράγοντας που θα βοηθήσει στην αειφορία μέσα από τις πρακτικές που εφαρμόζουν και θα επιτελέσουν στη διευκόλυνση της διασύνδεσης των δραστηριοτήτων τους με την περιβαλλοντική πολιτική και την κοινωνική ευημερία³².

Η Ατζέντα 21 (και η Διάσκεψη Κορυφής του Ρίο γενικότερα) έφερε την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης στη καθομιλουμένη καθιστώντας τη μια έκφραση ευρέως διαδεδομένη. Είχε μεγάλη επιρροή στη γλώσσα των κειμένων των διεθνών συμφωνιών και εγγράφων που ακολούθησαν, αφού χρησιμοποιήθηκε και ενσωματώθηκε σε αυτά³³. Συνολικά, η Ατζέντα 21 είχε -και έχει- ένα σαφές και θετικό αντίκτυπο που βοήθησε να βάλει την έννοια της αειφόρου ανθρώπινης ανάπτυξης στο επίκεντρο της ανάπτυξης σε συνδυασμό με την οικονομική μεγέθυνση και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, σε αντίθεση με άλλες έννοιες περισσότερο προσανατολισμένες προς την τεχνολογία όπως στις «αναπτυξιακές δεκαετίες» του 1960 και του 1970 (για παράδειγμα, σε στρατηγικές περί ανάπτυξης που βασίζονται στην ταχεία εκβιομηχάνιση και σε μεγάλης κλίμακας αγροτικά έργα). Επιπλέον, η Ατζέντα 21 οδήγησε σε μια πολύ ισχυρότερη έννοια της συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων. Αυτή η επιβεβαίωση του σημαντικού ρόλου των μη κυβερνητικών φορέων διακατέχει πλέον όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης και διεθνούς δικαίου.

³¹ Οι Βασικές Ομάδες- «Major Groups»- είναι οι: Επιχειρήσεις και Βιομηχανία, τα παιδιά και η Νεολαία, οι αγρότες, οι ιθαγενείς πληθυσμοί, η Τοπική Αυτοδιοίκηση, οι ΜΚΟ, η επιστημονική και τεχνολογική κοινότητα, οι γυναίκες και οι εργαζόμενοι με τα συνδικάτα.

³² Το Τμήμα ΙΙΙ της Ατζέντα 21 αναφορικά με τις «Βασικές Ομάδες», στις οποίες υπάρχει ειδικό μέρος για τις Επιχειρήσεις, διαθέσιμο:

http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/res_agenda21_23.shtml?utm_source=OldRedirect&utm_medium=redirect&utm_content=dsd&utm_campaign=OldRedirect

³³ Όπως στο προοίμιο του ΠΟΕ (1994), στην ατζέντα του Καΐρου για τον πληθυσμό (1994), στη Διάσκεψη για τις Γυναίκες στο Πεκίνο (1995), στην ημερήσια διάταξη του Habitat (1996), στη Διάσκεψη Κορυφής του Οργανισμού Τροφίμων στη Ρώμη (1996).

Η Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την αειφόρο ανάπτυξη που πραγματοποιήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002³⁴, έθεσε μεταξύ άλλων τις βασικές κατευθύνσεις για τα μέλη της διεθνούς κοινότητας, τη σύνδεση της παγκοσμιοποίησης με τη βιώσιμη ανάπτυξη και την εφαρμογή συστημάτων χρηστής διακυβέρνησης. Ανανέωσε την παγκόσμια δέσμευση για αειφόρο ανάπτυξη και τον σεβασμό σε αυτή, συμφώνησε σε ένα σχέδιο εφαρμογής για να αξιοποιήσει τα επιτεύγματα των προηγούμενων δέκα ετών και να επιταχυνθεί η υλοποίηση των υπόλοιπων στόχων που τέθηκαν στο Ρίο. Στο Πρόγραμμα Εφαρμογής του Γιοχάνεσμπουργκ συμπεριλαμβάνεται η Έκθεση της Παγκόσμιας Διάσκεψης Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη και οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας, των Ηνωμένων Εθνών³⁵. Το Πρόγραμμα που δρομολογήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ ήταν καινοτόμο, δεδομένου ότι έλαβε υπόψη τις αντιλήψεις του Νότου - η σύνοδος κορυφής επικεντρώθηκε στη μείωση της φτώχειας, στην αναδιανομή του πλούτου, και κατοχυρώθηκε η αντίληψη ότι η περιβαλλοντική υποβάθμιση και η φτώχεια είναι φαινόμενα άρρηκτα συνδεδεμένα. Η Σύνοδος Κορυφής ασχολήθηκε επίσης με τα ζητήματα αντιμετώπισης της φτώχειας, και πώς θα μπορούσαν να ενισχυθούν τα υπάρχοντα περιβαλλοντικά καθεστώτα, ενώ παράλληλα αναζητήθηκαν οι τρόποι δημιουργίας ευνοϊκού κλίματος για το εμπόριο και τις ξένες επενδύσεις καθώς και η εμβάθυνση της δημοκρατίας.

2.2. Μια περιβαλλοντική πρωτοβουλία με οικονομικό αντίκτυπο

Η πορεία του περιβάλλοντος και της οικονομίας στο δρόμο προς την αειφορία άρχισε να λαμβάνει μια νέα επιπλέον πτυχή μέσα από την Πρωτοβουλία για την Πράσινη Οικονομία³⁶, που ξεκίνησε από το Πρόγραμμα Περιβάλλοντος των Ηνωμένων Εθνών (UNEP), τον Οκτώβριο του 2008 και είχε ως στόχο την αξιοποίηση των ευκαιριών που αυτή η σύγχρονη έννοια της πράσινης οικονομίας έχει να προσφέρει. Πρώτον, προσπαθεί να δημιουργήσει μια μακροοικονομική δυνατότητα

³⁴ Διαθέσιμο το Πρόγραμμα Εφαρμογής του Γιοχανεσμπουργκ καθώς και τη Διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ, 2002:

http://www.bmu.de/english/international_environmental_policy/johannesburg_summit_2002_/doc/347_5.php

³⁵ Οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας, διαθέσιμοι στο: <http://www.un.org/millenniumgoals/>

³⁶ Πρωτοβουλία για την Πράσινη Οικονομία, (GEI), UNEP, διαθέσιμο στο: <http://www.unep.org/documents.multilingual/default.asp?documentid=548&articleid=5957&l=en>

για επενδύσεις σε τομείς που παράγουν προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον ή τη βελτίωση αυτών και των ανάλογων υπηρεσιών ("πράσινη επένδυση"). Μια "μακροοικονομική υπόθεση" αναφέρεται κυρίως στη συμβολή των πράσινων επενδύσεων για την αύξηση της παραγωγής και ενδυνάμωση του τομέα ανεύρεσης εργασίας. Δεύτερον, αυτή η πρωτοβουλία προσπαθεί να παράσχει καθοδήγηση για το πώς να ενισχύσει τους λιγότερο εύπορους μέσω πράσινων επενδύσεων.

Ο στόχος αυτής της πρωτοβουλίας ήταν να ενθαρρύνει και να επιτρέψει τη χάραξη πολιτικής ώστε να επέλθει αύξηση των πράσινων επενδύσεων τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Συγκεκριμένα στο επίκεντρο ήταν η παροχή συμβουλών για «πρασίνισμα» των οικονομιών των κρατών μέσω της συνεργασίας με πληθώρα εταίρων, ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση στην οικονομική ανάλυση και στην βελτίωση των προϊόντων της έρευνας αναφορικά με την επικείμενη μετάβαση. Αναλυτικότερα η πρωτοβουλία αυτή περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων που κυμαίνονται από: ενεργειακή απόδοση σε παλιά και νέα κτίρια, τεχνολογίες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (αιολική, ηλιακή, γεωθερμική ενέργεια και βιομάζα), βιώσιμες τεχνολογίες μεταφορών (τα υβριδικά οχήματα, σιδηροδρόμοι υψηλής ταχύτητας και λεωφορεία ταχείας διέλευσης), «πράσινες υποδομές» για τους φυσικούς πόρους, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης των γλυκών υδάτων, των δασών, και των εδαφών, όπως επίσης και πρακτικών για επίτευξη αειφόρου γεωργίας, η οποία περιλαμβάνει και τη βιολογική παραγωγή³⁷.

Το "Global Green New Deal"- Νέα Παγκόσμια Πράσινη Συμφωνία³⁸, ασχολείται και με τις τρέχουσες τάσεις ύφεσης στις χώρες του ΟΟΣΑ. Η σύντομη πολιτική αυτής της 'συμφωνίας' αρχίζει με τον ισχυρισμό ότι ο «κόσμος σήμερα βρίσκεται στη χειρότερη χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση ανα γενιές»³⁹. Στο πλαίσιο αυτό, προσδιορίζει τρεις στόχους για τη Νέα Παγκόσμια Πράσινη Συμφωνία (Global Green New Deal): αναβίωση της παγκόσμιας οικονομίας μέσα από την

³⁷ Η πρωτοβουλία αυτή περιλαμβάνει τόσο εξειδικευμένες εκθέσεις για παροχή συμβουλών στις χώρες που θέλουν να μεταβούν σε μια «πράσινη οικονομία» όσο και τη δέσμευση των εταίρων για την αποτελεσματική προώθηση και εφαρμογή τους. Έκθεση για την Πράσινη Οικονομία Έκθεση, Σειρά Εκθέσεων για τα Οικονομικά των Οικουσιστημάτων και της Βιοποικιλότητας καθώς και η Έκθεση για την Πράσινη Απασχόληση αποτελούν παραδείγματα αυτών.

³⁸ Νέα Παγκόσμια Πράσινη Συμφωνία -Global Green New Deal- διαθέσιμο: <http://www.un.org/esa/analysis/policybriefs/policybrief12.pdf>

³⁹ Έκθεση ΟΟΣΑ 'Στρατηγική Απάντηση στην Χρηματοπιστωτική και Οικονομική Κρίση-Συνεισφορά στην Παγκόσμια Προσπάθεια», 2009, διαθέσιμη στην: <http://www.oecd.org/dataoecd/33/57/42061463.pdf>

περιβαλλοντική συναίνεση, προώθηση της «αειφόρου και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης», συμπεριλαμβανομένης της επίτευξης του Αναπτυξιακού στόχου της Χιλιετίας για τη μείωση της φτώχειας⁴⁰, και μείωση της εξάρτησης από άνθρακα. Η κύρια σύσταση, ότι δεσμεύσεις φορολογικών κινήτρων θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την προώθηση μιας βιώσιμης, μετά την ύφεση, οικονομίας είναι αδιαμφισβήτητη. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί, ωστόσο, για τον τρόπο με τον οποίο το θέμα πλαισιώνεται στις ειδικές συστάσεις πολιτικής για τις αναπτυσσόμενες χώρες.⁴¹

2.3. Ρίο+20, το «αύριο» της Διεθνούς Κοινότητας

Η μετατόπιση της οικονομικής μεγέθυνσης σε έναν αλληλοεξαρτώμενο όρο με την περιβαλλοντική συνείδηση και η διασύνδεση του καθολικού όρου της πράσινης οικονομίας με την «καταπολέμηση» της φτώχειας, ως Αναπτυξιακού

⁴⁰ Επίσης η καταπολέμηση της φτώχειας είχε ενσωματωθεί στην 5η Αρχή του Ρίο ως εξής : η εξάλειψη της φτώχειας και η αύξηση του βιοτικού επιπέδου για όλους, επιπλέον καταπολέμηση της αδικίας που υπάρχει στον κόσμο και σμίκρυνση του χάσματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών.

Δημοφιλείς εκστρατείες έχουν δείξει ότι η σημασία της Αρχής 5 έφτασε σε πολύ ευρύτερο κοινό από ότι αυτοί που συμμετείχαν στις πολυμερείς διαδικασίες είχαν υπόψη, και η επιθυμία και πρόθεση να ενεργήσει στο σύνολό της παρακίνησαι ακόμη μεγαλύτερο ποσοστό πολιτών. Ως εκ τούτου, οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας (ΑΣΧ) είχαν συμφωνηθεί με ειλικρινή πρόθεση να εξασφαλίσουν την εξάλειψη της φτώχειας, ως γενικότερη ανάγκη των κοινωνιών. Εστιάζοντας σε βασικούς δείκτες των ΑΣΧ του ΟΗΕ, μπορεί να ειπωθεί ότι ο ΑΣΧ για εξάλειψη της φτώχειας είναι ο άμεσος κληρονόμος της Αρχής 5 του Ρίο. Το 2015 θα υπάρξει μια αναθεώρηση της επιτυχούς-ή μη-εφαρμογής τους. Μετά τα αποτελέσματα της Διάσκεψης του Ρίο +20, το 2012, όπου θα κριθεί αν θα ληφθούν περισσότερο δεσμευτικά μέτρα, θα μπορέσει να γίνει και καλύτερη εκτίμηση της επιτευξης ή μη αυτού του Στόχου. (Δεδομένου ότι η εξάλειψη της φτώχειας είναι συνδεδεμένη με την βιώσιμη ανάπτυξη και μαζί στην έννοια της πράσινης οικονομίας)

⁴¹ Η τρέχουσα ύφεση στις αναπτυσσόμενες χώρες, πράγματι, αποτελεί ένα σημαντικό παγκόσμιο πρόβλημα, όχι μόνο για τις χώρες αυτές, αλλά και λόγω των αρνητικών επιπτώσεων που έχει αυτή στους ρυθμούς ανάπτυξης, και για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες συνεχίζουν να σημειώνουν σχετικά υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης (αν και αυτοί μπορεί να ήταν υψηλότεροι αν δεν ήταν τέτοια η κατάσταση) και το βιοτικό τους επίπεδο σήμερα είναι πολύ υψηλότερο από ότι ήταν τους τελευταίους αιώνες. Από την πλευρά τους, η παρούσα κατάσταση δύσκολα μπορεί να περιγραφεί ως τέτοια κρίση. Σε μια κατάσταση αλληλεπίδρασης στο διεθνές γίνεσθαι βέβαια, δεν θα πρέπει να πιστεύει κανείς ότι οι οικονομικές συγκυρίες σε ένα μέρος του πλανήτη δεν είναι σε θέση να επηρεάσουν και τα υπόλοιπα μέρη. Οι συστάσεις πολιτικής αντικατοπτρίζουν μια παρόμοια ανεπάρκεια. Μια σημαντική σύσταση είναι ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στις επενδύσεις σε γεωργικά μέτρα, στην αύξηση της παραγωγικότητας, τη διαχείριση του γλυκού νερού και την αποχέτευση, δεδομένου ότι αυτές έχουν αποδεδειγμένα κοινωνικά οφέλη. Πρόκειται για μια εξαιρετικά επιλεκτική λίστα. Αποκλείει άλλους σημαντικούς τομείς, όπως επενδύσεις στην ενεργειακή απόδοση ή τη δημόσια συγκοινωνία ή την κατασκευή υποδομών με ενισχυμένη ικανότητα να αντέξουν στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, ζητήματα καίρια.

Στόχου της Χιλιετίας αποτελεί τον ένα από τους δύο πυλώνες που στοιχειοθετούν την Ατζέντα της επετειακής Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο (Rio +20)⁴².

Σύμφωνα με τις αναφορές και τις Εκθέσεις διεθνών οργανισμών και ΜΚΟ, το επίκεντρο, αναφορικά με τον πυλώνα της πράσινης οικονομίας θα αποτελέσουν τα εξής, υπό μελέτη και υπό διευθέτηση θέματα :

- Η *συζήτηση να προχωρήσει πέρα του ΑΕΠ*. Η σημερινή εξάρτηση για την πρόοδο της οικονομικής ανάπτυξης από το ΑΕΠ ως δείκτη επιτυχίας, έχει οδηγήσει σε στρεβλά αποτελέσματα. Δεν έχουν αποδοθεί δίκαια τα επίπεδα ευημερίας της κοινωνίας ή των ιδίων των ατόμων. Μια άποψη περικλείει ότι το ΑΕΠ είναι ανεπαρκές μέτρο μέσω του οποίου δεν μπορεί να γίνει απόλυτως ολοκληρωμένος ο υπολογισμός της ευημερίας στην πάροδο του χρόνου.
- Να επέλθει *φορολογική μεταρρύθμιση*. Οι φόροι θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για να δημιουργήσουν κίνητρα για θετικές συμπεριφορές και να αποθαρρύνουν τις επιβλαβείς. Επιπλέον, ένας παγκόσμιος Φόρος επί των Χρηματοπιστωτικών Συναλλαγών(ΦΧΣ) θα πρέπει να εφαρμοστεί, έτσι ώστε τα έσοδα αυτά να διαχωρίζονται και να επενδύονται στην εφαρμογή προγραμμάτων επίτευξης της βιωσιμότητας. Τέλος, όλες οι επιδοτήσεις που υπονομεύουν την αειφόρο ανάπτυξη θα πρέπει να εξαλειφθούν, και ιδίως εκείνες που αφορούν την στήριξη χρήσης ορυκτών καυσίμων καθώς και τις μη βιώσιμες γεωργικές και αλιευτικές πρακτικές.
- Είναι ευκαίιο να *ξεναρχίσουν ουσιαστική συζήτηση για το ρόλο των εταιρειών στην επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης*. Αυτό θα μπορούσε να λάβει τη μορφή μιας σύμβασης για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. Ως πρώτο βήμα, οι εταιρείες θα πρέπει να υποβάλλουν έκθεση σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των ενεργειών τους και τη συμβολή τους στην γενικότερη ευημερία, ή να εξηγήσουν του λόγους για τους οποίους κάτι τέτοιο δεν επιτυγχάνεται. Επιπλέον, οι εκάστοτε –ανά κράτος- κυβερνήσεις θα

⁴² Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για την Βιώσιμη Ανάπτυξη, Rio De Janeiro 2012- Η πράσινη οικονομία ως βιώσιμη ανάπτυξη και καταπολέμηση της φτώχειας, διαθέσιμη:
<http://www.uncsd2012.org/rio20/index.html>,
<http://www.uncsd2012.org/rio20/objectiveandthemes.html>

μπορούν να δεσμευτούν ώστε να αναπτύξουν εθνικούς κανονισμούς που να επιβάλλουν την ένταξη των θεμάτων αειφορίας στην Ετήσια Έκθεση Απολογισμού των εταιρειών, και ως εκ τούτου να παράσχουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς στους επενδυτές ώστε να ωθούν τις εταιρείες να λογοδοτήσουν για την ποιότητα των δημοσιοποιήσεων τους.

Σημαντικό θεωρείται ένα μακροχρόνιο πλάνο που θα αποτελεί τον ‘οδικό χάρτη προς την πράσινη οικονομία’ για τις επιχειρήσεις με συγκεκριμένους στόχους, το οποίο θα έχει τη σύμφωνη γνώμη και τη συμβολή όλων των μονάδων της κοινωνίας και της πολιτείας. Νέες επενδύσεις, πρόσβαση, ενίσχυση και μεταφορά τεχνολογικής ανάπτυξης καθώς και διαφοροποιημένη προσέγγιση είναι κάποιες προτάσεις για εφαρμογή, κυρίως από τις αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να φύγουν από τον κλοιό της φτώχειας και να μοιραστούν ισοδύναμα την ευκαιρία της οικονομικής μεγέθυνσης με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, η πολιτική της πράσινης οικονομίας ιδώμενη στο πλαίσιο του Ρίο+20, προμηνύει κλιμάκωση των χρηματοδοτήσεων προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, και ιδίως προώθηση των καινοτόμων μέσων για τη δημιουργία αυτής. Σταδιακή εξάλειψη των επιδοτήσεων που έχουν αρνητικό αντίκτυπο για το περιβάλλον σε συνδυασμό με μέτρα για τη προστασία των φτωχών και ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, στήριξη των επιστημονικών μηχανισμών και ενίσχυση των προσπάθειών για ανάπτυξη ‘πράσινης’ τεχνολογίας με χρήση παραδοσιακών γνώσεων καθώς και η καθιέρωση ενός συστήματος παροχής συμβουλών ανά χώρα και ανά περιφέρεια ώστε να βοηθηθούν στη πρόσβαση των διαθέσιμων πόρων είναι κάποια θέματα που θα συζητηθούν στα πλαίσια της μετάβασης σε μια πράσινη οικονομία, στο Ρίο 2012, σε στήριξη των αναπτυσσόμενων χωρών.

Η σημασία των δεικτών, ως μονάδων μέτρησης της προόδου και εκτίμησης των αποτελεσμάτων, παραμένει σημαντική όπως διαφαίνεται και από το ανεπίσημο σχέδιο της Συνδιάσκεψης του Ρίο για την Βιώσιμη Ανάπτυξη⁴³. Στο εν λόγω σχέδιο έχει αναφερθεί η ανάγκη ύπαρξης ενός «οδικού χάρτη» που θα περιέχει τους ακόλουθους ενδεικτικούς στόχους και χρονοδιαγράμματα⁴⁴:

⁴³ Η οποία θα πραγματοποιηθεί τον Ιούνιο 2012, και καλείται επίσης Ρίο +20 ή Ρίο 2012, όπως έχει προαναφερθεί.

⁴⁴ Το «zero-draft» (προσχέδιο), διαθέσιμο στο: <http://www.uncsd2012.org/rio20/content/documents/370The%20Future%20We%20Want%2010Jan%20clean.pdf>

α) 2012 - 2015 : δημιουργία δεικτών και θέσπιση μέτρων για την αξιολόγηση της εφαρμογής αυτών, θέσπιση μηχανισμών για τη μεταφορά τεχνολογίας, την ανταλλαγή τεχνογνωσίας και την ενίσχυση των ικανοτήτων δημιουργίας της

β) 2015-2030 : εφαρμογή και την περιοδική αξιολόγηση της προόδου

γ) 2030 : συνολική αξιολόγηση της προόδου.

Παράλληλα, για επιτάχυνση εφαρμογής των Αρχών του Ρίο και της Ατζέντα 21- του θεσμικού πλαισίου, ως τον δεύτερο πυλώνα συζήτησης της Συνδιάσκεψης, όπως επίσης και της διεθνούς οικονομικής διακυβέρνησης, περαιτέρω συστάσεις έχουν γίνει και πρόκειται να αναλυθούν, με συγκεκριμένες προτάσεις για δράσεις σε εξειδικευμένους τομείς⁴⁵. Η ενίσχυση των διεθνών μηχανισμών περιβαλλοντικού δικαίου είναι ουσιώδης για τη διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης. Ένας ανάλογος μηχανισμός για τη διευθέτηση διεθνών διαφορών που θα προσλάβει την εμπιστοσύνη όλων των κρατών και θα εναρμονίσει και θα συμπληρώσει τα υπάρχοντα νομικά καθεστώτα θα μπορούσε να λάβει τη μορφή ενός 'Διεθνούς Δικαστηρίου για το Περιβάλλον'.

Συνοπτικά και καθολικά, οι διεθνείς εξελίξεις σχετικά με την αειφόρο ανάπτυξη έχουν οδηγήσει σε μια αντίφαση. Από τη μία πλευρά, η Επιτροπή Brundtland διαθέτει στο προσκήνιο δύο κρίσιμες διαστάσεις στην ομόνομη Έκθεση με τον ορισμό της αειφόρου ανάπτυξης: 1) τη φροντίδα για τις μελλοντικές γενιές (όπως μεταφράστηκε και μεταφέρθηκε στην 3^η Αρχή του Ρίο⁴⁶) και 2) την αντιμετώπιση μη αειφόρων μορφών κατανάλωσης και παραγωγής (αντίστοιχα στην 8^η Αρχή του Ρίο⁴⁷). Οι Αρχές 15⁴⁸ και 16⁴⁹ της Διακήρυξης του Ρίο (οι λεγόμενες: «ο

⁴⁵ Οι προτεραιότητες της εξάλειψης της φτώχειας, της επισιτιστικής ασφάλειας, ορθή διαχείριση των υδάτων, η καθολική πρόσβαση σε σύγχρονες ενεργειακές υπηρεσίες, βιώσιμες πόλεις, τη διαχείριση των ωκεανών και η βελτίωση της ετοιμότητας για ανθεκτικότητα από καταστροφές, καθώς και η δημόσια υγεία, η ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων και η βιώσιμη, χωρίς αποκλεισμούς και δίκαιη ανάπτυξη που δημιουργεί θέσεις απασχόλησης, και θα μεριμνά για τη νεολαία.

⁴⁶ Αρχή 3 της Διακήρυξης του Ρίο (1992), «Το δικαίωμα στην ανάπτυξη πρέπει να ικανοποιείται ώστε να ανταποκρίνεται δίκαια στις αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές ανάγκες των τωρινών και των μελλοντικών γενεών», διαθέσιμη στο: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-lannex1.htm>

⁴⁷ Αρχή 8 της Διακήρυξης του Ρίο (1992), «Για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης και μια καλύτερη ποιότητα ζωής για όλους τους ανθρώπους, τα κράτη θα πρέπει να μειώσουν και να εξαλείψουν τα μη βιώσιμα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης και την προώθηση κατάλληλων δημογραφικών πολιτικών», διαθέσιμη στο: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-lannex1.htm>

⁴⁸ Αρχή 15 της Διακήρυξης του Ρίο (1992), «Προκειμένου να προστατευθεί το περιβάλλον, η αρχή της προφύλαξης πρέπει να εφαρμόζεται ευρέως από τα κράτη ανάλογα με τις δυνατότητές τους. Όπου υπάρχουν απειλές σοβαρής ή ανήκεστης βλάβης, η έλλειψη πλήρους επιστημονικής βεβαιότητας δεν

ρυπαίνων πληρώνει» και «η αρχή της προφύλαξης») παρέχουν γενικές κατευθυντήριες γραμμές για μια συνετή διαχείριση των πόρων. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει και ένας παράλληλος τρόπος να ερμηνευθούν οι αρχές του Ρίο, δηλαδή ως μια ρύθμιση «business as usual plus» (BAU +)⁵⁰.

Οι θεμελιώδεις παραδοχές της μεταπολεμικής νεο-φιλελεύθερης οικονομίας (δηλαδή της οικονομικής μεγέθυνσης σε συνδυασμό με το ελεύθερο εμπόριο) είχαν αφαιρεθεί εκτός ελέγχου. Αντ' αυτού, ήταν περιτυλιγμένες με «εγγυήσεις» που ικανοποιούσαν τόσο τον Βορρά όσο και τον Νότο. Αυτό έχει οδηγήσει σε «περιβαλλοντικές διασφαλίσεις», οι οποίες ικανοποιούσαν την διακριτική ευχέρεια του Βορρά σε συνδυασμό με διασφαλίσεις για ανάπτυξη του Νότου.

Υπήρχε η σκέψη-και παράλληλα η ελπίδα- ότι ένα μοντέλο BAU + θα ήταν σε θέση να προσφέρει αειφόρα πρότυπα κατανάλωσης και παραγωγής και μια μακροπρόθεσμη πολιτική λήψης αποφάσεων, και ότι αυτά θα ήταν συμβατά, στην πράξη, μέσω της αποσύνδεσης της χρήσης των πόρων από την κατανάλωση. Ωστόσο, λόγω των δυσκολιών που ανέκυψαν, δεν μπόρεσαν να συγχωνευτούν αυτοί οι δύο στόχοι και η πρακτική «business as usual», η οποία έχει επικρατήσει, δεν προάχθηκε σε ένα επιπλέον στάδιο όπου το μοντέλο της αειφορίας θα ακολουθείτο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα μη αειφόρα πρότυπα κατανάλωσης και παραγωγής να «επιμένουν», που με τη σειρά του αυτό σημαίνει ότι τα παγκόσμια κοινά αγαθά (π.χ. τα δάση, η ατμόσφαιρα, η βιοποικιλότητα, οι ωκεανοί)

πρέπει να χρησιμοποιείται ως λόγος για την αναβολή της λήψης αποτελεσματικών μέτρων για την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος», διαθέσιμη στο:

<http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>

⁴⁹ Αρχή 16 της Διακήρυξης του Ρίο (1992), «Οι εθνικές αρχές πρέπει να προσπαθήσουν να προωθήσουν την εσωτερίκευση του περιβαλλοντικού κόστους και τη χρήση των οικονομικών μέσων, λαμβάνοντας υπόψη την προσέγγιση ότι ο ρυπαίνων θα πρέπει, κατ' αρχήν, να επωμίζεται το κόστος της ρύπανσης, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη το δημόσιο συμφέρον και χωρίς να προκαλεί στρέβλωση στο διεθνές εμπόριο ούτε στις επενδύσεις», διαθέσιμη στη: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>

⁵⁰ «Business as usual+ (plus)» ή «BAU+» είναι μια συνήθης έκφραση για να δηλώσει ότι ανά πάσα στιγμή, το μεγαλύτερο μέρος της επιχείρησης πρέπει να αντιμετωπιστεί με τον τρόπο τον οποίο γνωρίζουν ήδη τις πρακτικές και έχουν εξοικειωθεί με αυτές. Οι άνθρωποι μπορούν να διαχειριστούν μόνο μια ορισμένη ποσότητα αλλαγής σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, και το άγχος σχετίζεται με προβλήματα που μπορεί να προκύψουν εάν ανώτερα διευθυντικά στελέχη προσπαθήσουν να επιταχύνουν τον ρυθμό των αλλαγών. Μερικές φορές το BAU χρησιμοποιείται ως υποτιμητικός όρος, που δείχνει τη λειτουργία με τον «ίδιο παλιό τρόπο» και το «status quo» που αντιπροσωπεύει. Ένας καλός στόχος είναι η σταθερή βελτίωση της ποιότητας της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας της BAU. Νέες δραστηριότητες και προσπάθειες για βελτίωση σπάνια εντάσσονται στο πλαίσιο της BAU (εκτός αν η εταιρεία πραγματικά βασίζεται στην αλλαγή), και υπάρχουν συνήθως δύο ρεύματα: BAU και BAU+Αλλαγή (BAU+), με σωστή διαχείριση ώστε να δημιουργήσουν βιώσιμη μεγέθυνση και ανάπτυξη.

εξακολουθούν να διαχειρίζονται με τρόπο μη βιώσιμο ενώ συνεχίζουν να υποβαθμίζονται αφού ελαττώνεται η ικανότητά τους να ανακτήσουν όσα χάνονται.

Είναι πλέον σαφές ότι το αντίκτυπο των περιβαλλοντικών επιπτώσεων για την ανθρωπότητα ολοένα και αυξάνεται, ενώ ο πολλαπλασιασμός του πληθυσμού σε συνδυασμό με την αναδυόμενη ανάγκη για ευημερία θα επιτείνουν αυτή την επίδραση. Ιστορικά, οι μειώσεις των επιπτώσεων (π.χ. των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα- CO₂) μέσω της βελτίωσης της τεχνολογίας έχει αποδειχθεί ότι είναι ανεπαρκείς για να αντισταθμίσουν την ανάλογη άνοδο που συνδέεται με αυτούς τους παράγοντες, σύμφωνα με την εξίσωση *IPAT* (δηλαδή επιπτώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας (I) σχετικά με το περιβάλλον ισούται με P= το γινόμενο του πληθυσμού, την A = αφθονία και την T = τεχνολογία)⁵¹. Έτσι, με βάση ιστορικά στοιχεία, είναι μάλλον απίθανο η δράση για βελτίωση της τεχνολογίας από μόνη της να μπορέσει να καταστήσει υπό έλεγχο τις περιβαλλοντικές ζημιές στο μέλλον.

Προκειμένου να σημειωθεί πρόοδος, θα πρέπει να επιτελεστεί ομολόγηση και η χρυσή τομή μεταξύ των διαφόρων Αρχών του Ρίο καθώς και η σχέση τους με την αγορά⁵². Καίριες είναι οι ακόλουθες Αρχές:

- Η Αρχή 2⁵³ του Ρίο περί κρατικής κυριαρχίας έναντι της Αρχής 7⁵⁴ αναφορικά με την προστασία των παγκόσμιων αγαθών - τη διασφάλιση ότι το κυρίαρχο δικαίωμα των κρατών να εκμεταλλεύονται τους φυσικούς τους πόρους (Ρίο 2^η Αρχή) αντισταθμίζεται από την παγκόσμια εταιρική σχέση για τη διατήρηση, προστασία και αποκατάσταση της υγείας και της ακεραιότητας των οικοσυστημάτων της Γης (Ρίο 7^η Αρχή).

⁵¹ Jackson T., 'Prosperity without growth: economics for a finite planet', 1^η Έκδοση-Earthscan Editions, London, 2009.

⁵² Αγορά εδώ νοείται η ελεύθερη αγορά, το εμπόριο και οι οικονομικές ανταλλαγές.

⁵³ Ενωώντας Αρχή 2 της Διακήρυξης του Ρίο (1992), «Τα κράτη έχουν, σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις αρχές του διεθνούς δικαίου, το κυρίαρχο δικαίωμα να εκμεταλλεύονται τους δικούς τους πόρους σύμφωνα με τις περιβαλλοντικές και αναπτυξιακές πολιτικές τους, και την ευθύνη να εξασφαλίζουν ότι οι δραστηριότητες που υπάγονται στη δικαιοδοσία ή τον έλεγχό τους δεν θα προκαλέσουν βλάβη στο περιβάλλον άλλων κρατών ή περιοχών πέραν των ορίων της κρατικής τους δικαιοδοσίας», διαθέσιμη στο: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>

⁵⁴ Αντίστοιχα Αρχή 7 της Διακήρυξης του Ρίο (1992), «Τα κράτη μέλη συνεργάζονται με πνεύμα παγκόσμιας εταιρικής σχέσης για τη διατήρηση, προστασία και αποκατάσταση της υγείας και της ακεραιότητας των οικοσυστημάτων της Γης. Λόγω των διαφορετικών συνεισφορών στην παγκόσμια υποβάθμιση του περιβάλλοντος, τα κράτη έχουν κοινές αλλά διαφοροποιημένες ευθύνες. Οι ανεπτυγμένες χώρες αναγνωρίζουν την ευθύνη που φέρουν για τη διεθνή επιδίωξη της βιώσιμης ανάπτυξης εν όψει των πιέσεων που ασκούν τα κοινωνικά συστήματα στο παγκόσμιο περιβάλλον και των τεχνολογιών και των χρηματοδοτικών πόρων που διαθέτουν», διαθέσιμη στο: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>

-Η Αρχή της προφύλαξης απέναντι στις ελεύθερες αγορές. Θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα για την επίλυση των εντάσεων μεταξύ της προσέγγισης της αρχής της προφύλαξης (Ρίο 15^η Αρχή)⁵⁵ και της απρόσκοπτης χρήσης διάδοσης νέων τεχνολογιών με άγνωστες πιθανές επιπτώσεις, ώστε να επιτυγχάνεται καλύτερα η ενσωμάτωση των πιθανών κινδύνων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αυτό εκτείνεται σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένου του τομέα των χημικών ουσιών, της γεωργίας, της νανο-τεχνολογίας, καθώς και των εργαλείων λήψης αποφάσεων για την κλιματική αλλαγή.

-Ο διαξιφισμός ανάμεσα στην Αρχή του «ο ρυπαίνων πληρώνει» και η σχέση της Αρχής αυτής με τις παγκόσμιες αγορές, εξασφαλίζοντας ότι ο «ρυπαίνων» πρέπει να φέρει το κόστος της ρύπανσης, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη το δημόσιο συμφέρον αλλά θα πρέπει παράλληλα να μην προκαλεί στρέβλωση του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων (Ρίο 16^η Αρχή)⁵⁶.

Με βάση τις αρχές του Ρίο και τα κεφάλαια της Agenda 21, είναι προφανές ότι η «αγορά» και τα αποτελέσματα της θα πρέπει να ρυθμίζονται περισσότερο με βάση αυτές, οι οποίες ιεραρχούν και αξιολογούν το που θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα, ώστε να επιτευχθεί ένα βιώσιμότερο μέλλον⁵⁷. Επί του παρόντος υπάρχει έλλειψη σύνδεσης μεταξύ των κοινά συμφωνημένων αξιών και αρχών και των πρακτικών της αγοράς. Αυτό έχει σαφείς δεσμούς με την ατροφική διάσταση επι του θέματος στο πλαίσιο των αρχών του Ρίο⁵⁸. Η περαιτέρω ανάπτυξη αυτών των αξιών θα μπορούσε να βοηθήσει στην επίτευξη βιώσιμων αποτελεσμάτων και ενίσχυση των θεσμικών μηχανισμών προστασίας.

⁵⁵ Βλέπε παραπάνω, υπ. 45.

⁵⁶ Βλέπε παραπάνω, υπ. 46.

⁵⁷ Οι θεμελιώδεις αρχές που περιέχονται στη Διακήρυξη της Χιλιετίας: ελευθερία, ισότητα, αλληλεγγύη, ανοχή, ο σεβασμός της φύσης και η συνυπευθυνότητα.

⁵⁸ Cook S., Smith K., 'Green Economy and Sustainable Development: Bringing back the social', Society for International Development, 55 (1), (5-9), 2012 και OECD (2010) Interim Report of the Green Growth Strategy: Implementing our commitment for a sustainable future, Paris: OECD, United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD) (2010) Combating Poverty and Inequality: Structural change, social policy and politics, Geneva, UNRISD.

3. Τα εργαλεία της πράσινης οικονομίας

3.1. Η χρήση των οικονομικών εργαλείων

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, ο φόρος της εξωτερικότητας, ο οποίος είχε χρησιμοποιηθεί για πρώτη φορά από τον Pigou⁵⁹ γνώρισε μια αναγέννηση τόσο από τον εξελισσόμενο κλάδο της μικρο-οικονομικής θεωρίας που διερεύννησε τις επιπτώσεις αυτών των φόρων, όσο και την εφαρμογή του σε ένα πιο πρακτικό επίπεδο, καθώς ορισμένες χώρες (για παράδειγμα, η Ιαπωνία και η Ολλανδία), άρχισαν να εφαρμόζουν μία οικονομική πολιτική με βάση τη χρήση αυτών των μέσων στην πράξη⁶⁰. Οι κυρίως σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις, οι οποίες κυριαρχούνται από τους φορείς χάραξης πολιτικής, θεωρησαν ότι η φορολόγηση της ρύπανσης θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως ένας τρόπος με τον οποίο οι βιομηχανίες θα είχαν τη δυνατότητα να συνεχίσουν να μολύνουν μόνο αν πλήρωναν το τίμημα της μόλυνσης σε χρηματικό αντίτιμο. Με την Έκθεση Brudtland (1987), η χρήση οικονομικών μέσων για μείωση της ρύπανσης επανήλθε στο προσκήνιο. Ταυτόχρονα, οι αποτυχίες των ρυθμιστικών πολιτικών παρακίνησαν τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να προσφύγουν στην αναζήτηση νέων και πιο αποτελεσματικών μέσων. Ειδικά οι πηγές ρύπανσης, όπως το άζωτο και η όξινη βροχή, έκαναν σαφή τα όρια των μέσων τύπου «διοίκησης και ελέγχου» και μέσω των κανονισμών. Τα οικονομικά μέσα ήταν το κλειδί για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών μελημάτων σε άλλους τομείς πολιτικής, και η ένταξη αυτή ήταν το πρώτο βήμα για μια βιώσιμη ανάπτυξη⁶¹.

⁵⁹ Η πρόταση για την επιβολή φόρων για τη ρύπανση δεν είναι καθόλου νέο. Είχε ήδη υποβληθεί στο αρχή του αιώνα από το διάσημο Βρετανό οικονομολόγο καθηγητή Arthur Cecil Pigou (1877-1959). Παρατηρώντας τη διάσημη «ομίχλη» του Λονδίνου, ο Pigou διαπίστωσε ότι η ρύπανση επέβαλε σε τρίτα μέρη μη καλυπτόμενο κόστος που δεν περιλαμβάνονται στις συνήθεις συναλλαγές της αγοράς. Η πρότασή του ήταν να θεσπιστούν φορολογικοί κανόνες για τη ρύπανση μέσω της λεγόμενης φορολογικής «εξωτερικότητας» προκειμένου να εσωτερικευθεί η ζημιά από τη ρύπανση που προκλήθηκε σε συνήθεις συναλλαγές στην αγορά. Ενώ ο Pigou ήταν ο ιδρυτής των οικονομικών της ευημερίας, με πολλούς τρόπους και μια σημαντική πηγή έμπνευσης για το μετέπειτα κράτος πρόνοιας, η ιδέα του φόρου περί εξωτερικότητας στην εποχή του λήφθηκε ως μια μάλλον ακαδημαϊκή προσέγγιση για τον έλεγχο της ρύπανσης, και δεν κέρδισε οποιοδήποτε πρακτική σημασία. Διαθέσιμο στα : Pigou A., C., [19~2], 'The Economics of Welfare', Macmillan & Co, 1920, London και Obrien D.P, Presley J.R., 'Pioneers of Modern Economics in Britain', pp. 105-139, MacMillan, 1981, London και Aslanbeigui N., "On The Demise of Pigovian Economics", Southern Economic Journal Vol 56, Issue 3, pp. 616-27, 1990.

⁶⁰ Baumol W. J., Oates W.E., 'Economics Environmental Policy, and the Quality of Life', New Jersey: Prentice-Hall, 1979, New Jersey.

⁶¹ «Πράσινοι φόροι» (Green taxes), συνήθως σηματοδοτούν το σύνολο των οικονομικών μέσων που χρησιμοποιούνται από της περιβαλλοντική πολιτική.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, οι κυβερνητικές εκθέσεις σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ αρχίζουν να ανακοινώνουν την αύξηση της χρήσης των οικονομικών μέσων⁶². Στην Ευρωπαϊκή Ένωση το Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον⁶³ συνιστά μια αύξηση της χρήσης των περιβαλλοντικών φόρων, και το 1991 η Έκθεση του ΟΟΣΑ, σύμφωνα με την αρχή του «ο ρυπαίνων πληρώνει», με τη σειρά του προτείνει και προτρέπει τα κράτη μέλη του να εξετάσουν τις δυνατότητες καθιέρωσης των περιβαλλοντικών φόρων⁶⁴. Παρόλα αυτά, εκτιμάται ότι οι ανακοινώσεις ανάληψης πολιτικής πρωτοβουλίας και ενσωμάτωσης των μέσων αυτών δεν ακολουθηθηκαν από ένα παρόμοιο φάσμα δράσης. Αν και η χρήση των οικονομικών μέσων (εκτός των επιδοτήσεων) έχει έκτοτε αυξηθεί σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ, μπορεί να παρατηρηθεί ως μια μάλλον μέτρια αύξηση -αν κάποιος έχει ως βάση την περιορισμένη χρήση των οικονομικών μέσων ως το 1987.

Η συσχέτιση χρήσης των οικονομικών μέσων στη περιβαλλοντική πολιτική και η μείωση της ρύπανσης θεωρείται άμεση. Οι οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι τα οικονομικά μέσα αποτελούν ως μια -περισσότερο ή λιγότερο- καθαρή εναλλακτική λύση για επιβολή εντολών και εφαρμογή ελέγχου των κανονισμών. Στην πράξη, τα οικονομικά μέσα χρησιμοποιούνται εντός ενός ευρύτερου φάσματος των μέσων ρύθμισης και δεν αποφασίζονται μεμονωμένα αλλά συνολικά από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, έτσι δεν είναι ένας αυτός που ελέγχει και κατέχει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες και μπορεί να προβλέψει όλες τις πιθανές αντιδράσεις, αλλά διαφορετικά πολιτικά πρόσωπα με διαφορετικά συμφέροντα⁶⁵. Επιπλέον, δεν πρέπει να παραληφθεί το γεγονός ότι τα οικονομικά μέσα πρέπει να εγκριθούν από ένα πολιτικό σύστημα όπου οι διαδικασίες διαπραγμάτευσης είναι μάλλον διαφορετικές, από αυτό των οικονομικών μοντέλων.

Επιπροσθέτως, υπάρχει μια αυξανόμενη βιβλιογραφία που δίνει προτεραιότητα σε αγορακεντρικά μέσα για την επιτυχή προστασία του

⁶² Pearce D, 'Blueprint for a Green Economy', Earthscan Editions, London, 1989

⁶³ Το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης της ΕΕ για το Περιβάλλον, 1992, διαθέσιμο στο : <http://ec.europa.eu/environment/archives/env-act5/pdf/5eap.pdf>

⁶⁴ Τεχνικό έγγραφο Νο 92, «Οικονομικά μέσα στην περιβαλλοντική πολιτική: Διδάγματα από τον ΟΟΣΑ, Η εμπειρία και η σημασία τους στις αναπτυσσόμενες οικονομίες», από τον Jean-Philippe Barbe, στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος για την Περιβαλλοντική Διαχείριση των αναπτυσσόμενων χωρών, Ιανουάριος 1994, διαθέσιμο στο: <http://www.oecd.org/dataoecd/25/36/1919252.pdf>

⁶⁵ Σημαντική κρίνεται η συμβολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη στροφή και εμβάθυνση χρήσης οικονομικών μέσων στη περιβαλλοντική πολιτική, καθώς και η προτροπή για χρήση τους λόγω πλειστών πλεονεκτημάτων, όπως διαφαίνεται και από την Πράσινη Βίβλο, 2007, διαθέσιμη στο: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0140en01.pdf

περιβάλλοντος, όπως η χρήση φόρων και οι εμπορεύσιμες άδειες εκπομπών ρύπων⁶⁶. Η ιδέα να χρησιμοποιούνται οι φόροι για την εσωτερίκευση του περιβαλλοντικού κόστους έχει μια μακρά παράδοση, που χρονολογείται από το έργο του Pigou⁶⁷, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Αντί να ενθαρρύνεται μια ορισμένη συμπεριφορά, οι επιμέρους φορολογικές προσεγγίσεις έχουν ως στόχο να αξιολογήσουν ορθά τους περιβαλλοντικούς πόρους και, από προεπιλογή, να παραδώσουν στις δυνάμεις της αγοράς το προτέρημα να καθορίσουν το βέλτιστο επίπεδο εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και άλλων μορφών ρύπανσης.

Σημαντικό είναι να παρατεθούν τα πλεονεκτήματα χρήσης αυτών των εργαλείων -τα οποία λαμβάνονται τόσο για οικονομικού λόγους όσο και για κοινωνικούς λόγους⁶⁸- δεδομένου ότι η κύρια προσέγγιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων μέχρι τις αρχές του 21^{ου} αιώνα ήταν αυτή της ‘από πάνω προς τα κάτω’ προσέγγισης («top down approach»). Η τελευταία είναι συνυφασμένη με την τις πολιτικές «εντολής και ελέγχου», γεγονός που αφήνει μικρό περιθώριο βελτίωσης επιδόσεων με ιδιωτική πρωτοβουλία. Το πλεονέκτημα των οικονομικών μέσων είναι ότι πιέζουν τους παραγωγούς και τους καταναλωτές να λάβουν υπόψη τους τις περιβαλλοντικές ανησυχίες και να ελαχιστοποιήσουν τη χρήση- και την κατάχρηση- της ενέργειας και άλλων φυσικών πόρων όσο το δυνατόν περισσότερο. Επίσης δεν προβλέπουν ειδικές τεχνολογίες ή λύσεις, αλλά διαθέτουν την επιλογή να αφήσουν τις ομάδες-στόχους να αποφασίσουν αν θα προτιμούσαν να αλλάξουν την παραγωγή των πρώτων υλών και των προϊόντων αυτών με χρήση λιγότερης ενέργειας, ή με τρόπο φιλικότερο για το περιβάλλον. Τα οικονομικά εργαλεία είναι καλύτερα προσαρμοσμένα για την αντιμετώπιση πηγών ρύπανσης που δεν μπορούν να ελεγχθούν αλλά μπορούν να φορολογηθούν. Διασφαλίζεται ο έλεγχος της ρύπανσης, αφού λογίζεται το οριακό κόστος όπου αυτό είναι χαμηλότερο, εξασφαλίζοντας σημαντική εξοικονόμηση πόρων.

⁶⁶ Feess, E., ‘Umweltökonomie und Umweltpolitik’, 3rd ed. Verlag Franz Vahlen, Munich, 2007 και Pearce, D. & Turner, R.K., ‘Economics of Natural Resources and The Environment’, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1990 .

⁶⁷ Βλέπε παραπάνω για Arthur Pigou (1877-1959), σπ. 59.

⁶⁸ Ο οικονομικός λόγος εφαρμογής «πράσινων» μέσων δημοσιονομικής πολιτικής αφορά την επίτευξη καλύτερης ποιότητας περιβαλλοντικής προστασίας, σε χαμηλότερο κόστος απότι εαν γινόταν χρήση κανονιστικών ή τεχνολογικών μέσων – δεδομένου ότι το κόστος μεταφοράς και της διοικητικής διαρρύθμισης είναι χαμηλό. Ο κοινωνικός λόγος, είναι ότι παρέχει τα κίνητρα για κοινωνικά επιθυμητή συμπεριφορά, χωρίς να στερεί την ελευθερία ατομικής πρωτοβουλίας. Με την χρηστή περιβαλλοντική διαχείριση η κυβέρνηση μπορεί να προσλάβει τους υποστηρικτές που χρήζει η εκπλήρωση μιας πρακτικής.

Συγκεκριμένα από πολλούς θεωρείται ότι η *επιβολή φόρων* συνιστά το πρώτιστο μέσο οικονομικής πολιτικής για περιβαλλοντική προστασία⁶⁹. Θεωρείται ότι είναι ευέλικτο μέσο, αφού μπορεί να λάβει πολλές μορφές. Οι φόροι χρησιμοποιούνται ευρέως ως περιβαλλοντική πολιτική λόγω του σχετικά χαμηλού διοικητικού φόρτου και την ευκολία εφαρμογής. Ο φόρος στον άνθρακα, για παράδειγμα, δεν απαιτεί λεπτομερείς πληροφορίες ως ρύθμιση και ακόμα μπορεί να επιτύχει τους ίδιους τελικούς στόχους με το να στηρίζεται στους μηχανισμούς της αγοράς. Οι φόροι που συνδέονται με τα περιβαλλοντικά ζητήματα μπορούν να στοχεύσουν στην εξυγίανση των συνηθειών κατανάλωσης και παραγωγής (ως συντελεστές παραγωγής). Η συνολική αποτελεσματικότητα των φόρων ποικίλει ανάλογα με το πού εφαρμόζονται. Οι φόροι που εφαρμόζονται μακριά από την πηγή-στόχο (ή του ρυπογόνου πεδίου) δεν είναι ιδανικοί, δεδομένου ότι τα έμμεσα «μηνύματα» που λαμβάνονται από το επίπεδο των τιμών, είναι λιγότερο αποτελεσματικά στο να επηρεάσουν τη συμπεριφορά της κατανάλωσης. Ο φόρος είναι καλύτερο να εφαρμόζεται κατά την έναρξη της αλυσίδας, όπου η ευρύτερη επίδραση μπορεί να επηρεάσει στη συνέχεια την οικονομία⁷⁰.

Γενικά, οι φόροι δύνανται να προκαλέσουν απώλειες στην ευημερία, κατά την έννοια της αναποτελεσματικότητας κατά Pareto⁷¹. Αυτές οι απώλειες ευημερίας προκύπτουν επειδή η συνολική απώλεια στη κλίμακα των καταναλωτών και των παραγωγών προκαλείται από ένα φόρο που υπερβαίνει τα έσοδα που εισπράττονται από τον ίδιο φόρο. Αυτό το φαινόμενο είναι γνωστό ως υπερβολική επιβάρυνση ή απώλεια της ευημερίας λόγω φορολογίας. Υπάρχουν

⁶⁹ Buckley R., 'Green Taxes: Legal and Policy Issues in Using Economic Instruments for Environmental Management', Revenue Law Journal: Vol. 2: Iss. 1, Article 4, 1991.

⁷⁰ Για παράδειγμα, οι φόροι στον ηλεκτρισμό δημιουργούν κίνητρα για μείωση της χρήσης ενέργειας, αλλά αποτυγχάνουν να αναγνωρίσουν ότι η ηλεκτρική ενέργεια μπορεί επίσης να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές. Ένας φόρος επί της πραγματικής εξωτερικότητας - εκπομπές CO₂ - θα ήταν μια καλύτερη προσέγγιση από μέρους της φορολογικής πολιτικής, επειδή αυξάνει πιο άμεσα το κόστος των εν λόγω εκπομπών. Επιπλέον, ο φόρος επί των εκπομπών που εσωτερικεύει την εξωτερικότητα είναι στην πραγματικότητα βελτίωση της πρόνοιας, δεδομένου ότι η τρέχουσα κατάσταση δεν είναι η βέλτιστη. Δεδομένου ότι οι πολιτικοί συχνά χρησιμοποιούν την ενέργεια ως εντολοδόχο στη συνολική δυσκολία προσδιορισμού των ρυπογόνων βιομηχανιών που συνεχίζουν να παρεμποδίζουν την προσέγγιση αυτή.

⁷¹ Με άλλα λόγια, κατά Pareto βελτιώσεις είναι δυνατές εάν ο φόρος έχει αφαιρεθεί. Αποτελεσματικότητα κατά Pareto, που αναφέρεται επίσης ως αποδοτική διάθεση των πόρων, εμφανίζεται όταν οι πόροι που διατίθενται, είναι δυνατόν να προσδώσει περισσότερη ευημερία σε κάποιον, χωρίς να την αφαιρέσει από κάποιον άλλο. Διαθέσιμο στο : Sandler T, Smith V.K., 'Intertemporal and intergenerational Pareto efficiency', Journal of Environmental Economics and Management, Volume 2, Issue 3, February 1976, pp.151-159.

δύο περιπτώσεις στις οποίες ο φόρος δεν δημιουργεί καμία πρόσθετη επιβάρυνση. Στην πρώτη πρόκειται για έναν κεφαλικό φόρο, που επιβάλλεται σε κάθε πρόσωπο δηλαδή, ανεξάρτητα από τις οικονομικές συνθήκες ή τις οικονομικές του δραστηριότητες. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν υπάρχει αλλαγή της συμπεριφοράς εξαιτίας φορολογικών θεμάτων, και η φορολογία δεν μπορεί να μειωθεί, έτσι δεν αλλάζει και η ανάλογη βέλτιστη απόφαση του παραγωγού ή του καταναλωτή, επομένως δεν υπάρχει απώλεια ευημερίας. Η δεύτερη πιθανότητα αφορά την περίπτωση που η αρχική κατανομή δεν είναι η βέλτιστη κατά Pareto. Αυτό συμβαίνει για παράδειγμα όταν υπάρχουν περιβαλλοντικές εξωτερικότητες. Ο όρος που εσωτερικεύει την εν λόγω εξωτερικότητα θεσπίζει βελτίωση κατά Pareto.

Οι φόροι επιβάλλονται επίσης εύκολα και προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς⁷². Πράγματι, η πολιτική πραγματικότητα των φόρων, ωστόσο, μπορεί να λειτουργήσει ως εμπόδιο για τη χρήση τους. Η δημόσια αποδοχή των φόρων είναι μάλλον χαμηλή, ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση. Οι πολιτικοί θεωρούν συχνά ότι είναι ευκολότερο να εισάγουν τεχνικούς κανονισμούς, οι οποίοι μπορεί τελικά να οδηγήσουν σε αύξηση των τιμών για τον καταναλωτή για ορισμένα προϊόντα, παρά να θεσπίσουν νέους φόρους.

Ένα άλλο οικονομικό εργαλείο είναι τα *πιστοποιητικά εμπορίας ρύπων*. Η βασική ιδέα των συστημάτων διαπραγμάτευσης είναι να καθοριστεί μια ορισμένη ποσότητα των αποδεκτών της ρύπανσης και η ευαισθητοποίηση των ενδεχόμενων ρυπαντών να πληρώνουν για το δικαίωμα να ρυπαίνουν. Οι ιδιοκτήτες των

⁷² Επιπλέον, ένας φόρος διοξειδίου του άνθρακα όχι μόνο ενθαρρύνει τις ρυπογόνες βιομηχανίες να μειώσουν τις εκπομπές, αλλά αποτελεί και το κίνητρο για ώθηση ανάπτυξης της καινοτομίας και των επενδύσεων σε Έρευνα και Ανάπτυξη. Αυτό είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό, δεδομένου ότι η καινοτομία είναι αναγκαία για την ευρύτερη μετάβαση προς μια πράσινη οικονομία. Επίσης, τα έσοδα από το φόρο του άνθρακα αποτελούν ένα ισχυρό εργαλείο στην προσπάθεια επίτευξης άλλων στόχων. Ενώ ένας φόρος διοξειδίου του άνθρακα επιτρέπει στους συμμετέχοντες στην αγορά να παίρνουν τις δικές τους αποφάσεις σχετικά με τη μείωση των εκπομπών ρύπων, δεν προσδιορίζει το συνολικό επίπεδο μείωσης των εκπομπών που μπορεί να επιτελεστεί. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε διακυμάνσεις των εκπομπών CO₂ με την πάροδο του χρόνου. Ωστόσο, οι φόροι άνθρακα αφορούν όλους τους φορείς σε μια οικονομία, όχι μόνο το τομέα των ρυπογόνων βιομηχανιών, λόγω της πανταχού χρήσης της ενέργειας άνθρακα. Η μοναδική φύση των αγορών ενέργειας μεταξύ των χωρών της ΕΕ-καθιστά πολύπλοκο επίπεδο της φορολογικής πολιτικής. Προφανώς, ο φορολογικός συντελεστής πρέπει να είναι αρκετά υψηλός για να προκαλέσει τις επιθυμητές αλλαγές, και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να αντιμετωπίσουν τις ακούσιες συνέπειες των πράσινων φόρων. Ωστόσο, ο καθορισμός επιπέδων φόρου στο κατάλληλο επίπεδο, είναι μια πρόκληση που επιδεινώνεται από άλλα θέματα, όπως, για παράδειγμα η διαρροή διοξειδίου του άνθρακα, δηλαδή η αύξηση των εκπομπών CO₂ να παραμένουν σε υψηλά επίπεδα σε περιοχές που δεν φορολογούνται (δηλαδή, στις γειτονικές χώρες). Αυτό μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα, καθώς οι εγχώριες επιχειρήσεις βρίσκονται σε περισσότερο μειονεκτική θέση από τους διεθνείς οίκους, λόγω των διαφορών των δομών στις τιμές.

πιστοποιητικών έχουν το δικαίωμα να εκπέμπουν την ποσότητα των ρύπων που καθορίζεται στο πιστοποιητικό.

Συνήθως, οι επιχειρήσεις θεωρούνται ως ρυπαίνοντες, αλλά το σύστημα αυτό εφαρμόζεται επίσης στους καταναλωτές και τα νοικοκυριά. Κάθε επιχείρηση πρέπει να επιλέξει μεταξύ των τύπων των πιστοποιητικών της αγοράς, προκειμένου να θέσουν ως στόχο και σκοπό την αποφυγή της ρύπανσης μέσω της μείωσης της παραγωγής ή την επένδυση σε νέες τεχνολογίες μείωσης εκπομπών και άρση πρόκλησης περιβαλλοντικών ζημιών όσο το δυνατό περισσότερο. Κάθε επιχείρηση μπορεί να αποφασίσει από μόνη της ποια είναι η βέλτιστη επιλογή. Οι επιχειρήσεις με ελάχιστες ή καθόλου δυνατότητες για την αποφυγή των εκπομπών παρουσιάζουν υψηλότερη οριακή χρησιμότητα στην εκπομπή της ρύπανσης, ή διαφορετικά, έχουν το υψηλότερο οριακό κόστος αποφυγής εκπομπών. Έτσι, η προθυμία να πληρώσουν θα είναι υψηλότερη από τέτοιες εταιρείες.

Ο κύριος ρόλος της κυβέρνησης εν προκειμένω, είναι να καθορίσει το συνολικό επιτρεπόμενο επίπεδο εκπομπών. Έτσι, οι μειώσεις των εκπομπών θα μπορούν να αντιμετωπίζονται άμεσα από τα συστήματα συναλλαγών, σε αντίθεση με τους φόρους του άνθρακα για παράδειγμα, οι οποίοι επικεντρώνονται στην τιμή του άνθρακα. Οι διοικήσεις δεν επιβαρύνονται με υψηλές απαιτήσεις για πληροφορίες, αλλά είναι επιφορτισμένες να συντονίζουν το σύστημα σε μια σειρά από χώρες και βιομηχανίες.

Το έργο, ωστόσο, είναι περίπλοκο και η γραφειοκρατική κωλυσιεργεία συμβάλλει στην υψηλή διοικητική επιβάρυνση. Επιπλέον, τα συστήματα εμπορίας πρέπει να αξιολογούνται εκ νέου κάθε χρόνο, επομένως όταν εκδίδονται νέες άδειες, είναι πιο εύκολο να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες συνθήκες των ρυπογόνων βιομηχανιών από ότι είναι αναλογικά οι φόροι. Η εφαρμογή των συστημάτων εμπορίας μπορεί να είναι προκλητική δεδομένου ότι είναι δύσκολο να εντοπίσουν οι ρυπαίνοντες και να συντονιστεί μια μεγάλη ομάδα βιομηχανιών.

Στην αρχική φάση ενός συστήματος ανωτάτων ορίων και εμπορίας, τα πιστοποιητικά θα πρέπει να διανέμονται στις επιχειρήσεις προκειμένου να μπορούν να διαπραγματεύονται στο μέλλον. Υπάρχουν δύο κύριες επιλογές. Κατά τα λεγόμενα κερτημένα δικαιώματα, οι επιχειρήσεις δηλαδή να λαμβάνουν δωρεάν τα πιστοποιητικά με ένα συγκεκριμένο ποσοστό εκπομπής ρύπων, το οποίο θα συνάδει

με την ρύπανση που έχουν προκαλέσει στο παρελθόν. Διαφορετικά, αν οι επιχειρήσεις έχουν οριακό κόστος αποφυγής, τότε συντελείται διαπραγμάτευση των πιστοποιητικών. Στα χρόνια που ακολουθούν, το ποσό της ρύπανσης που αντιπροσωπεύεται από τα πιστοποιητικά πρέπει να μειωθεί, έτσι ώστε το επίπεδο της ποιότητας του περιβάλλοντος να μπορεί να παρουσιάσει πρόοδο, πράγμα το οποίο με τη σειρά του προδιαθέτει ότι οι επιχειρήσεις πρέπει να καταβάλουν προσπάθειες για να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητά τους όσον αφορά τις εκπομπές. Μια τέτοια ρήτρα των κεκτημένων δικαιωμάτων επιτρέπει την ομαλή προσαρμογή της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων. Η άλλη δυνατότητα είναι να δημοπρατηθούν τα πιστοποιητικά από την αρχή. Αν οι τιμές για την απόκτηση των πιστοποιητικών είναι υψηλές, υπάρχει ο κίνδυνος ορισμένες επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν μια μεταβολή στο κόστος ή το συγκεκριμένο πιστοποιητικό να καταστρέφει την (διεθνή) ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης⁷³ και έτσι να αποφεύγεται.

Σε μια οικονομία της αγοράς, ένα σημαντικό μέρος της *καινοτομίας και της τεχνολογικής ανάπτυξης* προέρχεται από ιδιωτικές δυνάμεις της αγοράς. Υπό αυτή την έννοια, η χρηματοδότησης της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης δεν είναι ένα μέσο πολιτικής, αλλά μάλλον ένας στόχος της πολιτικής. Είναι σημαντικό λοιπόν να ενιχυθούν τα μέσα που αποσκοπούν στην θέσπιση κινήτρων για επενδύσεις στην έρευνα για πράσινες τεχνολογίες. Στο πλαίσιο αυτό, τίθεται το ερώτημα ως προς την πολιτική που οι κυβερνήσεις μπορούν να εφαρμόσουν τα μέσα για την αύξηση ανάλογων δραστηριοτήτων στην οικονομία και το τομέα στον οποίο θα πρέπει να είναι, δημόσιο ή ιδιωτικό. Στην περίπτωση των πράσινων τεχνολογιών, υπάρχουν κάποιες ιδιαιτερότητες. Αρχικά, δραστηριότητες Έρευνας & Ανάπτυξης (E&A εξού), θα πρέπει να πραγματοποιούνται σε μεγάλη κλίμακα, όπου οι μεγάλες ανακαλύψεις είναι απαραίτητες, ενώ πολιτικές που προωθούν την E&A μπορεί επίσης να αποσκοπούν στη βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου⁷⁴.

⁷³ Σύμφωνα με εκτιμήσεις, η τιμή του άνθρακα, στις περιπτώσεις της εμπορίας εκπομπών, είναι δέκα φορές πιο ασταθείς από τις τιμές των μετοχών, οι οποίες είναι ήδη περίπου επτά φορές πιο ασταθείς από το ΑΕΠ, διαθέσιμο στο : Nell, E., Semmler, W. & Rezai, A., 'Economic Growth and Climate Change: Cap-And-Trade or Emission Tax?', SCEPA, New York, 2009.

⁷⁴ Πράγματι, ένας βασικός καθοριστικός παράγοντας της καινοτομίας είναι το απαραίτητο υψηλό επίπεδο τεχνικής ειδικότητας. Εξίσου σημαντικό, όμως, είναι από τη πλευρά της ζήτησης και για τη διασφάλιση της προώθησης της πράσινης οικονομίας, οι διάφοροι τομείς απασχόλησης να παράγουν τη δυνατότητα να προσφέρουν ευκαιρίες σταδιοδρομίας για αυτούς τους ειδικούς.

Η ποικιλία των προσεγγίσεων στις πολιτικές για την υποστήριξη της E&A συνεπάγεται διάφορα επίπεδα κυβερνητικής συμμετοχής, αλλά η συνολική διοικητική επιβάρυνση είναι σχετικά χαμηλή. Οι πολιτικές για την ενίσχυση της E&A έχουν επίσης τη δυνατότητα να προκαλέσουν μεταβολές και στον ιδιωτικό τομέα, όπως η χρηματοδότηση της κυβέρνησης για συγκεκριμένες δραστηριότητες πράγμα το οποίο στέλνει σαφή μηνύματα στην αγορά. Όταν οι βιομηχανίες αντιλαμβάνονται ότι η κυβέρνηση προωθεί ειδικές τεχνικές αλλαγής, ο ιδιωτικός τομέας μπορεί να είναι πιο πιθανό να αναδιατάξει τις προτεραιότητές του και να κινηθεί προς την ίδια κατεύθυνση. Ο διοικητικός φόρτος αφορά κυρίως το συντονισμό μεταξύ της κυβέρνησης και των ερευνητικών κέντρων/εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και η εφαρμογή τέτοιων πολιτικών περιλαμβάνει συνήθως τη μεταφορά των κυβερνητικών κονδυλίων για δραστηριότητες E&A.

Έτσι, οι κυβερνήσεις μπορούν να συνεισφέρουν στην προσπάθεια για την παροχή ελκυστικών συνθηκών για πράσινες επενδύσεις E&A μέσα από τη δημιουργία μακροπρόθεσμων ενδείξεων μέσω των τιμών (των πράσινων φόρων), με τη διατήρηση ενός αποτελεσματικού συστήματος δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ή με τη θέσπιση έκπτωσης του φόρου για τις πράσινες επενδύσεις E&A. Από την άλλη πλευρά, οι κυβερνήσεις μπορούν να παρέχουν άμεση οικονομική υποστήριξη στην ιδιωτική πρωτοβουλία για «πράσινες» επενδύσεις σε E&A και στην ενίσχυση της δημόσιας έρευνας προς αυτή την κατεύθυνση. Επίσης, διαπιστώνεται ότι είναι η σχέση μεταξύ της δημόσιας έρευνας και του ιδιωτικού τομέα που επηρεάζει την καινοτομία.

Μια άλλη επιλογή είναι να χρησιμοποιηθούν οι *δημόσιες επενδύσεις* για την επίτευξη των «πράσινων» στόχων. Οι κυβερνήσεις μπορούν να αυξήσουν είτε το σύνολο των δημόσιων επενδύσεων, ή - ίσως κάτι πιο πρακτικό, λόγω των τεταμένων δημόσιων προϋπολογισμών σε πολλές χώρες - τη μετατόπιση των δημοσίων επενδύσεων από τον παραδοσιακό τομέα επένδυσης κεφαλαίων στο «πρασίνισμα» του κεφαλαίου. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης του 2009, πολλές χώρες πραγματοποίησαν πρόσθετες δημόσιες επενδύσεις για την τόνωση της οικονομίας και παρατηρήθηκε μια τάση προς την «πράσινη ώθηση». Δημόσιες επενδύσεις, πέρα από τον τομέα της Έρευνας και Ανάπτυξης που αναφέρθηκε παραπάνω, μπορούν να εφαρμοστούν στον τομέα των μεταφορών, των «πράσινων» κτιρίων, αναφορικά με την ενεργειακή τους απόδοση και την χρήση

υλικών, ενώ παράλληλα είναι εφικτό να αποτελέσουν καθαρό «αποτέλεσμα» για την απασχόληση με τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης.

3.2. Θεωρία Wilson⁷⁵ και κανονιστικά εργαλεία

Σημαντικό στοιχείο στο πλαίσιο εφαρμογής της πράσινης οικονομίας αποτελούν πέρα από τα αμιγώς οικονομικά εργαλεία, όπως αναλύθηκαν παραπάνω, φόροι, επιδοτήσεις και επενδύσεις σε τεχνολογία, και τα διοικητικά-νομοθετικά εργαλεία. Οι κανονισμοί, λοιπόν, είναι κανόνες που εφαρμόζονται και επιβάλλονται από τα όργανα της κυβέρνησης ώστε να επηρεάσουν άμεσα τη συμπεριφορά των οικονομικών παραγόντων. Οι κανονισμοί μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές, αλλά έχουν κυρίως τον χαρακτήρα «εντολής και ελέγχου».

Συχνά, βέβαια, θεωρούνται μάλλον αναποτελεσματικά μέσα για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, και αυτό οφείλεται στις σχετικά υψηλές διοικητικές επιβαρύνσεις που σχετίζονται με την ανάγκη για λεπτομερείς, τεχνικές περιγραφές ώστε να καθορίζουν τις ακριβείς δραστηριότητες που είναι απαραίτητες για την εκπλήρωση των περιβαλλοντικών στόχων. Τα πρότυπα πρέπει επίσης να ενημερώνονται συνεχώς ώστε να αντικατοπτρίζουν τις μεταβαλλόμενες συνθήκες- για παράδειγμα τα τεχνικά πρότυπα ή οι κοινωνικές συμβάσεις, σε οργανωμένες βιομηχανίες⁷⁶. Η παρακολούθηση και η διασφάλιση της συμμόρφωσης αποτελούν σημαντικές συνιστώσες της αποτελεσματικότητας των κανονισμών, αλλά το κόστος που συνδέεται με αυτές μπορεί να είναι αποτρεπτικό, και για αυτό συχνά καταλήγουν σε ρυθμίσεις που επιτρέπουν τη συμμόρφωση με μια Έκθεση από τις ίδιες τις βιομηχανίες, γεγονός που με τη σειρά του μπορεί να επιβραδύνει τη συνολική αποτελεσματικότητα. Γίνεται αντιληπτό επομένως, για ποιό λόγο δίνεται προτεραιότητα συχνά σε αγορακεντρικά μέσα, όπως

⁷⁵ Ferguson T., Rogers J., 'The political economy: Readings in the Politics and Economics of American Public Policy', M.E. Sharpe Publications, New York, 1984, pp.88-102.

⁷⁶ Ένα μειονέκτημα των κανονισμών είναι ότι οι εξαιρετικά λεπτομερείς, τεχνικές περιγραφές, απαιτούν να καθορίζονται επακριβώς οι δραστηριότητες που είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών στόχων. Συχνά, οι κανονισμοί και τα πρότυπα βρίσκονται σε κίνδυνο να μείνουν πίσω από τις νέες εξελίξεις. Επίσης, δεν διαθέτουν την απαραίτητη ευελιξία σε ένα εξαιρετικά δυναμικό περιβάλλον όπως η οικονομία της αγοράς

είναι οι φόροι (δίνουν λύση αναφορικά με τις τιμές) και εμπορεύσιμες άδειες εκπομπών (που αποτελούν λύση αναφορικά με το περιορισμό ποσότητας ρύπων)⁷⁷.

Οι κανονισμοί θεωρούνται οι πλέον κατάλληλοι όταν οι ρυθμιστικές αρχές διαθέτουν πολλές πληροφορίες και η στοχοθετημένη δραστηριότητα είναι παρόμοια για όλους τους παράγοντες. Επιπλέον, όταν η συμμόρφωση ελέγχεται εύκολα από την ρυθμιστική αρχή.

Μια ιδιαίτερη οπτική περί κανονισμών δίνεται από την 'Θεωρία των Κανονισμών' του Wilson (1980). Η Θεωρία αυτή είναι χρήσιμη όταν γίνεται λόγος για τον ρόλο των κανονιστικών εργαλείων στην οικονομία, και δή στην πράσινη οικονομία, για να εξηγηθεί η ανάδυση των περιβαλλοντικών κανονισμών και να αναλυθεί το πώς το κόστος και τα οφέλη των δημόσιων κανονιστικών διατάξεων επηρεάζουν το τρόπο με τον οποίο εκφράζονται τα συμφέροντα. Ο Wilson εισήγαγε μια πιο εξελιγμένη θεωρία σχετικά με το κόστος και τα οφέλη των κανονιστικών ρυθμίσεων. Ασχολείται με το κύμα της «κοινωνικής λάξευσης των κανονισμών» περι μολυνσης, οι οποίοι έχουν προκύψει από τα τέλη της δεκαετίας του 1960. Δείχνει βασικά τέσσερις διαφορετικούς τύπους δημόσιων κανονισμών, ανάλογα με το αν το κόστος και τα οφέλη των κανονισμών έχουν εξαπλωθεί ή παραμένουν συγκεντρωμένα σε κάποιες ομάδες της κοινωνίας.

Βασισμένη η Θεωρία αυτή στο διαχωρισμό τεσσάρων κατηγοριών, όπως προελέχθει, η πρώτη αφορά τον «κανονισμό του πελάτη»: Σε μια κλασική κατάσταση κανονιστικών ρυθμίσεων το κόστος της ρύθμισης γεννάται κυρίως από τους φορολογούμενους, και έτσι διαδίδεται, ενώ τα οφέλη, συχνά σε όρους επιδοτήσεων, επικεντρώνονται σε μια μικρότερη ομάδα της περιφέρειας. Ένα τυπικό παράδειγμα της ρύθμισης αυτής είναι η γεωργική πολιτική. Αυτό το είδος κανονισμών συνήθως θεσμοθετείται μόνο μετά από εκτεταμένες διαπραγματεύσεις με τους ενδιαφερόμενους, αλλά χωρίς μεγάλη δημόσια συζήτηση⁷⁸.

Ο δεύτερος είναι ο «κανονισμός της πλειοψηφίας»: σε περίπτωση ρύθμισης η συναίνεση της πλειοψηφίας –που αναζητείται- διαρκεί περισσότερο και επηρεάζει περισσότερο και σχεδόν όλες τις κοινωνικές ομάδες. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τόσο οι δαπάνες των κανονισμών όσο και τα οφέλη είναι διάσπαρτα, δεν αφορούν μόνο

⁷⁷ Kaplow, L., 'The theory of taxation and public economics', Princeton University Press. Princeton, 2008

⁷⁸ Το ευρύ κοινό δεν ενδιαφέρεται πάρα πολύ για την τιμή παρέμβασης, τη φετινή τιμή για το σιτάρι ή το βαμβάκι, για παράδειγμα, ενώ οι αγρότες ενδιαφέρονται αρκετά, και είναι πιθανό να διαπραγματευτούν πολύ ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

ορισμένες ομάδες συμφερόντων με ιδιαίτερα ισχυρά κίνητρα για την προώθηση ρυθμίσεων⁷⁹.

Ο επόμενος τύπος είναι ο «κανονισμός για τις ομάδες συμφερόντων»: στην περίπτωση αυτή έχει ενδιαφέρον τόσο το κόστος της παρέμβασης όσο και ο βαθμός στον οποίο συγκεκριμένες ομάδες έχουν ισχυρά κίνητρα να επηρεάσουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ενώ η γενική δημοσίευση του γεγονότος εμφανίζει μικρή ανησυχία. Αυτό σημαίνει ότι τόσο το κόστος όσο και τα οφέλη καλύπτονται από μικρές ομάδες, και όχι από την κοινωνία την ίδια⁸⁰.

Τέλος αναλύει τον «επιχειρησιακό κανονισμό»: Όταν το κόστος είναι συγκεντρωμένο σε λίγους και τα οφέλη είναι διάσπαρτα, κανονικά δεν αναμένεται εφαρμογή των κανονισμών. Εκείνοι που θα ωφεληθούν από τους κανονισμούς έχουν μόνο πολύ γενικές απολαβές, και επομένως περιορισμένο προσωπικό ενδιαφέρον στην άσκηση πιέσεων για εφαρμογή τους, ενώ όσοι θα υποστούν τα έξοδα έχουν μάλλον ισχυρά κίνητρα να επιδιώξουν την αποτροπή επιβολής του. Ωστόσο, υπάρχουν αρκετά παραδείγματα των κανονισμών που εμπίπτουν σε αυτήν την κατηγορία, όπως η ασφάλεια, χώροι εργασίας και περιβαλλοντικοί κανονισμοί.

Σύμφωνα με τον Wilson, αυτές οι ρυθμίσεις εξαρτώνται από το αν υπάρχουν ιδανικά συμφέροντα που θα προκύψουν από την εφαρμογή των κανονισμών αυτών, και οι οποίοι ενεργούν περισσότερο ή λιγότερο ως «επιβλέποντες». Η επιτυχία αυτών των κανονισμών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την υποστήριξη που μπορούν να αποκομίσουν από μη ενδιαφερόμενους τρίτους, όπως τα μέσα ενημέρωσης, σημαίνοντες συγγραφείς.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι πολλοί περιβαλλοντικοί κανονισμοί προσφέρουν μακροπρόθεσμα οφέλη για τους ρυθμιζόμενους όσον αφορά μια πιο ορθή και αποτελεσματική διαχείριση των πόρων. Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί εκ των προτέρων αν μια συγκεκριμένη ρύθμιση θα επιφέρει όφελος ή κόστος. Σύμφωνα με τον Wilson, ωστόσο, το κόστος και τα οφέλη έτσι όπως γίνονται αυτά αντιληπτά από τους ρυθμιστές τους είναι αυτά τα οποία στην ουσία θα επηρεάσουν τη συμπεριφορά τους κατά τη διάρκεια της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Συνεπαγόμενα, η πιο σημαντική διαφορά μεταξύ οικονομίας και πολιτικής είναι ότι η οικονομία βασίζεται στην υπόθεση ότι οι παραχωρούνται οι

⁷⁹ Ένα καλό παράδειγμα της είναι οι κοινωνικές μεταρρυθμίσεις της δεκαετίας του 1930

⁸⁰ Παραδείγματα των κανονισμών των ομάδων συμφερόντων είναι η ρύθμιση των τιμολογίων στα λιμάνια ή στα τιμολόγια του σιδηροδρόμου. Ο Wilson αναφέρει, επίσης, τις ρυθμίσεις της αγοράς εργασίας ως παράδειγμα των κανονισμών των ομάδων συμφερόντων.

προτιμήσεις, ενώ στη πολιτική πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι προσπάθειες που καταβάλλονται για να αλλάξουν τις προτιμήσεις⁸¹.

Η συμβολή του Ronald Coase⁸² (1960) έγκειται σε μια πρόσθετη οπτική αναφορικά με την περιβαλλοντική προστασία με μη οικονομικά εργαλεία, αλλά έχοντας ως βάση τις *διαπραγματεύσεις*. Τόνισε ότι οι εξωτερικές επιδράσεις (π.χ. η ρύπανση) μπορούν κατ' αρχήν να εσωτερικευτούν από ιδιωτικές διαπραγματεύσεις. Αναλυτικότερα, εφ' όσον τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι σαφώς καθορισμένα, ο ρυπαίνων και ο ζημιωθείς έχουν κίνητρο να χρησιμοποιήσουν ιδιωτικές διαπραγματεύσεις για να συμφωνήσουν το βέλτιστο –αμοιβαία αποδεκτό– επίπεδο ρύπανσης. Είναι αδιάφορο αν ο ρυπαίνων έχει το δικαίωμα να ρυπαίνει το θιγόμενο μέρος και να αποζημιώνει για τη ρύπανσή του αυτή ή να αποζημιώνεται για τη μείωση αυτής. Και στις δύο περιπτώσεις, η καθαρή αύξηση της ευημερίας μπορεί να πραγματοποιηθεί και, σύμφωνα με τον Coase, θα πραγματοποιηθεί, αν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι σαφώς καθορισμένα και το ιδιωτικό κόστος συναλλαγής είναι χαμηλό. Μέσα από αυτή τη Θεωρία, καταδεικνύεται η σημασία της περιβαλλοντικής και οικονομικής διακυβέρνησης αφού ενστερνίζεται τη συμβολή των υπερεθνικών οργάνων που έχουν την ικανότητα να δημιουργούν τα κατάλληλα πλαίσια για επίτευξη διαπραγματεύσεων. Οι διεθνείς θεσμοί πρέπει να εκπροσωπούν τα συμφέροντα τόσο των ρυπαίνοντων όσο και αυτά των θιγόμενων μερών στο παρόν όσο και στο μέλλον, τόσο για τις αναπτυγμένες όσο και για τις αναπτυσσόμενες χώρες/οικονομίες. Επιπλέον, πρέπει να βρεθεί ένας κατάλληλος μηχανισμός για να σφυρηλατήσει δεσμευτικές συμφωνίες για λογαριασμό αυτών των μερών, έτσι ώστε να καταστεί διαχρονική η παγκόσμια αύξηση της ευημερίας, και να υπάρξει η δυνατότητα να υλοποιηθεί και να διανεμηθεί αντίστοιχα.

3.3. Αποτίμηση και Νέα στοιχεία

Πρώτον, θα πρέπει να επανεξετάστούν οι πολιτικές προσέγγισης του «κανονισμού του πελάτη». Πριν από την εισαγωγή νέων οικονομικών μέσων, θα πρέπει να εξεταστούν τα υφιστάμενα οικονομικά μέσα, ιδίως οι

⁸¹ Βλέπε υπ. 75.

⁸² Coase H.,R., 'The problem of Social Cost', Journal of Law and Economics, Vol.3, 1960, pp. 1-44

επιδιοτήσεις⁸³. Επιπλέον, δε θα πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι οι δυσλειτουργίες της αγοράς αποτελούν συμπλήρωμα στις κρατικές αποτυχίες⁸⁴.

Δεύτερον, είναι αναγκαίο οι ενδιαφερόμενες ομάδες να αναθεωρήσουν τις αντιλήψεις τους για το κόστος και τα οφέλη. Η αποτελεσματικότητα των οικονομικών μέσων προσφέρει ένα πιθανό διπλό μέρισμα που θα μπορούσε να διαμοιραστεί με τις ομάδες-στόχους⁸⁵.

Τρίτον, πρέπει να εξεταστούν οι πιθανές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα. Είναι γεγονός ότι όταν επιβάλλονται φόροι ρύπανσης στην εγχώρια αγορά μπορεί αυτό συνεπαγόμενα, να φέρει την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση σε κίνδυνο. Παρόλα αυτά, το ζήτημα πρέπει να αντιμετωπιστεί με έναν πιο επιθετικό τρόπο παρά με παραίτηση, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι περισσότεροι περιβαλλοντικοί φόροι είναι πολύ «μετριοφρονες» για να αντανakλούν το πραγματικό εξωτερικό κόστος, έτσι η λύση συνίσταται στην πλήρη ή μερική διάθεση των εσόδων για τις ομάδες-στόχους από τα μέτρα που θα λάβει η εκάστοτε κυβέρνηση, για να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Σε αυτή τη διαδικασία, είναι αναγκαίο να δημιουργηθούν θεσμοί ώστε να παράσχουν στις ομάδες-στόχους την τεχνογνωσία για το πώς να ανταποκριθούν πιο αποτελεσματικά -από άποψη κόστους- στις νέες τιμές. Μια πρόσθετη λύση, και παράλληλα πρόταση, είναι η προώθηση της E&A, δηλαδή, η προώθηση υψηλής ειδίκευσης εργατικού δυναμικού στον τομέα των επιστημών.

Αυτό αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για μια μαζική διαρθρωτική αλλαγή και μπορεί να επιτευχθεί μέσα από μια ποικιλία μέσων, συμπεριλαμβανομένων των κινήτρων της αγοράς στις αγορές προϊόντος και την άμεση οικονομική υποστήριξη. Οι επιπτώσεις στην απασχόληση από τις άμεσες πολιτικές μπορούν μόνο θετικές να είναι και είναι πιθανό να δημιουργήσουν διάχυση και σε άλλα τμήματα της οικονομίας.

⁸³ Δεν έχουν προκληθεί τόσο πολλές απορροές στη γεωργία από τις ανεξέλεγκτες δυνάμεις της αγοράς όσο από τη γεωργική πολιτική και τη κίνησή της προς την αύξηση της παραγωγικότητας. Φορολογικές ελαφρύνσεις για τα άτομα αυτά τείνουν να αυξήσουν το διαχωρισμό μεταξύ κατοικιών και χώρων εργασίας.

⁸⁴ Martin J., 'State Failure - The importance of Politics in Industrial Society', Polity Press, UK, 1990.

⁸⁵ Η σύγκριση μεταξύ της χρήσης οικονομικών μέσων στην Ολλανδία και της δανικής πολιτικής «διοίκησης και ελέγχου» για τον έλεγχο της ρύπανσης των υδάτων, δείχνει πώς οι ολλανδικές βιομηχανίες έχουν μειώσει τη ρύπανση πολύ πιο αποτελεσματικά στα έτη μεταξύ των Συνδιασκέψεων της Στοκχόλμης (1972) και του Ρίο (1992), καθώς και σε σημαντικά χαμηλότερο κόστος απ' ό, τι οι ανταγωνιστές τους στη Δανία. Διαθέσιμο στο : Andersen M.S., 'Governance by green taxes: Making Pollution Prevention Pay', Manchester University Press, Manchester, 1994.

Τέταρτον, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να σταματήσουν να κερδοσκοπούν με τα έσοδα που μπορούν να εξασφαλίσουν από τους περιβαλλοντικούς φόρους. Οι περιβαλλοντικοί φόροι χρειάζονται έναν πιο συνεκτικό σχεδιασμό και η χρήση των οικονομικών μέσων θα πρέπει να σχετίζεται με μια πιο επαρκή ανάλυση του κύκλου ζωής των προϊόντων και της πρακτικής του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Τα κέρδη των φόρων αυτών είναι δύναμις η σωτήρια λέμβος για τη μεταβολή του συνόλου της κοινωνίας και της οικονομίας σε μια βιώσιμη πρακτική, με προιμοδότηση των ορθών πολιτικών και στόχων με απώτερο σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος και της οικονομικής μεγέθυνσης του όλου και όχι μόνο των μερών της κοινωνίας.

Τέλος, νέα μέσα όπως το Περιβαλλοντικό Μάναντζμεντ, του οποίου η ανάλυση ακολουθεί, βοηθούν σε μια αμεσότερη συνάδεια της περιβαλλοντικής πρακτικής, της κοινωνικής στήριξης και της οικονομικής μεγέθυνσης με συνέπεια τη συναίνεση όλων των μονάδων της κοινωνίας προς την επίτευξη μιας πράσινης οικονομίας στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης.

II. Ευρωπαϊκή Περιβαλλοντική Πολιτική και Διακυβέρνηση

1. Ο ρόλος της ΕΕ και παραδοσιακά εργαλεία περιβαλλοντικής πολιτικής

Η Περιβαλλοντική Πολιτική της ΕΕ, σε συνεργασία με την Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση βοηθούν ώστε να γίνει αντιληπτό πώς ένα νέο «στοιχείο», μια νέα μορφή βιώσιμης εξισσορόπησης ανάμεσα στην περιβαλλοντική προστασία, την πολιτική και την εταιρική πρακτική μεταφράστηκε με την εφαρμογή του Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ. Γι' αυτό το λόγο, κρίνεται σημαντικό να αναλυθεί εκτενέστερα η πρακτική της ΕΕ μέσα από την παράθεση της περιβαλλοντικής της πολιτικής πριν εστιάσουμε στο περιβαλλοντικό μάνατζμεντ, καθότι θεωρείται προάγγελος της ευρείας

Από τη δεκαετία του 1980, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα⁸⁶ είχε αρχίσει να γίνεται πρωτοπόρος και ηγέτης της διεθνούς περιβαλλοντικής πολιτικής. Μέρος της προσφοράς της είχε ως συνέπεια την ανάπτυξη φιλόδοξων ελέγχων σε τομείς όπως η κλιματική αλλαγή και η προώθηση θεμάτων όπως η αειφόρος ανάπτυξη στη διεθνή σκηνή. Μια άλλη διάσταση στη συνολική προσπάθεια της είναι η δημιουργία Νέων Μέσων της Περιβαλλοντικής Πολιτικής (ΝΜΠΠ⁸⁷), και σε αυτά συμπεριλαμβάνονται μέσα τα οποία δίνουν έμφαση στο ρόλο των πληροφοριών (όπως η χρήση οικολογικών-σημάτων) και άλλα τα οποία παράγουν κίνητρα για «χειραγώγηση» της αγοράς (όπως είναι οι οικολογικοί φόροι). Φυσικά, τα πρώτα αποτελούν παραδείγματα των «ελαφρότερων» και τα δεύτερα των πιο «βαριών» μέσων, δεν πρέπει να λησμονούνται οι εθελοντικές συμφωνίες, στις οποίες ανήκει και το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ (περιβαλλοντική διαχείριση), που είναι κάπου ανάμεσα όσον αφορά το βαθμό του καταναγκασμού.

Στο σημείο αυτό σημαντικό είναι να παρατεθούν τα εργαλεία της πολιτικής, τα οποία είναι οι διάφορες τεχνικές που χρησιμοποιούν οι κυβερνήσεις για την επίτευξη των στόχων της πολιτικής τους⁸⁸. Η κατηγοριοποίηση των περιβαλλοντικών μέσων γίνεται ανάλογα με το βαθμό του περιορισμού που το κάθε μέσο επιβάλλει στις

⁸⁶ Ευρωπαϊκή Ένωση αργότερα, με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992)

⁸⁷ New Environmental Policy Instruments (NEPIs) , όπως αναφέρονται και παρουσιάζονται στη διεθνή βιβλιογραφία.

⁸⁸ Howlett M. and Ramesh M., 'Patterns of Policy Instrument Choice', Policy Studies Review, Vol. 12, pp. 3-24, 1993

ομάδες-στόχους: ‘καρότο’, ‘μπαστούνι’ και κηρύγματα⁸⁹. Τα ‘καρότα’ είναι τα οικονομικά μέσα που χειρίζονται τα κίνητρα της αγοράς και των διαδικασιών της με τέτοιο τρόπο ώστε η επιλογή περιορισμών να επιβάλλεται με ένα πιο συγκρατημένη βαθμό από ό, τι η μέθοδος της παραδοσιακής νομοθεσίας ‘διοίκησης και ελέγχου’, που αποτελεί το ‘ραβδί’ που θα περιορίσουν σε μεγάλο βαθμό τις επιλογές των ομάδων στόχου. Τα ‘κηρύγματα’ συνεπάγονται λίγους περιορισμούς, δεδομένου ότι συνήθως παρουσιάζουν τις ομάδες-στόχο με πληροφορίες σχετικά με τις επιπτώσεις συγκεκριμένων επιλογών. Τα μέσα της αγοράς, όπως οι περιβαλλοντικοί φόροι, εξακολουθούν να διατηρούν ένα σημαντικό στοιχείο της επιβολής μέσω του μηχανισμού των τιμών. Στην πράξη, αυτά τα μέσα και οι τυπολογίες πρέπει να χρησιμοποιούνται ευέλικτα δεδομένου ότι είναι δύσκολο να τυποποιηθούν σε ορισμένα μέσα, για παράδειγμα στις εθελοντικές συμφωνίες, αφού διαφορετικές κυβερνήσεις μπορεί να χρησιμοποιούν τα ίδια εργαλεία πολιτικής με διαφορετικό τρόπο⁹⁰.

Εντός της ΕΕ, ένας καθοριστικός παράγοντας χρήσης ‘Νέων Μέσων Περιβαλλοντικής Πολιτικής’ είναι η μεταφορά πολιτικής⁹¹. Κατά την εκτίμηση της επιρροής της ΕΕ, γίνεται αντιληπτό ότι μπορεί να λάβει μια σειρά από πιθανούς ρόλους μεταφοράς πολιτικής και να αναπτύξει μια τυπολογία της επιρροής της έναντι των αναληφθέντων ρόλων του έκαστου κράτους-μέλους. Αυτοί οι ρόλοι ωστόσο δεν αλληλοαποκλείονται, αφού η διαδικασία και η πρακτική της ΕΕ μπορεί να προωθήσει την καινοτομία των ΝΜΠΠ μέσα από πολλούς από αυτούς τους ρόλους ταυτόχρονα: (1) παθητικός ρόλος, (2) ρόλος διευκόλυνσης, (3) αρωγός εναρμόνισης, (4) αρωγός ανταγωνιστικότητας, (5) ανεξάρτητος δρων. Ο πρώτος ρόλος συνεπάγεται ότι η σύγκλιση του κράτους-μέλους επιτυγχάνεται δίχως εξευρωπαϊσμό αυτού. Οι επόμενοι τρεις ρόλοι δείχνουν ότι η ΕΕ δημιουργεί ισχυρά κίνητρα για τη σύγκλιση της με τα κράτη-μέλη, ενώ ο πέμπτος προτείνει μια «προς τα κάτω δυναμική»⁹² που τα υπερεθνικά όργανα της ΕΕ ωθούν τα κράτη μέλη με σκοπό την υιοθέτηση καινοτόμων ΝΜΠΠ.

⁸⁹ Bemelmans-Videc M., Rist R., Vedung E., ‘Carrots, Sticks and Sermons: Policy Instruments and Their Evaluation’, Transaction Publishers, New York, 1997

⁹⁰ Hood C., ‘The Tools of Government’, Macmillan Ed., London, 1983.

⁹¹ Η μεταφορά πολιτικής επικεντρώνεται στη διαδικασία με την οποία οι γνώσεις και οι πρακτικές που εφαρμόζονται σε ένα συγκεκριμένο τόπο και χρόνο χρησιμοποιούνται σε έναν άλλο χρόνο ή χώρο σε μια διαφορετική ρύθμιση της διακυβέρνησης, διαθέσιμο στο : Dolowitz D., Marsh D., ‘Who learns from Whom?’, Political Studies, Vol. 44, pp. 343-357, 1996.

⁹² ‘Top-down dynamic’

Αναλυτικότερα, στον παθητικό ρόλο, κεντρικό σημείο αποτελούν η καινοτομία και η μεταφορά της πολιτικής εντός και μεταξύ των κρατών-μελών και είναι δυνατόν να προκύψει χωρίς ουσιαστική συμβολή από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα. Τα κράτη-μέλη με σχετικά παρόμοια προβλήματα πολιτικής και έλλειψης πόρων θα προσπαθήσουν να μιμηθούν τις βασικές πτυχές για τις επιτυχείς πολιτικές το ένα του άλλου⁹³. Ο ρόλος της διευκόλυνσης υποθέτει ότι ο πολυσύνθετος ιστός της ΕΕ, των φορέων οικονομικής πολιτικής και το σύνολο των διαδικασιών της, δημιουργούν συνθήκες υπό τις οποίες οι ιδέες και η εμπειρία ενός κράτους θα διαχυθεί πιο γρήγορα και θα μεταφερθεί και στα υπόλοιπα κράτη-μέλη μέσω του ρόλου αυτής (της ΕΕ) ως διαμεσολαβητή. Η δομή της ΕΕ ενισχύει τη δημιουργία δικτύων ανάμεσα στην ΕΕ και στους φορείς των κρατών-μελών⁹⁴. Η δομή αυτή επιτρέπει επίσης στους εκπροσώπους των κρατών μελών να επιδείξουν την προσέγγισή που ακολουθούν σε άλλα κράτη μέλη καθώς και στα όργανα της ίδιας της ΕΕ στην ημερήσια διαταξη⁹⁵. Ο ρόλος της *εναρμόνισης* επικεντρώνεται στον αντίκτυπο της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς, αφού πριν από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1987, τα ΝΜΠΠ έπρεπε να δικαιολογούνται, και να είναι σε αρμονία με το έργο της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς⁹⁶. Μεγάλο μέρος της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, πριν το 1987, είχε ως στόχο την προστασία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς και τη μείωση των στρεβλώσεων της αγοράς, παρόλα αυτά οι αφορμές «μη εφάπτουσες στην αγορά» αυξήθηκαν (όπως η ποιότητα ζωής και λόγοι αναψυχής)⁹⁷, με το οικονομικό κίνητρο να συνεχίζει να παραμένει σημαντικό⁹⁸.

⁹³ Για παράδειγμα η χρήση του οικολογικού σήματος στη Γερμανία, το οποίο είναι το πρώτο εθνικό σύστημα παγκοσμίως που ξεκίνησε μια τέτοια πρωτοβουλία, επηρέασε παρόμοια συστήματα σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ πριν από την έκδοση του του ευρωπαϊκού οικολογικού σήματος. Διαθέσιμο στο : Bennett C., 'What is policy Convergence and What Causes it?', *British Journal of Political Science*, Vol. 21, pp. 215-233, 1991.

⁹⁴ Οι προσπάθειες της ΕΕ να αναπτύξει μια κοινή φορολογική πολιτική περί άνθρακα / ενεργειακό φόρο, και οι δυσκολίες που αντιμετώπισε, κατέδειξαν τις διαφορετικές προσεγγίσεις που υπάρχουν από κράτος-μέλος σε κράτος-μέλος, που οδηγούν σε μια ανταλλαγή ιδεών και εμπειριών ώστε να συναινέσουν και να ορμολογήσουν την πρακτική εφαρμογή των προσαρτημάτων αυτών.

⁹⁵ Ολλανδοί Αξιωματούχοι για το Περιβάλλον, συνεισέφεραν σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση του Πέμπτου Προγράμματος Περιβαλλοντικής Δράσης.

⁹⁶ Knill C., Lieffericnk D. 'Environmental Politics in the European Union', *Issues in Environmental Politics*, Manchester University Press, New York, 2007, pp. 162-178.

⁹⁷ Jordan A., 'Editorial Introduction: The Construction of a Multilevel Environmental Governance System', *Environment and Planning C: Government and Policy*, Vol. 17, pp. 1-17, 1999 και Wurzel R., 'Environmental Policy-making in Britain, Germany and the European Union: The Europeanisation of Air and Water Pollution Control', Manchester University Press, Manchester, 2002.

⁹⁸ Για παράδειγμα, ο αντίκτυπος της γερμανικής πολιτικής αναφορικά με τις συσκευασίες αποβλήτων ώθησε την ευρωπαϊκή αγορά στην θεσμοθέτηση της Οδηγίας για τις συσκευασίες. Επιπλέον, η

Ο ρόλος αυτός της ΕΕ, δηλαδή ως *αρωγός ανταγωνιστικότητας*, είναι που ενδιαφέρει και περισσότερο αυτό το τμήμα του πονήματος. Η ΕΕ δημιουργεί τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα κράτη-μέλη ανταγωνίζονται μεταξύ τους για το οικονομικό όφελος και προσπαθούν να ελαχιστοποιήσουν το κόστος της κανονιστικής ρύθμισης. Επειδή η ένταξη στην ΕΕ έχει απαιτήσει σημαντική προσαρμογή των εθνικών περιβαλλοντικών πολιτικών και προδιαγραφών (εναρμόνιση με Ευρωπαϊκή πολιτική), τα κράτη μέλη έχουν κίνητρο να αναπτύσουν προχωρημένες και καινοτόμες εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις, πρότερα από τους κανονισμούς της ΕΕ. Με αυτό το τρόπο οι κυβερνήσεις των κρατών που έχουν επιβάλει εσωτερικούς κανονισμούς με σημαντικό κόστος για τη βιομηχανία τους, θα επιδιώξουν να διασφαλίσουν ότι αντιστοίχως τα άλλα κράτη μέλη θα υιοθετήσουν παρόμοια νομοθεσία⁹⁹. Τα κράτη μέλη με τα υψηλότερα πρότυπα θα προσπαθήσουν τελικώς, να διαμορφώσουν την ατζέντα της ΕΕ, ώστε να μην χρειάζεται να προσαρμόσουν την εθνική τους νομοθεσία, αλλά αντίστροφα. Ένα παράδειγμα είναι οι διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στην υιοθέτηση του Συστήματος Οικολογικής Διαχείρισης και Συστήματος Ελέγχου (EMAS)¹⁰⁰. Τα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης¹⁰¹ είναι εθελοντικά και καθορίζουν τις βασικές αρχές της περιβαλλοντικής πρακτικής, που είναι απαραίτητες για να καθοδηγούν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες¹⁰². Τέλος, όταν ενεργεί ως *επιχειρηματίας*, ως *ανεξάρτητος δρών*, σημαίνει ότι φορείς της ΕΕ μπορεί να έχουν μια ανεξάρτητη αιτιώδη επίδραση στην πολιτική των κρατών μελών, με σκοπό τη σύγκλιση. Υπερεθνικοί φορείς εντός της ΕΕ μπορεί να επιδιώξουν

Επιτροπή δικαιολόγησε την έναρξη του συστήματος απονομής οικολογικού-σήματος, με το επιχείρημα ότι ένας αυξανόμενος αριθμός των ανταγωνιστικών εθνικών οικολογικών σημάτων θα μπορούσε να οδηγήσει σε στρεβλώσεις για την αγορά. Διαθέσιμο στο : Golub J., 'State Power and Institutional Influence in European Integration : Lessons from the Packaging Waste Directive', Journal of Common Market Studies, Vol.34, pp.313-339, 1996.

⁹⁹ Héritier A., 'The Accommodation of Diversity in European Policy-making and its Outcomes: Regulatory Policy as a Patchwork', Journal of European Public Policy, Vol.3, pp. 149-167, 1996.

¹⁰⁰ Το EMAS είναι ένα εθελοντικό μέσο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την περιβαλλοντική διαχείριση. Οργανισμοί με καταχώρηση στο EMAS είναι συμβατοί με το σύνολο της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, έχουν ισχύ συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, και πραγματοποιούν δημοσίως κοινοποίηση των αποτελεσμάτων τους, ενώ όλη τους η δραστηριότητα ελέγχεται από τρίτους- ανεξάρτητους περιβαλλοντικούς επαληθευτές. Το EMAS εφαρμόζεται σε όλα τα είδη των οργανισμών, από τις μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις έως τις ΜΜΕ (μικρομεσαίες επιχειρήσεις) και τις δημόσιες αρχές. Βλέπε παρακάτω για ανάλυση, Μέρος Β, Ι

¹⁰¹ "Environmental Management Systems"- καινοτόμος ήταν πάλι μια ευρωπαϊκή χώρα, η Μεγάλη Βρετανία αυτή τη φορά όπου εδραίωσαν και μετέδωσαν και σε άλλα κράτη μέλη, το Βρετανικό περιβαλλοντικό πρότυπο BS 7750, το οποίο και προωθήθηκε ως βάση για το αντίστοιχο ευρωπαϊκό. Η Γαλλία η οποία είχε λιγότερο εξελιγμένο πρότυπο αντιτάχθηκε.

¹⁰² Zito A., Egan M., 'Environmental Management Standards, Corporate Strategies and Policy Networks', Environmental Politics, Vol.7, pp 94-117, 1998.

να καθορίσουν την ημερήσια διάταξη για τα κράτη μέλη, με κυριότερο τον ρόλο του «επιχειρηματία», που αναλαμβάνεται από την Επιτροπή¹⁰³.

¹⁰³ Radaelli C., 'Policy Transfer in the EU', Governance, Vol.13, pp.5-43, 2000

2. Νέα μέσα περιβαλλοντικής πολιτικής και πράσινη οικονομία

Μέχρι τα τέλη του 1980 οι περιβαλλοντικές πολιτικές στη Δυτική Ευρώπη έλαβαν κυρίως τη μορφή της παραδοσιακής «διαταγής και ελέγχου» της νομοθεσίας, που αντανάκλούσε τη σχέση οικονομίας και περιβάλλοντος ως μια κλασσική σχέση αντίφασης. Αυτά τα μέσα είχαν σχεδιαστεί για να ασχοληθούν με εμφανή προβλήματα ρύπανσης από σημειακές πηγές, ενώ υπήρξε μια έμφαση στον «διορθωτικό» τους χαρακτήρα, σε αντίθεση με την προληπτική δράση και μια δυσκολία ορισμού του προβλήματος σε ενιαίο πλαίσιο για χρηστή αντιμετώπισή τους, με εμφανή την μη ολιστική προσέγγιση. Κατα συνέπεια, τα μέτρα αυτά δεν είχαν ως αντικείμενο την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών παραμέτρων στις στρατηγικές επιχειρηματικές αποφάσεις και στις παραγωγικές διαδικασίες, αλλά αφορούσαν στην εισαγωγή επιπρόσθετων τεχνολογιών για τη καταπολέμηση της ρύπανσης. Τα ΝΜΠΠ υπήρχαν σε ορισμένα κράτη μέλη, αλλά λειτουργούσαν συνήθως συμπληρωματικά¹⁰⁴. Πριν από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη¹⁰⁵, το 1987, δεν υπήρχε ρητή νομική βάση για μια κοινή περιβαλλοντική πολιτική, υτό δημιούργησε έναν άμεσο θεσμικό περιορισμό, ο οποίος απαιτούσε τη δικαιολόγηση της κοινοτικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας με βάση την οικονομική εναρμόνιση¹⁰⁶. Οι θεσμικοί περιορισμοί οδήγησαν την Επιτροπή να εφαρμόσει μια στρατηγική «αρνητικής» ολοκλήρωσης, η οποία σε μεγάλο βαθμό βασιζόταν στην εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας και τον έλεγχο εντολών, προκειμένου να προστατευθεί η Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά¹⁰⁷, σε αντίθεση με την «θετική» ολοκλήρωση, στην οποία συμμετείχαν γενικά δημιουργώντας νέες πολιτικές στην ΕΕ και υιοθετώντας Νέα Μέσα Περιβαλλοντικής Πολιτικής¹⁰⁸. Αναφορικά με αυτό, η Επιτροπή χρησιμοποίησε «ηπιότερη» μορφή νομοθεσίας-πλαίσιο ως μια καλά εδραιωμένη πρακτική πριν από το 1992, αφού θα ήταν ευκολότερο να γίνουν αποδεκτά από τις εθνικές έννομες τάξεις και θα αποτελούσαν την αρχή μιας

¹⁰⁴ Όπως για παράδειγμα τα κίνητρα για φορολογία της ρύπανσης από τα αυτοκίνητα στην Ολλανδία και η χρήση του οικολογικού σήματος από τη Γερμανία.

¹⁰⁵ Περισσότερα για την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη διαθέσιμα στο : Knill C., Lieffericnk D. 'Environmental Potics in the European Union', Issues in Environemental Politics, Manchester University Press, New York, 2007, pp.12- 28

¹⁰⁶ Zito A., 'Creating Environmental Policy in the European Union', Basingstoke: Palgrave Macmillan, UK, 1999.

¹⁰⁷ Περισσότερα για την Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά διαθέσιμα στο:

<http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/definitions/singleeuropeanmarket.htm>

¹⁰⁸ Majone G., 'Cross-national Sources of Regulatory Policy Making in Europe and the US', Journal of Public Policy, Vol. 11, pp. 9-106, 1991.

διαδικασίας δέσμευσης με πιο συγκεκριμένα μέτρα. Σχετικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος της ΕΕ, άρχισε διαβουλεύσεις με εξωτερικούς φορείς το 1990 ώστε να εκπονήσει προτάσεις για το Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Συστήματος Ελέγχου (EMAS)¹⁰⁹.

Από το 1992, υπήρξε μια σημαντική αλλαγή στην κυρίαρχη φιλοσοφία της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Μεγάλο μέρος της νομοθεσίας με χαρακτηριστικά «διευθυντισμού» παρέμενε σε ισχύ, και ήταν δύσκολο να αναθεωρηθούν έτσι ώστε να ελλαττώνονταν η φύση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας ως «εντολών και ελέγχου». Παρ' όλα αυτά, η καινοτομία της ΕΕ και της πολιτικής επιλογής του μέσου παρουσίασε μια ουσιαστική αλλαγή, στην εστίαση. Στο Πέμπτο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης¹¹⁰, η Επιτροπή επεσήμανε την πρόθεσή της να εξετάσει τα μέσα και τις προσεγγίσεις της αγοράς δίνοντας έμφαση στην κοινή ευθύνη μεταξύ των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων με το γενικό επιχείρημα ότι το πέμπτο ΠΔΠ συνεπάγεται τη μεγαλύτερη χρήση των εθελοντικών συμφωνιών¹¹¹.

Η μετα-Μάαστριχτ αποτυχία των δημοψηφισμάτων ώθησε την Επιτροπή σε μια πιο αντιδραστική και αμυντική λειτουργία, στο πλαίσιο της οποίας προσπαθεί να δικαιολογήσει νέες πολιτικές για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και την εφαρμογή των πολιτικών που έχουν ήδη καθοριστεί. Στο πλαίσιο αυτό, ορισμένα κράτη μέλη, ιδιαίτερα η Μεγάλη Βρετανία, προσπάθησαν να κατοχυρώσουν την αρχή της επικουρικότητας στο πλαίσιο της Συνθήκης. Δεύτερον, η ευρύτερη ευρωπαϊκή οικονομία λόγω της ύφεσης το 1990, ενθάρρυνε τους φορείς να αναζητήσουν τα μέσα εκείνα που θα βελτίωναν την οικονομική ανταγωνιστικότητα¹¹². Επίσης κάποια επιχειρήματα ήταν σχετικά με την αύξηση της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας με την επέκταση της χρήσης των οικονομικών μέσων¹¹³, ενώ παράλληλα

¹⁰⁹ Βλέπε με υποσημείωση 98

¹¹⁰ Πέμπτο Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα Δράσης, 'Towards Sustainability', 1993, διαθέσιμο στο : <http://ec.europa.eu/environment/archives/env-act5/pdf/5eap.pdf>

¹¹¹ CEC, 'Towards Sustainability: A European Community Programme of Policy and Action in Relation to the Environment and Sustainable Development', Official Journal, No. C 138 of 17 May, pp.5-98, Brussels, 1993 και Weale A., 'Environmental Rules and Rule-making in the European Union', Journal of European Public Policy 3, pp.594-611, 1996.

¹¹² Βλέπε με υποσημείωση 105, Weale A., 'Environmental Rules and Rule-making in the European Union'.

¹¹³ Αυτά κέρδισαν ευρύτερη αξιοπιστία στο πλαίσιο της Επιτροπής με τη δημοσίευση της Λευκής Βίβλου για την «Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση». Το έγγραφο αυτό προώθησε τη χρήση των αγορακεντρικών μέσων ως μέσο για την αναστροφή του οικονομικού βάρους μακριά από την απασχόληση του εργατικού δυναμικού προς την εξέταση του περιβαλλοντικού κόστους. Διαθέσιμη η Οδηγία στο : CEC (Commission of European Communities), 'Growth, Competitiveness and Employment: The Challenges and Ways Forward in the Twenty First Century, EC Bulletin, Supplement 93-6, Brussels, 1993.

αναγνωρίστηκε η ανάγκη να διευρυνθεί η ευθύνη και η συμμετοχή της βιομηχανίας με πιο άμεσο και καθολικό τρόπο.

Η αντίδραση σε πολιτικές καταστάσεις πέρα από τον τομέα του περιβάλλοντος και η ενδογενής εξέλιξη στον τρόπο σκέψης της πολιτικής έδωσε στην Επιτροπή ένα ισχυρό κίνητρο για να προτείνει μια καινοτόμο νομοθεσία που είναι λιγότερο παρεμβατική ενώ βασίζεται στην αρχή της Κοινής Ευθύνης¹¹⁴-που είναι η ευρύτερη συμμετοχή των ενδιαφερομένων.

Οι Οδηγίες-πλαίσιο έλαβαν συνεπώς μεγαλύτερη βαρύτητα, δεδομένου τα κράτη μέλη απολαμβάνουν μεγαλύτερα περιθώρια αναφορικά με τη διαδικασία εφαρμογής. Επιπλέον, επικεντρώθηκε περισσότερο στην προσπάθειά χρήσης μη δεσμευτικών μέσων νομοθεσίας (όπως είναι η Πράσινη¹¹⁵ και η Λευκή Βίβλος¹¹⁶), για να δημιουργούν ευμενέστερο κλίμα για τα κράτη μέλη ως προς τις γενικές αρχές και τις βέλτιστες πρακτικές, ενώ παράλληλα παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα δημιουργίας μέσων με μη-συγκρουσιακό τρόπο. Τα όργανα ενημέρωσης πληρούν την απαίτηση αυτή, με χαρακτηριστικό το παράδειγμα της προώθησης από την Επιτροπή του EMAS μεταξύ των επιχειρηματικών φορέων ως μέσο εθελοντικής συμμετοχής τους στη διαδικασία αυτορρύθμισης μέσω κινήτρων παροχής πληροφοριών¹¹⁷.

Η ΕΕ συμφώνησε, επίσης, το σύστημα απονομής οικολογικού σήματος και την οδηγία για τη 'Πρόσβαση στη Πληροφορία'¹¹⁸. Επιπροσθέτως ορίστηκε η λειτουργία ενός Συμβουλευτικού Φόρουμ-το οποίο στοχεύει να εμπλέξει ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερομένων μερών μέσω διαβουλεύσεων, πριν από τη δημοσίευση των νέων προτάσεων πολιτικής¹¹⁹.

¹¹⁴ Η Αρχή της Κοινής Ευθύνης, διαθέσιμη στο: <http://ec.europa.eu/environment/archives/env-act5/chapt5.htm>

¹¹⁵ Το σύνολο των Πράσινων Βιβλίων που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, διαθέσιμες στο: http://europa.eu/documentation/official-docs/green-papers/index_en.htm

¹¹⁶ Για παράδειγμα, καίρια θεωρείται η Λευκή Βίβλος για την 'Περιβαλλοντική Ευθύνη', 2000, διαθέσιμη στο: http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/el_full.pdf

¹¹⁷ Βλέπε με υποσημείωση 96, Héritier A., 'The Accommodation of Diversity in European Policy-making and its Outcomes: Regulatory Policy as a Patchwork'.

¹¹⁸ Η Οδηγία για Πρόσβαση στην Περιβαλλοντική Πληροφορία, διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:041:0026:0032:EN:PDF>

¹¹⁹ Η απόφαση της Επιτροπής για θέσπιση Συμβουλευτικού Φόρουμ, 2008, διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008D0591:EN:NOT>

2.1 Υιοθέτηση καινοτόμων εργαλείων μετά το 1992

Η υιοθέτηση των καινοτόμων εργαλείων της Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτικής αφορά τέσσερις κατηγορίες : τους περιβαλλοντικούς φόρους¹²⁰, το χρηματοδοτικό πρόγραμμα LIFE (+), τις Εθελοντικές Συμφωνίες, το Οικολογικό Σήμα και τις Πράσινες Δημόσιες Συμβάσεις.

Η υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης το 1986, η οποία για πρώτη φορά έθεσε την κοινοτική περιβαλλοντική πολιτική στη βάση της Συνθήκης, μαζί με το Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον, που εγκρίθηκε το 1993, δημιούργησαν και διευκόλυναν τον μηχανισμό χρηματοδότησης LIFE. Αυτές οι δύο εξελίξεις καθορίζουν το ρυθμό μεταρρύθμισης του περιβαλλοντικού τομέα πολιτικής για την επόμενη δεκαετία ενώ το πρόγραμμα LIFE ήταν ένα από τα πιο βασικά χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΕ. Η πρώτη φάση- LIFE I (1992-1996), είχε στοχοθετήσει συγκεκριμένους τομείς δράσης¹²¹, η οποία ακολουθήθηκε από τη δεύτερη φάση για τα επόμενα τέσσερα χρόνια. Με το LIFE II, το πρόγραμμα χωρίστηκε σε τρεις κατηγορίες - LIFE-Φύση, LIFE-Περιβάλλον και LIFE-Τρίτες Χώρες¹²². Ο στόχος ήταν να γίνει επίδειξη νέων

¹²⁰ Πιο εμπεριστατωμένα για τους περιβαλλοντικούς- 'πράσινους' - φόρους βλέπε παραπάνω σελ. Ωστόσο σημαντικό είναι να αναφερθεί η περίπτωση του 'περιβαλλοντικού' ευρωπαϊκού φόρου ενεργειακής πολιτικής. Το 1997 η Επιτροπή εισήγαγε μια πρόταση στην τονίζεται η ανάγκη να εναρμονίσει κάθε κράτος μέλος τη φορολογία του για τα ενεργειακά προϊόντα, ιδίως τα ορυκτά καύσιμα. Οι επιπτώσεις από σειρά διαφωνιών των εθνικών υπουργών Οικονομικών της ΕΕ οδήγησε τελικά σε συμφωνία για την Οδηγία-Πλαίσιο, το 2003. Η Οδηγία αυτή συμμορφώνεται με το παραδοσιακό πρότυπο που σχετίζεται με την προστασία του περιβάλλοντος, δηλαδή, την ενίσχυση της εναρμόνισης της αγοράς με τη διασφάλιση μιας συνεπούς πολιτικής για τη φορολογία σε όλα τα κράτη μέλη. Το τελικό αποτέλεσμα της οδηγίας προτείνει τη συνεχιζόμενη σημασία των κοινοτικών θεσμικών περιορισμών και κανόνων που περιορίζουν το πεδίο εφαρμογής της υπερεθνικής επιχειρηματικότητας, ιδιαίτερα στο πολιτικά ευαίσθητο πεδίο της φορολογίας. Η Οδηγία για την ενεργειακή φορολογία, 2003- CEC, 'Reconstructing the Community framework for the taxation of energy products and electricity', 2003, διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0096:EN:NOT>

¹²¹ επικεντρώθηκε σε σχέδια που αφορούν τον τομέα των κλωστοϋφαντουργικών, τα βυρσοδεψεία, το χαρτί και τις βιομηχανίες τροφίμων, τη μείωση των αποβλήτων και τα σχέδια επίδειξης ανακύκλωσης, απολύμανση των μολυσμένων περιοχών, αειφόρου ανάπτυξης της γεωργίας, τις μεταφορές και τον τουρισμό, το τομέα των αστικών μεταφορών και τον εκσυγχρονισμό των δικτύων παρακολούθησης του περιβάλλοντος.

¹²² Ο τροποποιημένος κανονισμός (Κανονισμός (1404/96/ΕΚ) ανέφερε ότι το 46 τοις εκατό του προϋπολογισμού του προγράμματος θα πρέπει να αφιερωθεί σε δράσεις προστασίας της φύσης - αυτό το σκέλος του προγράμματος έγινε LIFE-Φύση. Ένα επιπλέον 46 τοις εκατό ήταν αφιερωμένο στην «άλλες δράσεις με σκοπό να υλοποιήσει τις ευρωπαϊκές περιβαλλοντικές πολιτικές και νομοθεσίες». Αυτό το σκέλος του προγράμματος έγινε LIFE-Περιβάλλον. Ένα τρίτο σκέλος (πέντε τοις εκατό του προϋπολογισμού) απευθύνεται σε δράσεις σε χώρες στις ακτές της Μεσογείου και της Βαλτικής Θάλασσας - αργότερα LIFE-Τρίτες Χώρες -ενώ περιελάμβανε και συνοδευτικά μέτρα τεχνικής βοήθειας (τρία τοις εκατό του προϋπολογισμού). Ο τροποποιημένος Κανονισμός 1404/96/ΕΚ σχετικά με το πρόγραμμα LIFE, διαθέσιμος στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996R1404:EN:HTML>

μεθόδων και τεχνικών που θα είχαν τη δυνατότητα για πανευρωπαϊκή εφαρμογή και για υλοποίηση των υφιστάμενων πολιτικών σε διάφορα περιβαλλοντικά πεδία ή για τη μελλοντική ανάπτυξη της πολιτικής. Η τρίτη φάση του προγράμματος LIFE -LIFE III (2000-2004) διήρκεσε για μια περίοδο πέντε ετών, αν και τέθηκε σε εφαρμογή σε τέσσερις γύρους λόγω της καθυστερημένης έγκρισης της νομικής βάσης, ενώ τον Σεπτέμβριο του 2004, με τη δημοσίευση του Κανονισμού 1682/2004/EK, το LIFE III παρατάθηκε για δύο ακόμη χρόνια (2005-2006)¹²³.

Το 2007, η συνιστώσα της περιβαλλοντικής πολιτικής και διακυβέρνησης συνεχίστηκε με την επέκταση του προηγούμενου προγράμματος LIFE-Περιβάλλον. Η πολιτική αυτή περιλαμβάνει συγχρηματοδότηση καινοτόμων ή πιλοτικών έργων που συμβάλλουν στην εφαρμογή της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής πολιτικής και την ανάπτυξη καινοτόμων πολιτικών προσεγγίσεων, τεχνολογιών, μεθόδων και μέσων. Το LIFE+ απευθύνεται σε δημόσιους ή ιδιωτικούς, παράγοντες ή φορείς που καταχωρίζονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι προτάσεις έργων μπορούν να υποβληθούν είτε από έναν μόνο δικαιούχο ή από μια εταιρική σχέση, που περιλαμβάνει το συντονισμό του δικαιούχου και ενός ή περισσότερων δικαιούχων με τους οποίους συνδέεται. Μπορούν να είναι είτε εθνικοί ή διεθνείς φορείς, αλλά οι ενέργειες πρέπει να λαμβάνουν χώρα αποκλειστικά εντός της επικράτειας των 27 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, αυτό το νέο στοιχείο θα συμβάλλει με χρηματοδότηση έργα που σχετίζονται με την επικοινωνία και τις εκστρατείες ευαισθητοποίησης σε θέματα περιβάλλοντος, προστασίας της φύσης ή θέματα διατήρησης της βιοποικιλότητας, καθώς και έργα που σχετίζονται με την πρόληψη των δασικών πυρκαγιών. Η τρέχουσα φάση του προγράμματος LIFE +, καλύπτει την περίοδο 2007-2013 και έχει προϋπολογισμό €2,143 δισεκατομμύρια €, ενώ η νομική βάση για το LIFE+ είναι ο Κανονισμός 614/2007/EK¹²⁴. Το Πρόγραμμα συντελείται από τρία συστατικά: LIFE+Φύση και

¹²³ Ο Κανονισμός 1682/2004/EK για το LIFE III:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004R1682:EN:HTML>

¹²⁴ Η νομική βάση για το LIFE+ είναι ο Κανονισμός 2007/614/EK. Αυτό καλύπτει τόσο τις δαπάνες λειτουργίας της Γενικής Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και τη συγχρηματοδότηση των έργων. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του κανονισμού LIFE+, τουλάχιστον 78 τοις εκατό του προγράμματος LIFE+ πρέπει να χρησιμοποιείται για επιδοτήσεις δράσης του έργου-(δηλαδή του LIFE+) από δημοσιονομικούς πόρους. Ο Κανονισμός 2007/614/EK διαθέσιμος στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007R0614:EN:NOT>

Βιοποικιλότητα, LIFE+Περιβαλλοντική Πολιτική και Διακυβέρνηση και LIFE + Ενημέρωση και Επικοινωνία.

Το 1996 η Επιτροπή ανακοίνωσε το στόχο της προώθησης της χρήσης «αποτελεσματικών» και «αποδεκτών» περιβαλλοντικών συμφωνιών ως μέσο για τη συμπλήρωση της παραδοσιακής νομοθεσίας. Αμφιβολίες ωστόσο εκφράστηκαν σχετικά με τη νομιμότητα, τη διαφάνεια και τη νομιμότητα της δημιουργίας ενός τέτοιου μέσου της εφαρμογής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹²⁵. Δεν θα πρέπει να παραλείπεται το γεγονός ότι υπάρχουν επίσης λόγοι για τους οποίους θεσμικά η Επιτροπή ευνόησε τις Εθελοντικές Συμφωνίες. Πέρα από τη χρήση της επικουρικότητας και σύγκλισης των μέτρων του κάθε κράτους-μέλους, επιτρέπει στην Επιτροπή να διευρύνει τις εξουσίες της, ιδιαίτερα έναντι των αναληφθεισών από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το οποίο έχει κερδίσει σημαντική εξουσία από τις τροποποιήσεις, χωρίς να στηρίζονται σε επίσημη νομοθεσία.

Τα οικολογικά σήματα είναι νομικά μη δεσμευτικά, εθελοντικά εργαλεία πολιτικής. Είναι μη δεσμευτικά μέσα πολιτικής που βασίζονται κυρίως στην ηθική πίεση. Τα οικολογικά σήματα ασκούν μόνο μερικούς μεσαίου βαθμού περιορισμούς σχετικά με τους φορείς της αγοράς, ιδίως σε σύγκριση με την παραδοσιακή διοίκηση και τον έλεγχο της νομοθεσίας, αλλά και σε σύγκριση με τα μέσα της αγοράς όπως οι φόροι και οι άδειες εμπορίας ρύπων. Είναι πληροφοριακά συστήματα, λοιπόν, που μπορούν να λειτουργήσουν ως μέσα της αγοράς, εάν η υιοθέτησή τους γίνει σε υψηλό βαθμό για μια συγκεκριμένη ομάδα προϊόντων / υπηρεσιών σε μια αγορά στην οποία η συμπεριφορά των καταναλωτών αντικατοπτρίζει ένα υψηλό βαθμό περιβαλλοντικής συνείδησης. Από την άλλη πλευρά, μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για την προώθηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης του συνόλου του κοινού/κοινωνίας αν και αυτό απαιτεί σημαντικούς δημόσιους πόρους.

Η δημιουργία και υιοθέτηση του οικολογικού σήματος της ΕΕ ήταν σε μεγάλο βαθμό και μια αντίδραση στην ταχεία διάδοση των εθνικών και πολυεθνικών συστημάτων οικολογικής σήμανσης¹²⁶. Η Επιτροπή, και σε μικρότερο βαθμό το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, δικαιολόγεται τη δημιουργία ενός

¹²⁵ CEC, 'Communication from the Commission on Environmental Agreements', COM (96) 561 final, Brussels, 1996.

¹²⁶ Η Γερμανία ενήργησε ως πρωτοπόρος, όταν ενέκρινε το πρώτο εθνικό οικολογικό σήμα το 1978. Αναφορά και ανάλυση στην διάδραση, σύγκρουση και ανάγκη υιοθέτησης του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος διαθέσιμες στο : Winter G., 'Multilevel Governance of Global Environmental Changem: Perspectives from science, sociology and the law', University Press, Cambridge, 2006.

πανευρωπαϊκού συστήματος απονομής οικολογικού σήματος, επισημαίνοντας ότι ο αυξανόμενος αριθμός των ανταγωνιστικών εθνικών συστημάτων θα μπορούσε να προκαλέσει στρεβλώσεις στην αγορά και να οδηγήσει σε σύγχυση των καταναλωτών. Με την εκκίνηση χρήσης του, το 1992, το οικολογικό σήμα της ΕΕ έχει επιβαρυνθεί με προβλήματα, αφού «υπέφερε» από μια περίπλοκη και μη διαφανή διαδικασία λήψης αποφάσεων και σχετικά υψηλό κόστος¹²⁷. Το οικολογικό σήμα της ΕΕ αντιμετωπίστηκε με πολύ χαμηλό βαθμό αποδοχής μεταξύ των παραγωγών και των καταναλωτών, ενώ τέθηκε υπό επίθεση από μη ευρωπαϊκές εταιρείες οι οποίες εξήγαγαν στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά¹²⁸. Η αναθεώρηση του κοινοτικού συστήματος απονομής οικολογικού σήματος είχε αρχικά προγραμματιστεί για το 1997, αλλά έπρεπε να αναβληθεί μέχρι το 2000, λόγω των διαφωνιών μεταξύ της Επιτροπής, των κρατών μελών και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τον Ιούλιο του 2000, το Συμβούλιο Περιβάλλοντος και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε τελικώς τον Κανονισμό (1980/2000/ΕΚ), με τον οποίο επήλθαν οι ακόλουθες αλλαγές¹²⁹: 1) Σύσταση της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την οικολογική σήμανση (EUEB)¹³⁰, η οποία απαρτίζεται από

¹²⁷ Eiderstrom E., 'Ecolabels in EU Environmental Policy', in Golub J. 'New instruments for environmental policy in the EU', pp.190-214, Routledge Editions, London, 2000.

¹²⁸ Vogel D., 'EU Environmental Policy and the GATT/WTO' in Golub J. 'New instruments for environmental policy in the EU', pp. 142-160, Routledge Editions, London, 2000

¹²⁹ CEC, 'Regulation (EC) No. 1980/2000 of the European Parliament and of the Council of 17 July 2000 on a revised Community eco-label award scheme', διαθέσιμος στο: http://www.msa.org.mt/ecolabel/001980_en.pdf

¹³⁰ Δήλωση Αποστολής-Στόχου της Επιτροπής Οικολογικού Σήματος: Το "Λουλούδι" να αναγνωριστεί ως το βραβείο της Ευρώπης για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που συνιστούν την πραγματικά καλύτερη επιλογή για το περιβάλλον. Για να βοηθήσει τους κατασκευαστές, τους λιανοπωλητές και τους παρόχους υπηρεσιών να λάβουν την αναγνώριση καλών προτύπων, ώστε οι αγοραστές να κάνουν αξιόπιστες επιλογές.

Βασικοί Στόχοι: 1. Να επιτευχθεί σημαντική βελτίωση του περιβάλλοντος - με κριτήρια την ανάπτυξη, τη δημοσίευση και την προώθηση που ωθούν την αγορά προς τα εμπρός, έτσι ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις από ένα ευρύ φάσμα προϊόντων και υπηρεσιών σε όλο τον κύκλο ζωής τους.

2. Να εξασφαλιστεί η απονομή αξιοπιστίας με αποτελεσματικές διοικητικές αρχές και με κριτήρια τα οποία: - είναι περιβαλλοντικά ισχυρά, - βασίζονται σε ορθά επιστημονική στοιχεία, συμπεριλαμβανομένης της αρχής της προφύλαξης, - λαμβάνουν υπόψη την υγεία των καταναλωτών, - απαιτούν καλή απόδοση του προϊόντος, - αναπτύσσονται με διαφάνεια και οικονομικά αποδοτικό τρόπο, με τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων, - είναι εύλογα εφικτά, - είναι ενημερωμένα.

3. Να ενθαρρυνθούν οι κατασκευαστές, οι έμποροι λιανικής παραγωγής και φορείς παροχής υπηρεσιών να υποβάλλουν αίτηση για απονομή, να δημοσιοποιήσουν τη δική τους συμμετοχή στο πρόγραμμα, και για την προώθηση της διαθεσιμότητας των προϊόντων με οικολογικό σήμα και πληροφορίες σχετικά με αυτούς.

4. Να ενθαρρύνει τους αγοραστές να αγοράζουν προϊόντα και υπηρεσίες με οικολογική σήμανση. Επιπλέον να βελτιωθεί η ευαισθητοποίηση των καταναλωτών και η συμπεριφορά τους όσον αφορά το περιβάλλον και τη βέλτιστη χρήση των προϊόντων και υπηρεσιών.

τις αρμόδιες εθνικές αρχές και, συνεπώς, εξασφαλίζει ότι τα κράτη-μέλη εξακολουθούν να παίζουν καθοριστικό ρόλο στο πλαίσιο του αναθεωρημένου προγράμματος, 2) βελτίωση της διαφάνειας, 3) διευρυμένο πεδίο εφαρμογής της επικέτας, ώστε να καλύψει και τις υπηρεσίες, 4) μεγαλύτερη συμμετοχή των καταναλωτών και των περιβαλλοντικών ομάδων, 5) ανώτατο όριο για τα τέλη, γεγονός που επιτρέπει την έκπτωση για τις μικρές επιχειρήσεις που κάνουν χρήση του Συστήματος Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου της ΕΕ (EMAS)¹³¹.

Κάθε χρόνο, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, οι δαπάνες του δημόσιου τομέα σε αγαθά, υπηρεσίες και έργα αποτελούν περίπου το 16% του Ευρωπαϊκού ΑΕΠ. Όλα αυτά τα αγαθά, υπηρεσίες και έργα έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις κατά την διάρκεια του συνολικού κύκλου ζωής τους, από την παραγωγή, την χρήση έως και την απόσυρσή τους. Είναι υπεύθυνα για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, την ρύπανση, την μείωση της βιοποικιλότητας και την εξάντληση των φυσικών πόρων. Στην Ανακοίνωση του 2008 «Δημόσιες Προμήθειες για ένα καλύτερο περιβάλλον»¹³², η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έθεσε ως ενδεικτικό στόχο ότι μέχρι το 2010, το 50% του συνόλου των δημόσιων διαγωνισμών θα πρέπει να είναι «πράσινα προσανατολισμένο» στην ΕΕ, όπου το 'πράσινο' σημαίνει ότι ανταποκρίνονται σε εγκριθέντα κοινά κριτήρια για δέκα ομάδες προτεραιότητας προϊόντων / υπηρεσιών¹³³.

Οι *Πράσινες Δημόσιες Συμβάσεις* (ΠΔΣ) αποτελούν ένα εργαλείο που μπορεί να προσφέρει τα απαραίτητα κίνητρα για να μειωθούν σημαντικά αυτές οι αρνητικές

Στοιχεία για το στόχο και τη λειτουργία της Επιτροπής της ΕΕ για το Οικολογικό Σήμα Διαθέσιμα στο: http://ecoschemes.timefoundation.org/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=72&lang=en

¹³¹ Επίσης με το Έκτο Πρόγραμμα Δράσης της ΕΕ για το Περιβάλλον, επήλθε και η έγκριση της αναθεώρησης του EMAS (I), όπου με τον Κανονισμό ΕΚ/761/2001, αναγνωρίστηκε η εκούσια συμμετοχή οργανισμών στο κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου. Βλέπε παρακάτω, Μέρος Β, Ι.

¹³² Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Δημόσιες Συμβάσεις για ένα καλύτερο περιβάλλον», 2008, διαθέσιμη στο:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0400:FIN:EN:PDF>

¹³³ Τα κριτήρια έχουν διαμορφωθεί για προϊόντα που εμπίπτουν στις ακόλουθες ομάδες προϊόντων και υπηρεσιών: Χαρτί για γραφή και για αντίγραφα, προϊόντα και υπηρεσίες καθαρισμού, γραφειακός εξοπλισμός πληροφορικής, κατασκευές, μεταφορές, επίπλωση, ηλεκτρικό ρεύμα, υπηρεσίες επισιτισμού και τροφοδοσίας, κλωστοϋφαντουργία, προϊόντα και υπηρεσίες κηπουρικής.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιούλιο του 2010 κατέληξε σε 8 επιπλέον κριτήρια για τις εξής κατηγορίες: υαλοπίνακες, θερμομόνωση, υλικά σκληρού δαπέδου, πάνελ τοίχου, συμπαράγωγή θερμικής και ηλεκτρικής ενέργειας, κατασκευή οδικού δικτύου και σήμανση, φωτισμός οδών και σηματοδότηση, κινητά τηλέφωνα. Διαθέσιμο στο:

http://ec.europa.eu/environment/gpp/second_set_en.htm

επιπτώσεις¹³⁴. Είναι οι διαδικασίες με τις οποίες ο δημόσιος τομέας προμηθεύεται προϊόντα, υπηρεσίες ή εργασίες, χρησιμοποιώντας πράσινα κριτήρια κατά την αξιολόγηση προσφορών. Με βάση το κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο, οι δημόσιες υπηρεσίες προμηθειών μπορούν να χρησιμοποιούν περιβαλλοντικά κριτήρια κατά την προκήρυξη διαγωνισμών και την αξιολόγηση των προσφορών, δεδομένου ότι ταυτόχρονα ικανοποιούνται οι βασικές αρχές της διαφάνειας, της ισότιμης μεταχείρισης και της μη διάκρισης. Με τις ΠΔΣ, οι υπηρεσίες προμηθειών μπορούν να μειώσουν το ενεργειακό και οικολογικό τους αποτύπωμα, συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, να μειώσουν τις επιπτώσεις στο περιβάλλον, να συμβάλλουν στην αειφορική χρήση των φυσικών πόρων, να προωθήσουν την καινοτομία και την ανταγωνιστικότητα, να λειτουργήσουν ως παράδειγμα για των ιδιωτικό τομέα, να εξοικονομήσουν δημόσιους πόρους, λαμβάνοντας υπόψη το κόστος κύκλου ζωής. Οι «Βιώσιμες δημόσιες συμβάσεις» (ΒΔΣ), από την άλλη, σημαίνει ότι οι δημόσιες αρχές επιδιώκουν να επιτύχουν την κατάλληλη ισορροπία μεταξύ των τριών πυλώνων της αειφόρου ανάπτυξης - οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό - κατά την προμήθεια αγαθών, υπηρεσιών ή έργων σε όλα τα στάδια του έργου.

Οι τρέχουσες οδηγίες για τις Δημόσιες Συμβάσεις επιτρέπουν την ενσωμάτωση των κοινωνικών απαιτήσεων σε όρους εκτέλεσης της σύμβασης και της επιφύλαξης ορισμένων συμβάσεων για εκτέλεση από συγκεκριμένα εργαστήρια ή προγράμματα για την απασχόληση¹³⁵. Η συμπερίληψη των κοινωνικών απαιτήσεων σε άλλα στάδια της διαδικασίας σύναψης συμβάσεων αναφέρονται στο «Αγορά Κοινωνικού Τομέα: Ένας οδηγός για να ληφθούν υπόψη τα κοινωνικά κριτήρια στις δημόσιες συμβάσεις»¹³⁶.

Οι φορείς του δημόσιου σε εθνικό επίπεδο είναι υπεύθυνοι για την ανάθεση και τον τρόπο εκτέλεσης των δημοσίων συμβάσεων προμηθειών και μπορούν αλλά και πρέπει να χρησιμοποιήσουν την ισχυρή αγοραστική τους δύναμη για να οδηγήσουν στην αλλαγή των παραγωγικών και καταναλωτικών προτύπων, προωθώντας την

¹³⁴ Σύμφωνα με το σχέδιο δράσης για τη Βιώσιμη Κατανάλωση και Παραγωγή και τη Βιώσιμη Βιομηχανική Πολιτική (SCP / SIP), η Επιτροπή δεσμεύτηκε να ενισχύσει περαιτέρω τις ΠΔΣ και δημοσίευσε την ανακοίνωση για τις ΠΔΣ. Το Σχέδιο Δράσης για τη Βιώσιμη Κατανάλωση και τη Βιώσιμη Βιομηχανική Παραγωγή, COM (2008) 397 final, Brussels, 2008, διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0397:FIN:en:PDF>

¹³⁵ Άρθρα 26 και 19 της οδηγίας 2004/18/EK αντίστοιχα, διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0018:EL:NOT>

¹³⁶ European Commission, 'Bying social: A Guide to taking Account of Social Considerations in Public Procurement', Luxembourg, 2010.

πράσινη ανάπτυξη και ταυτόχρονα την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία. Ένα στοιχείο προς υιοθέτηση για την εκτίμηση της πορείας πολιτικής προς ΠΔΣ είναι οι ποσοτικοί δείκτες, αφού επιτρέπουν την εκτίμηση του περιβαλλοντικού και οικονομικού οφέλους που προσφέρουν .

Η πρόσφατη δημοσίευση των αποτελεσμάτων για το 2011, φανερώνει ότι το αποτέλεσμα είναι μάλλον αρνητικό αφού από τις 850 δημόσιες αρχές σε 26 κράτη-μέλη της ΕΕ, παρά τη διαδεμένη χρήση των κριτηρίων ΠΔΣ, μόλις στο 26% των συμβάσεων που συνάπτονται εφαρμόζονται τα κριτήρια αυτά¹³⁷. Ωστόσο, στο 55% των συμβάσεων αυτών περιλαμβάνεται τουλάχιστον ένα κριτήριο ΠΔΣ, που δείχνει ότι κάποια μορφή των πράσινων προμηθειών γίνεται σε μεγάλη κλίμακα.

¹³⁷ Αποτελέσματα σχετικά με την εφαρμογή ΠΔΣ: http://ec.europa.eu/environment/gpp/studies_en.htm

B' ΜΕΡΟΣ

I. Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ

1. Ορισμός και πτυχές Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ¹³⁸

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η πρακτική της περιβαλλοντικής διαχείρισης/ περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ εμφανίστηκε κυρίως ως επικουρική στην επίλυση προβλημάτων σε κρατικό επίπεδο. Η προσέγγιση που ακολουθήθηκε ως τις αρχές του 1990, ήταν «από πάνω προς τα κάτω», κατά τρόπο δηλαδή επιβολής των περιβαλλοντικών πολιτικών με λίγη προσοχή στην κοινωνική διασύνδεση. Η στροφή της τεχνοκρατικής αυτής προσέγγισης σε ένα πεδίο με εστίαση στη δημόσια λογοδοσία και τη διαβούλευση των κοινωνικών και οικονομικών ζητημάτων, άρχισε στο ξεκίνημα της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα, τόσο από κρατικούς όσο και από ιδιωτικούς-επιχειρησιακούς παράγοντες.

Η Περιβαλλοντική Διαχείριση- Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ, όπως θα αναφέρεται εφεξής, επιδιώκει να κατευθύνει τη διαδικασία ανάπτυξης, να καταδείξει τις εκάστοτε ευκαιρίες καθώς και τους επικείμενους κινδύνους, να αμβλύνει τα προβλήματα και να προετοιμάσει τους ανθρώπους για τις αναπόφευκτες δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν με τη βελτίωση της προσαρμοστικότητας και της μεταβολής¹³⁹. Περιγράφεται ως μια διαδικασία που ασχολείται με τις αλληλεπιδράσεις του ανθρώπου με το περιβάλλον και επιδιώκει να προσδιορίσει: τι είναι αποδεκτό για το περιβάλλον, ποιοί είναι οι φυσικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί και τεχνολογικοί περιορισμοί στην επίτευξη αυτού του στόχου, και ποιες είναι οι πλέον εφικτές επιλογές¹⁴⁰. Τα περιβαλλοντικά ζητήματα είναι αλληλοσυνδεδεμένα με τα κοινωνικο-οικονομικά, ιδίως για τις φτωχές χώρες του Νότου, όπου η περιβαλλοντική διαχείριση αποτελεί ενιαίο κομμάτι με την επιβίωση και τη δικαιοσύνη. Δεδομένου του διευρυμένου πεδίου εφαρμογής και της

¹³⁸ Η δόκιμη μετάφραση θα ήταν 'περιβαλλοντική διαχείριση' (αντίστοιχα του Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ), λόγω της αναφοράς στη διεθνή- και ελληνική πλέον- βιβλιογραφία του 'περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ', κρίθηκε ότι ο όρος αυτός μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε τούτο το πόνημα ως τέτοιος και όχι ως την ακριβή μετάφραση (από το "environmental management") ως 'περιβαλλοντική διαχείριση'.

¹³⁹ Eriksson S., L. and King B.J., 'Fundamentals of Environmental Management, Wiley, New York, 1999.

¹⁴⁰ Elkohly O.A., 'Trends in environmental management in the last 40 years, Encyclopedia of Global Environmental Change, T.Munn Editions, Vol. 4.

ποικιλομορφίας των ειδικοτήτων που εμπλέκονται, δεν μπορεί να υπάρξει καθολικός και συνοπτικός ορισμός του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ¹⁴¹.

Παρόλα αυτά, εκμαιεύεται αθροιστικά ότι το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ υποστηρίζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- i) Στηρίζει την αειφόρο ανάπτυξη, χρησιμοποιείται συχνά ως γενικός όρος, αφού ασχολείται με έναν κόσμο που κυριαρχείται από τον άνθρωπο, απαιτεί έτσι μια διεπιστημονική, διαθεματική και ολιστική προσέγγιση,
- ii) Οφείλει να ενσωματώσει και να συμφιλιώσει τις διαφορετικές απόψεις για την ανάπτυξη, και δη για την βιώσιμη, ενώ παράλληλα πρέπει να επιδιώκει το συντονισμό της επιστήμης, των κοινωνικών επιστημών, τη χάραξη πολιτικής και τον προγραμματισμό,
- iii) Είναι μια «ενεργητική» διαδικασία που ενσωματώνει καθολικά την αρχή της προφύλαξης. Αναγνωρίζει τη σκοπιμότητα της ικανοποίησης και εκπλήρωσης, ει δυνατόν, των βασικών ανθρώπινων αναγκών. Επίσης έχει την ευθύνη να ακολουθεί ένα χρονοδιάγραμμα το οποίο να εκτείνεται πέρα από ένα βραχυπρόθεσμο στάδιο και να κυμαίνεται από το τοπικό ενδιαφέρον αλλά και για διεθνείς ανησυχίες. Τέλος, θα

¹⁴¹ Κάποιοι ορισμοί της περιβαλλοντικής διαχείρισης/ περιβαλλοντικού μάνατζμεντ θα μπορούσαν να αποτελέσουν οι εξής:

-Μια προσέγγιση η οποία θα υπερβαίνει τη διαχείριση των φυσικών πόρων για να καλύψει το πολιτικό και κοινωνικό καθώς και το φυσικό περιβάλλον. Να ασχολείται με ζητήματα της αξίας και της διανομής, με τη φύση των ρυθμιστικών μηχανισμών και με διαγενεακή, γεωγραφική δικαιοσύνη μεταξύ των γενεών.

-Διαμόρφωση στρατηγικών ανάπτυξης φιλικών προς το περιβάλλον.

-Μια επαφή μεταξύ της επιστημονικής δραστηριότητας και της αναπτυξιακής πολιτικής και της εφαρμογής αυτής. Διαθέσιμο στο : -Η διαδικασία της κατανομής των φυσικών και τεχνητών πόρων, έτσι ώστε να κάνουν τη βέλτιστη χρήση του περιβάλλοντος στην ικανοποίηση στο ελάχιστο των βασικών αναγκών του ανθρώπου και, ει δυνατόν, σε διαρκή βάση.

-Αναζητώντας την καλύτερη δυνατή λύση για το περιβάλλον, συνήθως με τη χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών που δεν συνεπάγονται υπερβολικό κόστος.

-Ο έλεγχος όλων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

-Διαχείριση των περιβαλλοντικών επιδόσεων των φορέων οργανισμών και εταιριών.

-Η διαδικασία λήψης αποφάσεων η οποία ρυθμίζει τον αντίκτυπο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον, με τέτοιο τρόπο ώστε η ικανότητα του περιβάλλοντος να συντηρήσει την ανθρώπινη ανάπτυξη να μη μειώνεται (παράφραση από διάφορες πηγές της δεκαετίας του 1990 για πράσινη ανάπτυξη).

-Περιβαλλοντική διαχείριση δεν μπορεί να ελπίζει ότι θα κυριαρχήσει σε όλα τα ζητήματα και τις περιβαλλοντικές συνιστώσες που έχει να αντιμετωπίσει. Μάλλον είναι η `δουλειά του μάναντζερ περιβάλλοντος είναι να μελετήσει και να προσπαθήσει να ελέγξει τις διαδικασίες για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων'.

Διαθέσιμοι οι ορισμοί στα : Clark R. B., 'Countryside Management', Routledge, London, 1999; McGill S., 'Environmental Risk Management', Routledge, London, 1999, Jones M., I. and Greig L.A., 'Adaptive environmental assessment and management: a new approach to environmental impact assessment, in Maclaren V.,W. and Whitney J.B., 'New Directions in Environmental Impact Assessment in Canada, Toronto, 1985

πρέπει να εντοπίζει τις ευκαιρίες καθώς και τα προβλήματα, τονίζοντας τη διαχείριση και όχι την εκμετάλλευση.

Επομένως, το Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ είναι ικανό να δρομολογήσει: α) τον προσδιορισμό των στόχων, β) τη διαπίστωση του κατά πόσον αυτοί μπορούν να καλυφθούν, γ) την ανάπτυξη και εφαρμογή των μέσων ώστε να προχωρήσει στην πλέον δυνατή λύση. Το πρώτο είναι σπάνια εύκολο, διότι μια κοινωνία δεν μπορεί να έχει σαφή ιδέα του τι χρειάζεται. Πράγματι κάποιοι άνθρωποι, μπορεί να θεωρούν αναγκαία κάποια πράγματα που είναι επιζήμια για τους άλλους και για το περιβάλλον ως σύνολο, εξάλλου πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι ανάγκες δημιουργούνται στα πλαίσια της κοινωνικής μεταβολής και διαφόρων διαδράσεων και αντιδράσεων με το περιβάλλον και αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου. Η αειφόρος ανάπτυξη απαιτεί συμβιβασμούς μεταξύ των σημερινών αναγκών και απολαβές των επενδύσεων σε συνδυασμό με τη διασφάλιση της μελλοντικής ισορροπίας. Η ίδια η ιδιοτελής ανθρώπινη φύση όμως πολλές φορές υπερισχύει ώστε οι άνθρωποι δεν πράττουν ανιδιοτελώς, ώστε η περιβαλλοντικά φιλική συμπεριφορά τους να ωφελήσει τις μελλοντικές γενιές. Γι' αυτό το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ, μέσα από προσδιορισμό στόχων και σωστά αποδεδειγμένη διαχείριση, μπορεί να προσεγγίσει βασικές και ειδικές ομάδες ενδιαφέροντος ώστε να επιτευχθεί η βιωσιμότητα σε διάφορες και διαφορετικές πτυχες, αφού εστιάζει όχι μόνο στην εφαρμογή αλλά επίσης και στη παρακολούθηση και τον έλεγχο εστιάζοντας σε πρακτικές για επίλυση σύγχρονων προβλημάτων.

2. Το Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ στις Επιχειρήσεις

Οι σπόροι της περιβαλλοντικής διαχείρισης/περιβαλλοντικού μάνατζμεντ στον επιχειρησιακό τομέα «εμφυτεύτηκαν» από τον Georg Winter σε μια μεσαίου μεγέθους κατασκευαστική εταιρεία- Ernst Winter & Sohn- εργαλείων διαμαντιών, στο Αμβούργο της Γερμανίας. Από τη στιγμή που ανέλαβε την οικογενειακή επιχείρηση το 1968, ο Winter αποφάσισε να αναλάβει ενεργό ρόλο στην προστασία του περιβάλλοντος. Εξήγησε τα κίνητρα για την τότε επαναστατική του ιδέα, ότι οι εταιρείες δηλαδή, πρέπει να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για να μειωθούν οι επιπτώσεις των ενεργειών τους στο περιβάλλον με τη δήλωση: «Κάθε χρόνο η περιβαλλοντική ζημία προκαλεί τεράστιες οικονομικές απώλειες στην Ευρώπη καθώς και υπερμεγέθη καταστροφή των φυσικών πόρων, η οποία δεν μπορεί να αποτιμηθεί σε χρήμα. Η βιομηχανία βρίσκεται αντιμέτωπη με την πρόκληση για αποκατάσταση του περιβάλλοντος με την ενσωμάτωση της «περιβαλλοντικής διαχείρισης», ενέργεια που ωφελεί να κάνει τόσο για το περιβάλλον όσο και για την ίδια την επιχείρηση»¹⁴².

Από το 1970 και μετά, η εταιρεία άρχισε να εφαρμόζει μια σειρά μέτρων για τη βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων του από τη μείωση της χρήσης πρώτων υλών, νερού και ενέργειας όπως και μείωση της παραγωγής αποβλήτων. Μέσα στα επόμενα χρόνια, αυτά τα μέτρα είχαν συστηματοποιηθεί και επεκταθεί σε κάθε πτυχή της εταιρείας, με αποτέλεσμα να γίνει το πρώτο ολοκληρωμένο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης στο κόσμο, το λεγόμενο Winter Model¹⁴³. Η επιτυχία του οδήγησε στην ίδρυση μιας ένωσης ομοϊδεατών επιχειρήσεων το 1984, τη Γερμανική Ένωση Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (BAUM)¹⁴⁴.

¹⁴² Winter G., 'Das umweltbewusste Unternehmen: ein Handbuch der Betriebsökologie mit 22 Check List für die Praxis', Verlag C. H. Beck, München, 1987.

¹⁴³ Winter G., Hopfmann J., 'Zukunftsstandort Deutschland: Das Programm der umweltbewussten Unternehmer', München Droemer Knaur, Deutschland, 1997.

¹⁴⁴ Το 1992 ίδρυσε η BAUM ξεχωριστή οργάνωση, την 'BAUM Kommunal', ειδικά για να βοηθήσουν τους δήμους να εφαρμόσουν τις αρχές περιβαλλοντικής διαχείρισης και τεχνικές στις δραστηριότητές τους. Στο πλαίσιο του προγράμματος της πρωτοβουλίας για το περιβάλλον της Βαυαρίας, η BAUM Kommunal συμβούλευσε τέσσερις κοινότητες της Βαυαρίας (Bad Brückenau, Kirchdorf im Wald, Leutershausen και Oberammergau) κατά τη διάρκεια αρκετών ετών και ανέπτυξε την περιβαλλοντική πρωτοβουλία 'Γρήγορος Έλεγχος για Δήμους'. Το 1996 η BAUM Kommunal δημοσίευσε έναν δέτομο οδηγό στο πλαίσιο του Βαυαρικού Υπουργείου Ανάπτυξης για τα περιβαλλοντικά θέματα (BSLU) που παρέχει μια επισκόπηση της πρωτοβουλίας αυτής, καθώς και συγκεκριμένων συστάσεων και εργαλείων αναφορικά με το σχεδιασμό και την εφαρμογή περιβαλλοντικών μέτρων. Επίσης περιέχει πάνω από 600 θετικά παραδείγματα πρωτοβουλιών που έχουν αναλάβει οι δήμοι. Ο Ludwig Karg, ο τότε γενικός διευθυντής της BAUM Kommunal και νυν Πρόεδρος INEM, σημειώνει ότι: "Τα πιο απλά από τα

Παράλληλα με την γερμανική πρωτοβουλία, στη δεκαετία του 1970, οι ΗΠΑ ενσωμάτωσαν τον Νόμο Εθνικής Περιβαλλοντικής Πολιτικής 1969 (NEPA)¹⁴⁵, το 1970, η οποία απαιτούσε από τους προγραμματιστές να τηρούν τα περιβαλλοντικά πρότυπα ώστε να προωθηθεί αποτελεσματικά η αρχή της προφύλαξης ενώ σε αυτό βοήθησε και η ίδρυση της Υπηρεσίας Περιβαλλοντικής Προστασίας (EPA)¹⁴⁶, η οποία τη δεκαετία του 1990 άρχισε να αναθεωρεί κάποιους κανονισμούς σχετικά με το Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ. Η διαδικασία αυτή ολοκληρώθηκε το 2005 και συνετέλεσε σε έναν συνδυασμό δημόσιας ρύθμισης με κυβερνητική στήριξη της αυτορρύθμισης και υποχρεωτική δημοσιοποίηση πληροφοριών.

Επιπλέον παράγοντες που ώθησαν την πρακτική του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ/περιβαλλοντικής διαχείρισης στις ΗΠΑ, ήταν η επιμονή χρηματοδότησης, ασφάλισης και αδειοδότησης φορέων στους οποίους έκρινε ότι έπρεπε να διενεργείται εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και οικολογικός έλεγχος. Επίσης, «ηθικές»-πράσινες-επενδύσεις υιοθετήθηκαν από ορισμένες εταιρείες, στις ΗΠΑ. Ειδικότερα μια ομάδα ισχυρών επενδυτών άρχισε να εφαρμόζει μια σειρά από αρχές περιβαλλοντικής πολιτικής, τις «Αρχές Valdez»¹⁴⁷. Μετά το 1978, η Αμερικανική Υπηρεσία για την Παγκόσμια Ανάπτυξη (USAID)¹⁴⁸ επέμεινε στην πραγματοποίηση Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων κατά το σχεδιασμό της ανάπτυξης, ενώ στις αρχές του 1990 η προώθηση των Ολοκληρωμένων Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης/Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ και του Χάρτη των

περιβαλλοντικά μέτρα που εφαρμόζονται στα δημόσια κτίρια έχουν μειώσει την κατανάλωση νερού κατά 44% και την κατανάλωση ενέργειας κατά 25%." Οι πληροφορίες σχετικά με την BAUM Kommunal διαθέσιμες στο: <http://www.baumgroup.de/default.asp?Menu=190&ShowNews=382>

¹⁴⁵ Ο Νόμος Εθνικής Περιβαλλοντικής Πολιτικής (ΗΠΑ): <http://ceq.hss.doe.gov/welcome.html#Act>

¹⁴⁶ Αμερικανική Υπηρεσία Περιβαλλοντικής Προστασίας, <http://www.epa.gov/lawsregs/laws/>

¹⁴⁷ Οι Αρχές Valdez, είναι οδηγίες, εθελοντικού χαρακτήρα και έχουν διατυπωθεί για να καθοδηγούν και να αξιολογούν την εταιρική συμπεριφορά απέναντι στο περιβάλλον. Ενώ με την πρώτη ματιά ο κώδικας φαίνεται να επιφέρει τεράστιες νέες ευθύνες στις επιχειρήσεις, με μια προσεκτικότερη ανάλυση προκύπτει ότι οι υφιστάμενες ρυθμίσεις και οι επιχειρηματικές πρακτικές ήδη απαιτούν από τις επιχειρήσεις την ικανοποίηση αυτών των στόχων, επομένως λίγη προστιθέμενη αξία δόθηκε. Ο κώδικας αυτός εξετάζεται στο πλαίσιο αυτό και με αναφορά στην εμπειρία με άλλους εθελοντικούς κώδικες συμπεριφοράς. Φαίνεται ότι η συμμόρφωση με τον κώδικα θα αποφέρει ελάχιστα οφέλη και η μη συμμόρφωση θα επιβάλει ελάχιστο κόστος για την περιβαλλοντικά υπεύθυνη των επιχειρήσεων. Οι αρχές Valdez, διαθέσιμες στο : Sanyal R. N., Neves J.S., 'The Valdez principles: implications for corporate social responsibility', Journal of Business Ethics, Vol. 10, No. 12, 1991, pp.883-890.

¹⁴⁸ USAID Διαδικασία Περιβαλλοντικής Συμμόρφωσης, 1978, διαθέσιμο στο: http://www.usaid.gov/our_work/environment/compliance/22cfr216.htm#216.7

Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη¹⁴⁹, βοήθησαν ώστε να αναδυθεί το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ ως σημείο κλειδί στη σχέση προστασίας του περιβάλλοντος με το κέρδος των επιχειρήσεων.

Προοδευτικά λοιπόν, από τη δεκαετία του 1990, το Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ ενσωματώθηκε σε αρκετές επιχειρήσεις. Αν και για πολλές εταιρείες, η ανησυχία για το περιβάλλον αποτέλεσε «αναγκαίο κακό» ώστε να επιτευχθεί συμμόρφωση με τη περιβαλλοντική νομοθεσία και λόγω της δημόσιας πίεσης για έλεγχο της «καθαρότητας» της επιχειρήσής τους, η νοοτροπία της περιβαλλοντικής προστασίας άρχισε να εντυφώνει στη συνείδηση του συνόλου των μονάδων της κοινωνίας.

Έχοντας ως βάση το μοντέλο της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας (TQM)¹⁵⁰, η επιτυχής διαχείριση του περιβάλλοντος βασίζεται στην πρακτική της συνεχούς βελτίωσης, για την επίτευξη καθαρότερων προϊόντων και διαδικασιών. Όπως είναι δυνατό να παρουσιαστεί ένα υψηλό ποσοστό ελαττωμάτων, έτσι και η απόρροια μόλυνσης είναι συχνά το αποτέλεσμα της ελαττωματικής διεργασίας. Ως εκ τούτου, εξ ορισμού οι επιχειρήσεις οφείλουν να αγωνιστούν για τη συνολική ποιότητα¹⁵¹. Η Ολική Ποιότητα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ/Περιβαλλοντικής Διαχείρισης- εξού TQEM¹⁵² περιγράφεται ως η προσπάθεια για μηδενικές εκπομπές ρύπων και αποφυγής μόλυνσης με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος (το περιβάλλον ισοδύναμο με μηδέν ελαττώματα). Η πρακτική της TQEM πηγάζει πέρα από την απλή συμμόρφωση με τη νομοθεσία για να οδηγήσει στη βελτίωση προϊόντων και διαδικασιών καθώς και στην εξοικονόμηση χρημάτων. Αρχή της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας (TQM) είναι ότι οι οι

¹⁴⁹ Ο Χάρτης των Επιχειρήσεων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που θέτει 16 αρχές για το περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ, διαθέσιμος στο: http://www.iisd.org/business/tools/principles_icc.asp

¹⁵⁰ Είναι μια ολοκληρωμένη οργανωτική προσπάθεια που αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας σε κάθε επίπεδο. Αρκετοί επιστήμονες έχουν ασχοληθεί με την Διαχείριση/Διοίκηση Ολικής Ποιότητας. Διαθέσιμες μελέτες στα : David A., 'Competing on the Eight Dimensions of Quality', Harvard Business Review, 1987, pp.101–10, Crosby P., 'Quality Without Tears: The Art of Hassle-Free Management', McGraw-Hill Eds, New York, 1984

¹⁵¹ Borri F., Boccaletti G., 'From total quality management to total quality environmental management', The TQM Magazine, Vol. 7, Iss: 5, 1995, pp.38 - 42

¹⁵² Η 'Παγκόσμια Πρωτοβουλία Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ' (GEMI) συστάθηκε το 1990 από μια συνεργασία 21 εταιρειών που είχε ως στόχο την ανάπτυξη στρατηγικών και προτύπων για περιβαλλοντική επιχειρησιακή πρακτική. GEMI συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς, όπως το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP) και το Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο (ICC). Επίσης αναγνωρίζεται ως ο εμπνευστής της Ολικής Ποιότητας Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (TQEM), μια μέθοδος την εφαρμογή της ολικής ποιότητας με προσεγγίσεις για διαχείριση των εταιρικών περιβαλλοντικών στρατηγικών με τέσσερα στοιχεία: 1. Ταυτοποίηση των αναγκών του πελάτη/καταναλωτή, 2. Συνεχή βελτίωση, 3. Κάνοντας τη δουλειά σωστή εξ αρχής, 4. Συστημική Προσέγγιση. Διαθέσιμα στοιχεία για την Ολική Ποιότητα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (TQEM) στο: http://www.iisd.org/business/tools/systems_tqem.aspx

ελαττωματικά προϊόντα είναι καλύτερο να εντοπίζονται και να «θεραπεύονται» στα πλαίσια του εργοστασίου/επιχείρησης αφού μετά την αποχώρησή τους από την πύλη η αποκατάσταση κοστίζει πολύ περισσότερο- η ίδια Αρχή υποστηρίζεται ότι ισχύει και για το περιβάλλον. Η αποκατάσταση μετά από ένα ατύχημα που μπορεί να προκαλέσει μια εταιρεία στο περιβάλλον είναι πιο δαπανηρή από την άποψη των χρημάτων και της δυσφήμισης. Πολλές επιχειρήσεις αντιλήφθηκαν και ενσωμάτωσαν την ιδέα της ποιότητας στο περιβάλλον. Οι καταναλωτές αναζητούν τόσο την ποιότητα στα καταναλωτικά αγαθά όσο και εκείνα τα οποία προκαλούν ελάχιστες επιπτώσεις στο περιβάλλον, κάνοντας λίγη διάκριση μεταξύ των δύο. Η επίτευξη TQEM περιλαμβάνει εκτίμηση του συνόλου της εταιρείας. Βελτιωμένα αποτελέσματα μέσω της εφαρμογής της Ολικής Ποιότητας Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (TQEM) από το σχεδιασμό, ο οποίος είναι φιλικός προς το περιβάλλον, ως το τελικό προϊόν, συντελούν σε μια πιο αποτελεσματική λειτουργία του συνόλου της επιχείρησης, και λαμβάνουν υπόψη τη συνεργασία των στελεχών διαχείρισης μέσα από τη διαρκή συζήτηση για τυχόν βελτιώσεις/παρατηρήσεις από μέρος των εργαζομένων-ενσωματώντας έτσι την συναίνεση των ενδιαφερόμενων μερών- και με γνώμονα τη διαρκή καινοτομία.

Ένας τυπικός ορισμός της επιχειρησιακής διαχείρισης του περιβάλλοντος/επιχειρησιακό περιβαλλοντικό μάνατζμεντ είναι: «οι προσπάθειες για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων των προϊόντων της εταιρείας σε όλο τον 'κύκλο ζωής' τους»¹⁵³. Ο ορισμός για τα Συστήματα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ/Περιβαλλοντικής Διαχείρισης που δίνεται από τον Διεθνή Οργανισμό Πιστοποίησης (ISO) είναι: «Ένα Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ΣΠΔ) είναι ένα σύνολο διαδικασιών και πρακτικών που επιτρέπουν σε έναν οργανισμό¹⁵⁴ να μειώσει τις περιβαλλοντικές του επιπτώσεις και να αυξήσει τη λειτουργική του αποτελεσματικότητα. Είναι ένα πλαίσιο που βοηθά μια εταιρεία να εκπληρώσει τους περιβαλλοντικούς της στόχους μέσω του συνεχούς ελέγχου των δραστηριοτήτων της»¹⁵⁵. Η υπόθεση είναι ότι αυτός ο αυξημένος έλεγχος θα

¹⁵³ Klassen R., D., McLaughlin, C.P., 'The impact of Environmental Management on firm performance', Management Science Vol. 42, No. 8, 1996, pp. 1119-1214.

¹⁵⁴ Ως οργανισμός σύμφωνα με το ISO:140001, ορίζεται: «κάθε εταιρεία, ένωση, επιχείρηση, αρχή, ίδρυμα, ή τμήματα ή συνδυασμοί αυτών, με ή χωρίς νομική προσωπικότητα του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα με ίδια λειτουργία και διοίκηση».

¹⁵⁵ "ISO 14001 : that part of the overall management system which includes organizational structure, planning activities, responsibilities, practices, procedures, processes and resources for developing, implementing, achieving, reviewing and maintaining the environmental policy", Διαθέσιμο στο: http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/management_and_leadership_standards.htm

βελτιώσει τις περιβαλλοντικές επιδόσεις της εταιρείας. Το ΣΠΔ δεν υπαγορεύει ένα επίπεδο περιβαλλοντικής επίδοσης που θα πρέπει να επιτευχθεί, τουναντίον, είναι έτσι σχεδιασμένο ώστε να προσαρμόζεται στις δράσεις και τους στόχους της κάθε εταιρείας. Βοηθά στην αντιμετώπιση των ρυθμιστικών απαιτήσεων που έχει κατά τρόπο συστηματικό και αποδοτικό. Αυτή η προληπτική προσέγγιση μπορεί να βοηθήσει στη μείωση του κινδύνου της μη-συμμόρφωσης και τη βελτίωση των πρακτικών υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων και των ενδιαφερόμενων μερών. Ένα ΣΠΔ μπορεί να βοηθήσει επίσης τη διευθέτηση μη ρυθμιζόμενων θεμάτων, όπως την εξοικονόμηση ενέργειας, την ενίσχυση του επιχειρησιακού ελέγχου και τη διαχείριση των εργαζομένων. Είναι γεγονός ότι το φάσμα των καθηκόντων και των τομέων μιας επιχείρησης είναι τόσο ευρύ και περιλαμβάνει τη συνεργασία πλείστων παραγόντων, εντός και εκτός αυτής, ώστε ο συντονισμός αποτελεί βασική δεξιότητα και ανάγκη για την εύρυθμη λειτουργία του συνόλου της επιχείρησης, έτσι η υιοθέτηση της πρακτικής αυτής (του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ) να θεωρείται καίρια¹⁵⁶.

Πέρα από την καχυποψία του παρελθόντος και τη διαρκή συγκρουσιακή φύση της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής νομοθετικής συνιστώσας στον τομέα των επιχειρήσεων, σύντομα φάνηκαν επιπλέον λόγοι για να ενστερνιστούν την επιλογή αυτή, αναλύοντας: 1) διότι συμβάλλει στην εξεύρεση ευκαιριών, 2) επειδή μπορεί να βελτιώσει την αποδοτικότητα, 3) επειδή υπάρχει ο φόβος για ατυχήματα που προκαλούνται και συνεπαγόμενα η επιθυμία να αποφευχθούν τέτοια προβλήματα και να μειωθεί η ευθύνη και το κόστος ασφάλισης, 4) για τη βελτίωση των δημοσίων σχέσεων, 5) από γνήσιο ηθικό ενδιαφέρον.

Αναλυτικά, το Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ είναι κάτι περισσότερο από μια εταιρική «ανησυχία» για το περιβάλλον. Όλο και περισσότερες εταιρείες αρχίζουν να συντάσσονται στρατηγικά προς το περιβάλλον, δεδομένου ότι απαιτεί τη δέσμευση όλων των μελών της εταιρείας, από το ανώτερο διοικητικό στέλεχος έως τον απλό εργαζόμενο. Η έννοια του Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ περιλαμβάνει την προβολή της οργάνωσης της επιχείρησης στο σύνολό της και όχι ως μια συλλογή μικρότερων φορέων¹⁵⁷. Επίσης η περιβαλλοντική διαχείριση αποσκοπεί σε μακροπρόθεσμη επιτυχία της εταιρείας, με τη δέσμευσή της για ποιότητα σε όλες τις

¹⁵⁶ Roome N., 'Developing environmental management systems', Business Strategy and the Environment, Vol.1, 1992, pp.111-124

¹⁵⁷ Freeman E.R., Pierce J., Dodd R., 'Environmentalism and the New Logic of the Business', Oxford University Press, Oxford, 2000.

δραστηριότητες της οργάνωσης με προσοχή στον καταναλωτή/πελάτη, διατηρώντας τον τον ενθουσιασμό και την εξεύρεση λύσεων μέσω της δέσμευσης των εργαζομένων, και, υπενθυμίζοντας ότι η εταιρεία είναι μέρος της κοινότητας¹⁵⁸.

Το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ διαχειρίζεται ολοκληρωμένα το σύστημα. Η ρύπανση δεν κάνει καμία διάκριση μεταξύ της διαδικασίας, της παραγωγής, της λειτουργίας και της διοίκησης. Η μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων δεν έχει αντίκτυπο μόνο στο περιβάλλον αυτό καθαυτό, ως φυσικό περιβάλλον, αλλά και στην ευρύτερη κοινωνία και οικονομία της αγοράς με τη διάδραση των «φιλικών» περιβαλλοντικών πολιτικών και της αντίστοιχης καταναλωτικής συμπεριφοράς. Η διαπίστωση αυτή οδηγεί σε μια ολιστική προσέγγιση για την κατανόηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ όλων των δραστηριοτήτων εντός του οργανισμού της επιχείρησης. Το καθαρό αποτέλεσμα του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ είναι μια ορθότερη οργάνωση με περισσότερα κέρδη αφού θα μπορέσει να υπάρξει μεγαλύτερη διαφάνεια. Με την υιοθέτηση της προσέγγισης του «κύκλου ζωής του προϊόντος»¹⁵⁹ στο σχεδιασμό, προσδιορίζονται καλύτερα οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει πέρα από την χρήση του το ίδιο το προϊόν από έναν μόνο κτήτορα, συμπεριλαμβανοντας πληροφορίες όπως η ανακυκλωσιμότητα ή η αποσύνθεσή του, και μέσω του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ μπορεί να συντελεστεί καλύτερη διαχυση της πληροφορίας και των απαιτούμενων αναγκών για βελτίωση.

Ένα άλλο στοιχείο το οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, είναι ότι δρα αποτελεσματικά σε μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Οι χρηματοπιστωτικές αγορές είναι λιγότερο φειδωλές με μια μακροπρόθεσμη έκθεση των στόχων της κάθε εταιρείας, αφού το βραχυπρόθεσμο πλάνο συχνά αντικατοπτρίζει την έλλειψη εμπιστοσύνης των επενδυτών στην ικανότητα ανώτερων διευθυντικών στελεχών να ικανοποιήσουν μακροπρόθεσμους στόχους, με αποτέλεσμα να «χάνουν» μέρος από το κύρος τους στις διεθνείς αγορές¹⁶⁰. Με αυτό συνδέεται και το επόμενο επιχείρημα, που αφορά την ανταγωνιστικότητα σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι εταιρείες αναγνωρίζουν πλέον το περιβάλλον ως συστατικό στοιχείο της ύπαρξης ενός ηγέτη. Μια εθνική ή τοπική προοπτική δεν είναι αρκετή για τις

¹⁵⁸ Buysse K. and Verbeke A. , 'Proactive Environmental Strategies: A Stakeholder Management Perspective', *Strategic Management Journal*, Vol.24, No 5, 2003, pp. 453-470

¹⁵⁹ Day G., S., 'The product Life Cycle: Analysis and Applications Issues', *Journal of Marketing*, Vol. 45, No. 4, 1981, pp.60-67.

¹⁶⁰ Rugman A.M., Verbeke A., 'Environmental policy and international business. In *The Oxford Handbook of International Business*', Rugman A, Brewer T (eds), Oxford University Press, Oxford, 2001, pp. 537-557

πολυεθνικές επιχειρήσεις οι οποίες μέσα από το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ μπορούν να επιβάλλουν τα ίδια υψηλά πρότυπα (όπου είναι εφικτό) σε όλες τις διεθνείς θυγατρικές τους¹⁶¹. Σημαντικό στοιχείο για την αναγνωρισιμότητα και το κύρος μιας επιχείρησης είναι η χρήση της πρακτικής της περιβαλλοντικής διαχείρισης ως ένα τρόπο επίτευξης προόδου, επειδή οι εταιρείες είναι κυρίαρχοι θεσμοί. Αυτό εξηγείται, καθώς, πολλές πολυεθνικές έχουν κέρδη που υπερβαίνουν εκείνα των περισσότερων αναπτυσσόμενων χωρών και κάποιες διαχειρίζονται πλούτη περισσότερα από ορισμένες ανεπτυγμένες χώρες. Οι κυβερνήσεις αυτές συχνά δέχονται πιέσεις από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και δεν έχουν την ευχέρεια να λαμβάνουν οι ίδιες την απόφαση για το πώς θα λειτουργήσουν οι εθνικές εταιρείες. Ας μη λησμονείται ότι μια μεγάλη επιχείρηση έχει συχνά καλύτερη πρόσβαση σε πληροφορίες και δεξιότητες από αυτές που κάποιες φτωχές χώρες διαθέτουν και μπορούν πολλές φορές να αποδείξουν μεγαλύτερη σταθερότητα στον ετήσιο προγραμματισμό τους από ό,τι ορισμένες κυβερνήσεις. Αυτό έχει αποτελέσει και λόγο επίκρισης της χρήσης της εν λόγω τακτικής, αφού αναπτυσσόμενα κράτη προβάλλουν το αντεπιχείρημα του «εμπορικού φραγμού» αναφορικά με τις ευκαιρίες και την πρόσβαση στις διεθνείς αγορές, δεδομένου ότι δεν διαθέτουν την ανάλογη χρηματοδότηση για εναρμόνιση και εφαρμογή –παρά σπανίως- ανάλογων συστημάτων περιβαλλοντικού μάνατζμεντ.

Το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ ωθεί την επιχείρηση στο καλύτερα δυνατό επίπεδο ποιότητας. Η αναζήτηση της ποιότητας σε προϊόντα και διεργασίες συνάδει με το στόχο του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ για βελτίωση όχι μόνο της ποιότητας του περιβάλλοντος αλλά και όλων των δραστηριοτήτων του οργανισμού και της μεταξύ τους σχέσης.

Η έλευση του πράσινου καταναλωτισμού και η δράση των καταναλωτών σχετικά με το περιβάλλον έχει αυξηθεί τις τελευταίες δύο δεκαετίες, και μέσα από την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διαχείρισης στις επιχειρήσεις, διατίθεται ένα εργαλείο επικαιροποίησης των ενδιαφερόμενων μερών αναφορικά με τις δραστηριότητές τους¹⁶². Οι επιχειρήσεις γνωρίζουν ότι μπορούν να συνεισφέρουν στη

¹⁶¹ Δεν είναι τυχαίο ότι οι επιχειρήσεις που επιδιώκουν να πραγματοποιήσουν τις δραστηριότητές τους στη χώρα με τα χαμηλότερα περιβαλλοντικά πρότυπα τείνουν να είναι οι ίδιες επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν προβλήματα στις αγορές.

¹⁶² Στο 'Strategic Management: A Stakeholder Approach', ο Freeman ορίζει ότι η έννοια «ενδιαφερόμενα μέρη» περιλαμβάνει οποιοδήποτε άτομο ή ομάδα που μπορεί να επηρεάσει την απόδοση της επιχείρησης ή που επηρεάζεται από την επίτευξη των στόχων του

βιώσιμη ανάπτυξη, εάν ο τρόπος διαχείρισής τους προωθεί την οικονομική μεγέθυνση και αυξάνει την ανταγωνιστικότητα, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την προστασία του περιβάλλοντος και προωθώντας την κοινωνική ευθύνη καθώς και τα συμφέροντα των καταναλωτών. Οι πρακτικές προσέγγισης των κοινωνικών εταίρων δεν γίνεται σε υποχρεωτική, αλλά σε εθελοντική βάση, εκπληρώνοντας τον ορισμό-επιταγή της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω των στρατηγικών διαχείρισης. Το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ βοηθά έτσι ώστε να ενσωματώνεται η γνώμη της κοινωνίας των πολιτών στην πολιτική των εταιρειών για να βελτιώσουν το τρόπο παραγωγής και επεξεργασίας των προϊόντων και υπηρεσιών τους με θετικότερη αντιμετώπιση τους από τους καταναλωτές.

Επιπροσθέτως, η «πράσινη» διαχείριση έχει δεσμευτεί έναντι των εργαζομένων. Οι εργαζόμενοι είναι το κλειδί όχι μόνο για την κερδοφόρο λειτουργία της οργάνωσης, αλλά και για τη ποσοτική επιτυχία της εταιρικής πρακτικής, πράγματι είναι ζωτικής σημασίας για την πρόληψη της ρύπανσης μέσα από συνεχή εκπαίδευση και ενημέρωση στα πλαίσια της εταιρείας την οποία και διαχέουν στο σύνολο της κοινότητας, καθιστώντας κερδοφόρες τις προτάσεις για την πραγματοποίηση αλλαγών. Περήφανοι εργαζόμενοι για το ηθικό εργασιακό τους περιβάλλον με επίγνωση των πολιτικών της εταιρείας, με γνώμονα τη βιώσιμη ανάπτυξη, έχει αποδειχθεί ότι συνιστά ένα από τα καλύτερα κίνητρα για αύξηση της παραγωγικότητας και εφαρμογής νέων πολιτικών με θετική ανταπόκριση του καταναλωτικού κοινού. Εφαρμόζοντας το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ, η επιταγή για ανάπτυξη καινοτομίας και η χρήση του ως εργαλείο κοινωνικής περιβαλλοντικής βελτιστοποίησης, ορίζει η εκάστοτε εταιρεία να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας για τους κατοίκους της κοινότητας.

Τέλος, το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ μεριμνά για την ευημερία στο σύνολο της κοινότητας, η οποία απαρτίζεται τόσο από επιχειρήσεις όσο και από κυβερνητικές διευθύνσεις, τους πολίτες και μη κυβερνητικές οργανώσεις¹⁶³. Έχοντας αυτό κατά νου, σταδιακά έγινε αντιληπτή η σημασία του περιβαλλοντικού μάναντζμεντ ως χρήσιμο εργαλείο για διαχείριση των σχέσεων μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών και της κοινότητας. Η ανταλλαγή πληροφοριών και η διαφάνεια των διαδικασιών, σε συνδυασμό με τη θετική αντιμετώπιση και ως ευκαιρία για βελτίωση, των αρνητικών

οργανισμού/επιχείρησης. Freeman E.R., 'Strategic Management: A Stakeholder Approach', Pitman/Ballinger, Boston, 1984

¹⁶³ Sharma S., 'Managerial interpretations and organizational context as predictors of corporate choice of environmental strategy', Academy of Management Journal, Vol.43 (4), 2000, pp.681-697

σχολίων των κοινοτήτων στις οποίες η εκάστοτε εταιρεία εδρεύει, παρά ως παράπονα, μπορεί να βελτιώσει όχι μόνο την αισθητική και την επιτόπια ενόχληση που μπορεί να δημιουργεί, αλλά και τις σχέσεις με την κοινότητα συνολικά, αποφεύγοντας τυχόν εντάσεις. Αλληλοεπικαλύψεις στις πρακτικές μέσω του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ, που είναι η πηγή της βελτίωσης των επιδόσεων τόσο εντός της επιχείρησης όσο και των μειωμένων περιβαλλοντικών κινδύνων στις κοινότητες, οδηγούν στην βιώσιμη λειτουργία και ανάπτυξη.

3. Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το τελευταίο συστατικό στοιχείο που συμπληρώνει την εύρυθμη περιβαλλοντική διαχείριση/περιβαλλοντικό μάνατζμεντ, περιγράφεται πιο ολοκληρωμένα μέσα από την *‘Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη’*, η οποία θεσπίστηκε ως όρος για πρώτη φορά, το 2001, όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε μια Πράσινη Βίβλο με τίτλο *‘Προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη’*. Η ενημερωτική για το περιβάλλον αυτή Βίβλος, σκοπό είχε την έναρξη ενός δημόσιου διαλόγου για την έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να προωθηθεί αυτή η έννοια¹⁶⁴. Χαρακτηριστικά ανέφερε ότι : «Σήμερα οι επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται διαρκώς περισσότερο, ότι η βιώσιμη επιχειρηματική επιτυχία και η αξία για τους μετόχους δεν επιτυγχάνονται μόνον με τη μεγιστοποίηση του βραχυπρόθεσμου κέρδους, αλλά αντίθετα με υπεύθυνη συμπεριφορά, που κατευθύνεται από τις δυνάμεις της αγοράς»¹⁶⁵. Το να είναι κάποιος κοινωνικά υπεύθυνος δεν σημαίνει μόνο την εκπλήρωση των νομικών προσδοκιών και νομοθετημάτων, αλλά να «προχωράει» πέρα από τη συμμόρφωση, επενδύοντας περισσότερο στο ανθρώπινο κεφάλαιο, το περιβάλλον και τις σχέσεις με τους ενδιαφερόμενους φορείς. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τόνισε την επιδίωξη για μεγαλύτερο βαθμό καινοτομίας μέσω της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης- εφεξής ΕΚΕ, καθώς και την αξία που δημιουργεί η εφαρμογή της για την κοινωνία, ώστε να αναλάβουν οι δημόσιες αρχές να προωθήσουν τις κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνες πρακτικές των επιχειρήσεων, αφού η υποστήριξη αυτών μπορεί να οδηγήσει στη θετική διαμόρφωση της παγκοσμιοποίησης¹⁶⁶.

¹⁶⁴ Η Πράσινη Βίβλος όρισε την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (εφεξής ΕΚΕ) ως "την έννοια σύμφωνα με την οποία οι εταιρείες ενσωματώνουν σε εθελοντική βάση κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και στις επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη", καθώς συνειδητοποιούν διαρκώς περισσότερο ότι η υπεύθυνη συμπεριφορά οδηγεί σε βιώσιμη επιχειρηματική επιτυχία. Η ΕΚΕ αφορά επίσης τη διαχείριση της αλλαγής σε επίπεδο επιχείρησης με κοινωνικά υπεύθυνο τρόπο. Αυτό συμβαίνει όταν μια επιχείρηση επιχειρεί να συμβιβάσει τις απαιτήσεις και τις ανάγκες των διαφόρων ενδιαφερόμενων μερών, επιτυγχάνοντας ισορροπία αποδεκτή από όλες τις πλευρές. Εάν οι επιχειρήσεις καταφέρουν να διαχειριστούν την αλλαγή με κοινωνικά υπεύθυνο τρόπο, θα υπάρξει θετικός αντίκτυπος σε μακροοικονομικό επίπεδο. COM (2001) 322 final, Διαθέσιμο στο: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0366en01.pdf

¹⁶⁵ Βλέπε, COM (2001) 322 final, Διαθέσιμο στο: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0366en01.pdf

¹⁶⁶ Η ανάγκη δημόσιας δράσης για την προώθηση της ΕΚΕ προκύπτει επίσης από την ανεπαρκή διακυβέρνηση σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο. Στην ανακοίνωσή της "προς μια παγκόσμια σύμπραξη για αειφόρο ανάπτυξη" (13.2.2002), η Επιτροπή τόνισε ότι η παγκοσμιοποίηση μπορεί να

Στον πυρήνα της θεσμικής συσχέτισης της ΕΚΕ με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, βρίσκεται τόσο η τήρηση της αρχής της επικουρικότητας¹⁶⁷, όσο και η χρήση της ως μέσο για την προώθηση των κοινοτικών πολιτικών. Η κυριότερη συμβολή της ευρωπαϊκής προσέγγισης είναι να συμπληρώσει και να προσθέσει αξία στις υφιστάμενες δραστηριότητες:

- Παροχή συνολικού ευρωπαϊκού πλαισίου, με στόχο την προώθηση της ποιότητας και της συνοχής των πρακτικών Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, μέσω της ανάπτυξης ευρέων αρχών, προσεγγίσεων και εργαλείων, και την προώθηση βέλτιστων πρακτικών και καινοτόμων ιδεών
- Την υποστήριξη προσεγγίσεων βέλτιστης πρακτικής για την αποδοτική αξιολόγηση και την ανεξάρτητη επαλήθευση των πρακτικών εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, διασφαλίζοντας έτσι την αποτελεσματικότητα και την αξιοπιστία τους.

Δεύτερον, ο πολλαπλασιασμός των διαφόρων εργαλείων της ΕΚΕ (όπως είναι τα πρότυπα διαχείρισης, τα συστήματα επισημάνσης και πιστοποίησης, η υποβολή εκθέσεων) που είναι δύσκολο να συγκριθούν, προκαλεί σύγχυση στις επιχειρήσεις, τους καταναλωτές, τους επενδυτές, άλλα ενδιαφερόμενα μέρη και στο κοινό και αυτό, με τη σειρά του, θα μπορούσε να αποτελέσει αιτία στρέβλωσης της αγοράς. Επομένως, ο ρόλος της κοινοτικής δράσης είναι να διευκολύνει τη σύγκλιση των χρησιμοποιούμενων εργαλείων υπό το φως της ανάγκης να εξασφαλιστεί η καλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και η διατήρηση ίσων όρων ανταγωνισμού. Επιπρόσθετα η ενίσχυση της ΕΚΕ εγκαθιδρύει την διαφάνεια και τη σύγκλιση των εργαλείων μέσω ανταλλαγής ορθών πρακτικών καθώς και εμβάθυνση της συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων, των φορέων της Επιτροπής και των πολιτών, ενώ προάγει την ανταγωνιστικότητα¹⁶⁸.

επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα εάν προχωρήσει ανεξέλεγκτα. Η ανακοίνωση της Επιτροπής 'προς μια παγκόσμια σύμπραξη για αειφόρο ανάπτυξη', διαθέσιμη στο : <http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCMQFjAA&url=http%3A%2F%2Feurlex.europa.eu%2FLEXUriServ%2FLEXUriServ.do%3Furi%3DCOM%3A2002%3A0082%3AFIN%3AEL%3ADOC&ei=ZJuZT6OXJ6SH4gTXi6HFBg&usq=AFQjCNH8uyzUZovR7F9IFZbCvLawEI5irA&sig2=p86Dp0GZWHsRPxqdd7kpYQ>.

¹⁶⁷ Η επικουρικότητα είναι μια αρχή που ρυθμίζει την άσκηση των αρμοδιοτήτων. Πρέπει να επιτρέπει τον καθορισμό του κατά πόσο η Ένωση μπορεί να ενεργήσει ή πρέπει να αφήσει την πρωτοβουλία στα κράτη μέλη. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, η Ένωση μπορεί να παρέμβει σε τομείς οι οποίοι δεν εμπίπτουν στην αποκλειστική της αρμοδιότητα μόνον εάν και στο βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατο να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη και δύναται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε επίπεδο Ένωσης. Περισσότερα για την αρχή της επικουρικότητας : http://europa.eu/scadplus/constitution/subsidiarity_el.htm

¹⁶⁸ Η ΕΚΕ θεωρήθηκε ότι μπορούσε να συνεισφέρει στην επίτευξη του στρατηγικού στόχου να γίνει η Ευρώπη, ως το 2010, "η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο,

Το Ευρωπαϊκό Πολυμερές Φόρουμ για την ΕΚΕ¹⁶⁹, που φιλοξενείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, παρουσίασε το 2004 την τελική Έκθεση Κοινών Αρχών και Αξιών αναφορικά με τη μελλοντική γνώση της ΕΚΕ και τη δυνατότητα μετάδοσης των αξιών αυτών σε κράτη πέρα από τον Ευρωπαϊκό Χώρο. Με βάση τα αποτελέσματα του Ευρωπαϊκού Πολυμερούς Φόρουμ για την ΕΚΕ και περαιτέρω διαβουλεύσεις με τους ηγέτες των επιχειρήσεων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανανεώνει την πολιτική της σχετικά με την ΕΚΕ μέσω της Ανακοίνωσης του 2006, με τίτλο: «Ενσωμάτωση της εταιρικής σχέσης για τη μεγέθυνση και την απασχόληση: στόχος να γίνει η Ευρώπη πόλος υπεροχής στον τομέα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης»¹⁷⁰. Η εκπλήρωση αυτής της πολιτικής προϋπέθετε βασικά στοιχεία όπως: την ενσωμάτωση της ΕΚΕ στο πλαίσιο των σχετικών ευρωπαϊκών πολιτικών – με ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη και το εμπόριο, το ευρωπαϊκό πολυμερές φόρουμ για την ΕΚΕ, την Ευρωπαϊκή Συμμαχία για την ΕΚΕ¹⁷¹ καθώς και τη στήριξη της έρευνας. Η Ευρωπαϊκή Συμμαχία για την ΕΚΕ ήταν ένα από τα πιο σθεναρά αποτελέσματα της Ανακοίνωσης της Επιτροπής (2006), καθώς ώθησε τις επιχειρήσεις να προβούν σε βιωσιμότερες πρακτικές, κοινωνικά υπεύθυνες με πληροφόρηση και ενημέρωση για νέα εργαλεία και συνεργασία με τα κράτη-μέλη για προώθηση της πρωτοβουλίας (ΕΚΕ). Η πρωτοβουλία αυτή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και η αναδυόμενη ανάγκη διασύνδεσης της κοινωνίας με τις επιχειρήσεις και το περιβάλλον, με σκοπό τη μετάβαση σε μια βιώσιμη κοινωνία και οικονομία, οδήγησαν το 2010 τον Διεθνή Οργανισμό Προτύπων (ISO) στην υιοθέτηση του

ικανή για βιώσιμη οικονομική μεγέθυνση με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή" που εγκρίθηκε στη σύνοδο της Λισσαβώνας το Μάρτιο του 2000 και στην ευρωπαϊκή στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η στρατηγική της Λισσαβώνας διαθέσιμη στο : <http://www.espa.gr/el/Pages/DictionaryFS.aspx?item=397>

¹⁶⁹ Τον Ιούλιο του 2002, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την πρόθεσή της να καθιερώσει το φόρουμ με στόχο την προώθηση της ΕΚΕ μέσω της αναβάθμισης του επιπέδου κατανόησης της ΕΚΕ, και την προώθηση του διαλόγου μεταξύ της επιχειρηματικής κοινότητας, των συνδικαλιστικών οργανώσεων, οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς. Η Τελική Αναφορά του Ευρωπαϊκού Πολυμερούς Φόρουμ, 2004, διαθέσιμη στο: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainablebusiness/files/csr/documents/29062004/emsf_final_report_en.pdf

¹⁷⁰ Η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την «Ενσωμάτωση της εταιρικής σχέσης για τη μεγέθυνση και την απασχόληση: στόχος να γίνει η Ευρώπη πόλος υπεροχής στον τομέα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης», διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0136:FIN:en:PDF>

¹⁷¹ Η Ευρωπαϊκή Συμμαχία για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι μια επιχειρηματική πρωτοβουλία για την προώθηση της ΕΚΕ, που ξεκίνησε το 2006 με την ισχυρή υποστήριξη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Είναι ένα όχημα για την κινητοποίηση πόρων και ικανοτήτων των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και των ενδιαφερόμενων μερών προς όφελος της αειφόρου ανάπτυξης, της οικονομικής μεγέθυνσης και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Η Συμμαχία για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, διαθέσιμη στο : <http://www.csreurope.org/pages/en/alliance.html>

διεθνούς προτύπου ISO 26000:2010, «Οδηγίες για την κοινωνική ευθύνη»¹⁷². Το πρότυπο αυτό, το οποίο αποτελεί εθελοντικής φύσης ενσωμάτωσης, δεν αποτελεί μέθοδο πιστοποίησης, ενώ παρέχει εναρμονισμένα, σε παγκόσμιο επίπεδο τις σχετικές κατευθυντήριες γραμμές για ιδιωτικούς και δημόσιους οργανισμούς, στον τομέα όλων των τύπων, που βασίζονται σε διεθνή συναίνεση μεταξύ των εκπροσώπων των εμπειρογνομόνων από τις κύριες ομάδες ενδιαφερομένων, και έτσι ενθαρρύνει την εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το ISO 26000 προσθέτει επιπλέον αξία στις υφιστάμενες εργασίες για την Κοινωνική Ευθύνη και επεκτείνει την κατανόηση και την εφαρμογή της μέσα από: α. την ανάπτυξη μιας διεθνούς συναίνεσης σχετικά με το τι σημαίνει Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και τα θέματα που περιλαμβάνει και ό,τι οι οργανισμοί πρέπει να αντιμετωπίσουν, β. την παροχή κατευθύνσεων για μετάφραση των αρχών σε αποτελεσματικές δράσεις και γ. ενστέρνιση βέλτιστων πρακτικών που έχουν ήδη εξελιχθεί καθώς και τη διάδοση των πληροφοριών σε παγκόσμιο επίπεδο προς όφελος της διεθνούς κοινότητας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση τον Οκτώβριο του 2011 ανανέωσε τη στρατηγική της ΕΕ για τη περίοδο 2011-2014 αναφορικά με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, όπως είχε δεσμευθεί ότι θα προχωρήσει τόσο στην «Στρατηγική 2020» της ΕΕ, όσο και στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Στη Νέα αυτή Στρατηγική, Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέτει ως στόχο την ενίσχυση των θετικών επιπτώσεων που έχουν οι επιχειρήσεις- για παράδειγμα μέσω της καινοτομίας των νέων προϊόντων και υπηρεσιών που είναι επωφελείς για την κοινωνία και τις ίδιες τις επιχειρήσεις- και την πρόληψη για ελαχιστοποίηση των αρνητικών. Διαμορφώνοντας έναν νέο ορισμό για την ΕΚΕ αναφέρει ότι οι επιχειρήσεις για να ικανοποιήσουν πλήρως την κοινωνική τους ευθύνη «θα πρέπει να έχουν μια διαδικασία σε ισχύ για την ένταξη κοινωνικών, περιβαλλοντικών και ηθικών θεμάτων όπως και μέριμνα για προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες ενώ παράλληλα ο πυρήνας

¹⁷² Πληροφορίες περί υιοθέτησης του διεθνούς προτύπου ISO 26000:2010, «Οδηγίες για την κοινωνική ευθύνη», διαθέσιμες στο: <http://isotc.iso.org/livelink/livelink/fetch/2000/2122/830949/3934883/3935096/home.html?nodeid=4451259&vernum=0>

της στρατηγικής αυτής θα πρέπει να βρίσκεται σε στενή συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη τους»¹⁷³.

Οι στόχοι αυτής της ανανεωμένης στρατηγικής για τα επόμενα τρία χρόνια περιγράφονται ως εξής¹⁷⁴:

-Ενίσχυση της προβολής της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και τη διάδοση των «καλών πρακτικών»: αυτό περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού βραβείου, και τη δημιουργία πλατφόρμων με βάση τον τομέα για τις επιχειρήσεις και τα ενδιαφερόμενα μέρη ώστε να αναλάβουν δεσμεύσεις και από κοινού να παρακολουθούν τη πρόοδο.

-Βελτίωση και καταγραφή των επιπέδων εμπιστοσύνης στις επιχειρήσεις: η Επιτροπή θα ξεκινήσει μια δημόσια συζήτηση σχετικά με το ρόλο και τις δυνατότητες των επιχειρήσεων, και θα οργανώσει έρευνες σχετικά με την εμπιστοσύνη των πολιτών στις επιχειρήσεις¹⁷⁵.

-Βελτίωση των διαδικασιών της αυτο-και συρρύθμισης: η Επιτροπή προτείνει να αναπτύξει ένα σύντομο Πρωτόκολλο για να καθοδηγήσει την ανάπτυξη των μελλοντικών ανάλογων πρωτοβουλιών.

-Ενίσχυση της «ανταμοιβής» από την αγοράς για προώθηση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης: αυτό σημαίνει αξιοποίηση των πολιτικών της ΕΕ στους τομείς της κατανάλωσης, των επενδύσεων και των δημοσίων συμβάσεων με σκοπό την προώθηση της «ανταμοιβής» της αγοράς για την υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά.

-Βελτίωση της γνωστοποίησης κοινωνικών και περιβαλλοντικών πληροφοριών στις εταιρείες: πρόκειται για πρόθεση της Επιτροπής να υποβάλει νέα νομοθετική πρόταση για ένταξη επιπλέον πολιτικής σχετικά με αυτό το στόχο.

-Περαιτέρω ενσωμάτωση της ΕΚΕ στην εκπαίδευση, κατάρτιση και έρευνα: η Επιτροπή θα παράσχει περαιτέρω υποστήριξη για την εκπαίδευση και την

¹⁷³ COM(2011), 681 final, Σχετικά με την Ανανεωμένη Στρατηγική της ΕΕ 2011-2014 για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/csr/new-csr/act_en.pdf

¹⁷⁴ Βλέπε, COM(2011), 681 final, Σχετικά με την Ανανεωμένη Στρατηγική της ΕΕ 2011-2014 για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/csr/new-csr/act_en.pdf

¹⁷⁵ Αντιμετώπιση του ζητήματος των παραπλανητικών μάρκετινγκ που σχετίζονται με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των προϊόντων (το λεγόμενο "green-washing") στο πλαίσιο της Έκθεσης για αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, η εφαρμογή της οποίας προβλέπεται το 2012, και θα εξετασθούν τυχόν ειδικά μέτρα που μπορούν να ληφθούν για το θέμα αυτό. Η Οδηγία για τις Αθέμιτες Εμπορικές Πρακτικές, 2005/29/EK, διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:149:0022:0039:EN:PDF>

κατάρτιση στον τομέα της ΕΚΕ, και θα διερευνηθούν οι δυνατότητες για περισσότερη χρηματοδότηση της έρευνας.

-Υπογραμμίζοντας τη σημασία των εθνικών και υπο-εθνικών πολιτικών για την ΕΚΕ: η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη της ΕΕ να παρουσιάσουν ή να ενημερώσουν τα δικά τους Σχέδια για την προώθησή της από τα μέσα του 2012.

-Καλύτερη ευθυγράμμιση των ευρωπαϊκών και παγκόσμιων προσεγγίσεων της ΕΚΕ. Για τις επιχειρήσεις που αναζητούν μια τυπική προσέγγιση της ΕΚΕ, ιδίως οι μεγάλες εταιρείες, έγκυρη καθοδήγηση παρέχεται επίσης και από διεθνώς αναγνωρισμένες Αρχές και κατευθυντήριες γραμμές. Ιδίως οι πρόσφατα επικαιροποιημένες Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις¹⁷⁶, οι δέκα Αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών¹⁷⁷, το πρότυπο «ISO 26000: Οδηγίες για την Κοινωνική Ευθύνη»¹⁷⁸, η Τριμερής Διακήρυξη Αρχών του ΔΟΕ σχετικά με

¹⁷⁶ Οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις (οι κατευθυντήριες γραμμές) είναι συστάσεις από τις κυβερνήσεις για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Παρέχουν εθελοντικές αρχές και κανόνες για υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους. Οι κατευθυντήριες γραμμές επιδιώκουν να εξασφαλίσουν ότι οι δραστηριότητες αυτών των επιχειρήσεων είναι σε αρμονία με τις κυβερνητικές πολιτικές, να ενισχύσουν τη βάση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των επιχειρήσεων και των κοινωνιών στις οποίες δραστηριοποιούνται, να βοηθήσουν στη βελτίωση του ξένου επενδυτικού κλίματος και να βοηθήσουν να ενισχυθεί η συμβολή τους στην αειφόρο ανάπτυξη μέσα από πρακτικές που πραγματοποιούνται από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Οι Κατευθυντήριες Γραμμές για τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις του ΟΟΣΑ, 2000, διαθέσιμες στο : <http://www.oecd.org/dataoecd/56/36/1922428.pdf>

¹⁷⁷ Το Οικουμενικό Σύμφωνο του ΟΗΕ αποτελεί στρατηγική πολιτική πρωτοβουλία για επιχειρήσεις που έχουν δεσμευτεί για την ευθυγράμμιση των στρατηγικών των επιχειρήσεων με τις Δέκα Διεθνώς αποδεκτές Αρχές στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της εργασίας, του περιβάλλοντος και της καταπολέμησης της διαφθοράς. Οι Δέκα Αρχές είναι :

Αρχή 1: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να υποστηρίζουν και να σέβονται την προστασία των διεθνώς αποδεκτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Αρχή 2: βεβαίωση ότι δεν εμπλέκονται σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αρχή 3: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να προασπίζουν την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και την ουσιαστική αναγνώριση του δικαιώματος της συλλογικής διαπραγμάτευσης

Αρχή 4: την εξάλειψη όλων των μορφών αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας

Αρχή 5: την ουσιαστική κατάργηση της παιδικής εργασίας

Αρχή 6: εξάλειψη των διακρίσεων σε θέματα εργασίας και απασχόλησης

Αρχή 7: Οι επιχειρήσεις οφείλουν να υποστηρίζουν μια προληπτική προσέγγιση για τις περιβαλλοντικές προκλήσεις

Αρχή 8: Να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την προώθηση μεγαλύτερης περιβαλλοντικής ευθύνης

Αρχή 9: Να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη και διάδοση περιβαλλοντικά φιλικών τεχνολογιών.

Αρχή 10: Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να εργαστούν κατά της διαφθοράς σε όλες τις μορφές, συμπεριλαμβανομένου του εκβιασμού και της δωροδοκίας.

Οι Δέκα Αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου του ΟΗΕ, διαθέσιμες στο: <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html>

¹⁷⁸ Πληροφορίες περί υιοθέτησης του διεθνούς προτύπου ISO 26000:2010, «Οδηγίες για την κοινωνική ευθύνη», διαθέσιμες στο:

<http://isotc.iso.org/livelink/livelink/fetch/2000/2122/830949/3934883/3935096/home.html?nodeid=4451259&vernum=0>

τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και την Κοινωνική Πολιτική¹⁷⁹, και οι Κατευθυντήριες Αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα¹⁸⁰. Αυτό το βασικό σύνολο των διεθνώς Αναγνωρισμένων Αρχών και Κατευθύνσεων αποτελεί ένα εξελισσόμενο και πρόσφατα ενισχυθέν παγκόσμιο πλαίσιο για την ΕΚΕ. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική για την προώθηση της ΕΚΕ συμμορφώνεται απόλυτα με το παρόν πλαίσιο και το ενισχύει, τόσο με παλαιότερες πολιτικές της (ήδη από το 2005 με την Ευρωπαϊκή Συναίνεση για Ανάπτυξη), όσο και με νεότερες (Στρατηγική 2020).

Καθολικά μπορεί να ειπωθεί ότι το Σύστημα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ/Περιβαλλοντικής Διαχείρισης είναι το αποτέλεσμα μιας συστημικής ώθησης και σύμπραξης του νομοθετικού, του οικονομικού και του πολιτικού τομέα με κοινό τροχό την βιώσιμη ανάπτυξη. Αναλυτικά, με κεντρομόλο δύναμη το περιβάλλον, επιτελέστηκαν αρκετά πρωτοπόρες πρακτικές και πρωτοβουλίες που μεταφράστηκαν διαφορετικά τόσο σε οριζόντιο όσο και σε κάθετο επίπεδο:

- σε πολιτικό επίπεδο, η ανάπτυξη περιβαλλοντικών πολιτικών και η καινοτόμος υιοθέτηση εργαλείων όπως οι εθελοντικές συμφωνίες και οι «πράσινοι φόροι», συνιστώντας πρώτα την εξουσία-ή τα Όργανα παραγωγής Πολιτικής όταν μιλάμε για υπερεθνικά μορφώματα- υπεύθυνη να προβάλλει αυτά τα μέσα και να τα υποστηρίξει, καθώς και μεμονομένα τον κάθε πολίτη
- σε νομοθετικό επίπεδο με Οδηγίες, Συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και Κατευθυντήριων Γραμμών από τα Ηνωμένα Έθνη, καθώς και από πρωτοβουλίες των κρατών-μελών
- σε οικονομικό επίπεδο με μεγαλύτερη ανάμειξη των επιχειρήσεων, μα κυρίως ανάπτυξη του αισθήματος της συνέπειας, προς τα ενδιαφερόμενα μέρη όσο και προς το περιβάλλον, που αποτέλεσμα έχει τη μακροχρόνια οικονομική μεγέθυνση όπως και την κοινωνική αποδοχή και συμμετοχή, μέσω της ΕΚΕ

¹⁷⁹Η Τριμερής Διακήρυξη Αρχών του ΔΟΕ σχετικά με τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και την Κοινωνική Πολιτική όπως υιοθετήθηκε το 1977 και αναθεωρήθηκε το 2000, διαθέσιμη στο: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/documents/publication/wcms_101234.pdf

¹⁸⁰Οι Κατευθυντήριες Αρχές των Ηνωμένων Εθνών καλύπτουν τρεις πυλώνες: την υποχρέωση του κράτους να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ευθύνη των επιχειρήσεων να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ανάγκη για πρόσβαση σε αποτελεσματική αποκατάσταση. Οι Κατευθυντήριες Αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα διαθέσιμες στο : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/business-human-rights/guiding_principles_business_and_hhrr_en.pdf

Συντελεστές και σημαντικά στοιχεία της εξίσωσης, που αποτέλεσμα έχει την επίτευξη αειφόρου ανάπτυξης είναι, εξίσου, η αρμονική και ισομερής κατάτμηση των λειτουργιών των παραγόντων με ίσα σταθμά για όλες τις βαθμίδες, όπως και η εφαρμογή ελέγχου και πιστοποίησης της αποτελεσματικότητας των εργαλείων και των πρακτικών του κάθε τομέα με δείκτες προόδου για να κρίνεται εάν είναι ικανοποιητική η εφαρμογή ή όχι.

II. Έλεγχος και Πρότυπα Εφαρμογής των Συστημάτων Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ

1.Οικολογικός Έλεγχος ως τρόπος εφαρμογής του Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ (Eco-auditing)

Ο οικολογικός έλεγχος μπορεί να οριστεί ως μια συστηματική διεπιστημονική μεθοδολογία που χρησιμοποιείται περιοδικά και αντικειμενικά για να αξιολογήσει τις περιβαλλοντικές αποδόσεις μιας επιχείρησης, μιας δημόσιας αρχής ή σε κάποιες περιπτώσεις, μιας περιοχής¹⁸¹. Οι πρώτοι οικολογικοί-έλεγχοι αναπτύχθηκαν αρχικά στη Βόρεια Αμερική τη δεκαετία του 1970 για να αξιολογήσουν κατά πόσον πληρούνται οι επιχειρηματικές πρακτικές και αν είναι σύμφωνες με τις νομοθετικές απαιτήσεις για ορθές πρακτικές. Το τελικό προϊόν ενός οικολογικού ελέγχου αποτελεί μια Έκθεση ελέγχου αναφορικά με τη Διαχείριση, και συχνά δημοσιοποιείται, με στόχο τη συνεχή επαλήθευση και επανάληψη των διαδικασιών ελέγχου για περαιτέρω βελτίωση των επιδόσεων της επιχείρησης. Οικολογικο-λογιστικοί έλεγχοι μπορούν να γίνουν στο πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου, από μια επιτροπή που συντάσσεται από την ίδια την εταιρεία ή από την κυβέρνηση ή από μια ειδικά διαπιστευμένη ομάδα¹⁸². Η τάση είναι η ομάδα που αναλαμβάνει τον έλεγχο να στελεχώνεται από μια επιχείρηση και ένα σώμα συμβούλων να την επιβλέπει. Η απόφαση για διεξαγωγή οικολογικού ελέγχου έχει κυρίως εθελοντική μορφή και υπαγορεύτηκε από την επιθυμία να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση του κοινού και να βοηθήσει στην προσπάθεια για επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης. Έχοντας να αντιμετωπίσουν ένα διαρκώς ευρύτερο φάσμα πολύπλοκων ζητημάτων σε τομείς όπως οι εργασιακές πρακτικές και οι σχέσεις με τους προμηθευτές, με επιπτώσεις σε ολόκληρη την οργάνωσή τους, οι επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από τον τομέα, το μέγεθος, την ιεραρχική δομή ή την ωριμότητα τους, θα ωφεληθούν από την ένταξη των κοινωνικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων στις καθημερινές τους

¹⁸¹Thomson D.R., Wilson M.J., 'Environmental auditing: theory and applications', Environmental Management, No. 18, Is. 4, pp. 605-615, 1994.

¹⁸²Richards L., Biddick I., 'Sustainable economic development and environmental auditing: a local authority perspective', Journal of Environmental Planning and Management, No. 37, Is.4, pp.487-494, 1994.

λειτουργίες¹⁸³. Στο πλαίσιο αυτό, τα συστήματα διαχείρισης της ΕΚΕ - όπως τα συστήματα διοίκησης ολικής ποιότητας και οικολογικού ελέγχου- θα μπορούσαν να επιτρέψουν στις επιχειρήσεις να έχουν σαφή εικόνα του κοινωνικού και περιβαλλοντικού τους αντικτύπου, να θέσουν ως στόχο τις σημαντικότερες επιπτώσεις τους και να τις διαχειριστούν σωστά.

Η πρακτική της 'εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων' ασχολείται με τις πιθανές επιπτώσεις της προτεινόμενης εξέλιξης του οικολογικού ελέγχου και επικεντρώνεται στις πραγματικές επιπτώσεις των καθιερωμένων δραστηριοτήτων¹⁸⁴. Τόσο η αξιολόγηση των επιπτώσεων όσο και ο οικολογικός έλεγχος μπορούν να αποτελέσουν πολύτιμα εργαλεία για το Περιβαλλοντικό Μάνατζμεντ/Περιβαλλοντική Διαχείριση υπό την προϋπόθεση ότι η επιχείρηση έχει δεσμευτεί για την κατάλληλη δράση που θα δρομολογηθεί από τα πορίσματα του ελέγχου. Η χρήση του οικολογικού ελέγχου επεκτάθηκε τη δεκαετία του 1980, καθώς οι εταιρείες έγιναν περισσότερο υπεύθυνες για τη ζημία που προκαλούσαν και τα ατυχήματα όπως του Μποπάλ (Bhopal incident) και του Exxon Valdez ώθησε στην συνειδητοποίηση της ανάγκης για μια πιο «πράσινη εικόνα», διαμέσου της περιβαλλοντικής προστασίας. Το Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο και ορισμένες πολυεθνικές εταιρείες βοήθησαν ως μέσα προώθησης αποτελεσματικών περιβαλλοντικών.

Το 1986 η Αμερικανική Υπηρεσία Προστασίας Περιβάλλοντος εξέδωσε την επιθυμία σχεδιασμού μιας Δήλωσης Ελέγχου Περιβαλλοντικής Πολιτικής για να ενθαρρύνει τη χρήση οικολογικών ελέγχων από εταιρείες των ΗΠΑ και έθεσε τις κατευθυντήριες γραμμές¹⁸⁵. Έτος σταθμός το 1992, με τη δημοσίευση της Agenda 21, και το Πέμπτο Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα Δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁸⁶ (1992) έθεσαν τα θεμέλια για τη προώθηση της «κοινής ευθύνης» για το περιβάλλον από τους ανθρώπους, το χώρο του εμπορίου και την κυβέρνηση επιχειρώντας μια κίνηση προσέγγισης προς την κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης. Ένα από τα εργαλεία που παρέχονται για την υποστήριξη αυτών των

¹⁸³ Gilpin A., 'Environmental Impact Assessment: cutting edge for the twenty-first century', Cambridge University Press, Cambridge, 1995.

¹⁸⁴ Barrow C., J., 'Environmental and Impact Assessment: an introduction', Arnold Publications, London, 1997.

¹⁸⁵ Η Αμερικανική Πράξη για Περιβαλλοντική Προστασία, 1986, διαθέσιμη στο: <http://envfor.nic.in/legis/env/env1.html>

¹⁸⁶ Πέμπτο Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα Δράσης, 'Towards Sustainability', 1993, διαθέσιμο στο: <http://ec.europa.eu/environment/archives/env-act5/pdf/5eap.pdf>

στόχων είναι και η εφαρμογή οικολογικού ελέγχου. Αυτό είναι ένα μέρος μιας αυξανόμενης τάσης μετάβασης, από την απλή συμμόρφωση με τους κανονισμούς στην ανάπτυξη μακρόπνοων στρατηγικών διαχείρισης του περιβάλλοντος, έτσι ώστε να υποστηρίζεται η αρχή της συναίνεσης.

Ο οικολογικός έλεγχος προσφέρει αρκετά θετικά, αφού οι Εκθέσεις για το Περιβάλλον παράγουν πολύτιμα δεδομένα, καθιστώντας τον ένα μέσο για τη διασφάλιση της συνεχούς βελτίωσης του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ/της περιβαλλοντικής διαχείρισης¹⁸⁷. Επίσης μπορεί να είναι ο κατάλληλος τρόπος για παρακολούθηση και για τη συμβολή στη δημιουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας του περιβάλλοντος ώστε να εντατικοποιηθούν οι προσπάθειες για την αειφόρο ανάπτυξη. Επιπροσθέτως, έχουν ως άμεσο αντίκτυπο την ενημέρωση του κοινού σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιδόσεις του οργανισμού, η οποία προάγει τις καλές δημόσιες σχέσεις και έτσι να ενισχυθεί η συμμετοχή του κοινού στην περιβαλλοντική διαχείριση. Αναφορικά με τα καθαρά οικονομικά στοιχεία, ο οικολογικός έλεγχος, όπου εφαρμόζεται, μπορεί να βοηθήσει στον εντοπισμό του κόστους ανάκτησης μέσω της ανακύκλωσης, τις ευκαιρίες για την πώληση των υποπροϊόντων ενώ μειώνεται ο κίνδυνος να κατηγορηθεί για αμέλεια σε περίπτωση ατυχήματος και πρόκλησης ζημίας στο περιβάλλον εν όλω και στη κοινότητα εν μέρει¹⁸⁸. Μπορεί να μειώσει την ανάγκη για επιθεωρήσεις από τη κυβέρνηση και παράλληλα να εξασφαλίσουν ότι ακολούθησαν τις κατευθυντήριες εθνικές νομοθετικές γραμμές.

Βεβαίως, η εφαρμογή του μπορεί να αποφέρει κάποια αρνητικά για τις επιχειρήσεις –ιδίως- αποτελέσματα, καθώς ένα προβληματικό στοιχείο που μπορεί να εντοπιστεί μπορεί να απαιτεί μια κοστοβόρα διαδικασία αποκατάστασης και συμμόρφωσης. Κάποιες φορές η ίδια η εφαρμογή του ελέγχου είναι ακριβή, επομένως μη επιλέξιμη, κυρίως από μικρότερες επιχειρήσεις. Τέλος μια εταιρεία/οργανισμός μπορεί να φοβάται ότι τα «μυστικά» της παραγωγής θα εκτεθούν στους ανταγωνιστές της.

¹⁸⁷ Finsinger J., Marx J.F., 'Eco-Management and Audit Scheme (EMAS): opportunities and risks for insurance companies, International Journal of Environment and Pollution, No.6, Is.4-6, pp. 491,499, 1996.

¹⁸⁸ Welford R., Gouldson A., 'Environmental Management and Business Strategy', Pitman Editions, London, 1993

Στο παρελθόν, υπήρχαν δύο μεγάλες κατηγορίες άσκησης του οικολογικού ελέγχου¹⁸⁹: 1)η βιομηχανική-ιδιωτικού τομέα και 2) η διεξαγωγή οικολογικού ελέγχου από κάποια τοπική αρχή ή από υψηλότερο κυβερνητικό οργανισμό, ειδικά επιφορτισμένο για περιβαλλοντικούς ελέγχους μέσα από τυποποιημένες διαδικασίες. Ορισμένες τοπικές αρχές παράγουν Εκθέσεις για τη κατάσταση του περιβάλλοντος, κάτι το οποίο διαφοροποιείται από τους ελέγχους που διεξάγονται στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής προσέγγισης του Συστήματος Διαχείρισης. Κάποιοι επιστήμονες έχουν υποστηρίξει ότι η εφαρμογή του οικολογικού ελέγχου σε τοπικό επίπεδο, λογίζεται ως βασικό μέτρο για την υλοποίηση της αειφόρου ανάπτυξης και ως «μια διαδικασία για τον καθορισμό του τι σημαίνει βιώσιμη ανάπτυξη στην πράξη, πώς ερμηνεύεται σε τοπικό επίπεδο και πώς θα πρέπει να ελέγχεται όταν επιτευχθεί»¹⁹⁰. Όσον αφορά τον οικολογικό έλεγχο εαυτών, οι υποστηρικτές αυτής της οπτικής αναγνώρισαν δύο συνιστώσες: 1) επίδραση στο εξωτερικό-αντιπαραβολή των διαθέσιμων στοιχείων για την παραγωγή της Έκθεσης για την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον, 2) αντίστοιχα στο εσωτερικό- η Έκθεση για τη κατάσταση του περιβάλλοντος ως βάση για την αξιολόγηση των προσπαθειών εφαρμογής πολιτικών και πρακτικών.

Στις μέρες μας, τα αναγνωρισμένα Διεθνή Πρότυπα Οικολογικού Ελέγχου έχουν εξαπλωθεί και είναι πλήρως ενημερωμένα και συντονισμένα ώστε να ταιριάζουν σε διαφορετικές καταστάσεις Ένα σημαντικό βήμα προς τα εμπρός ήταν η ανάπτυξη του οικολογικού ελέγχου Προτύπων και Συστημάτων Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ/Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, εκ των οποίων γενέτειρα αποτελεί το βρετανικό πρότυπο (BS 7750) από το Βρετανικό Ίδρυμα Προτύπων, το 1992¹⁹¹. Αυτό σύντομα εξελίχθηκε, ώστε πέρα από την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων να περιλαμβάνει μια διαβεβαίωση ότι επιτυγχάνεται συνεχή βελτίωση του περιβάλλοντος και έδωσε ώθηση τόσο στην δημιουργία του Ευρωπαϊκού Συστήματος Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου (EMAS), όσο και του Διεθνούς Προτύπου Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ (ISO 14000).

¹⁸⁹Barrett B., 'From Environmental Auditing to Integrated Environmental Management: local government experience in the United Kingdom and Japan', *Journal of Environmental Planning and Management*, No.38, Is.3, 1995, pp. 307-332, and Lee N., Walsh F., 'Strategic Environmental Assessment: an overview', *Project Appraisal*, No. 7, Is. 3, 1992, pp. 126-137.

¹⁹⁰ Barton H., Bruder N., 'A Guide to Local Environmental Auditing', Earthscan Publication, London, 1995.

¹⁹¹Διεθνής Οργανισμός Προτύπων (ISO 14000), διαθέσιμο στο:

http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/management_standards/environmental_management.htm

2.Οικολογικός Έλεγχος και Πρότυπα Συστήματα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ

Οι οικολογικοί έλεγχοι θεωρείται ότι είναι πιο αποτελεσματικοί εάν αποτελούν μέρη ενός δομημένου συστήματος περιβαλλοντικού μάνατζμεντ/περιβαλλοντικής διαχείρισης. Έτσι, καθώς έχουν ως στόχο την εξοικονόμηση κόστους και παράλληλα την επίτευξη παροχής προστασίας μέσω των περιβαλλοντικών πρωτοβουλιών, ένα ΣΠΔ/ΣΠΜ¹⁹² επιτρέπει σε έναν οργανισμό την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διαχείρισης στη γενική λειτουργία της επιχείρησης. Ένα ΣΠΔ επομένως, ακολουθεί γενικά την υιοθέτηση της περιβαλλοντικής πολιτικής όπως έχει ήδη αναλυθεί. Η περιβαλλοντική πολιτική περιγράφει επίσημα δεσμεύσεις για τις εταιρείες ώστε να εναρμονιστούν μέσω της περιβαλλοντικής διαχείρισης και συνήθως περιλαμβάνει δεσμεύσεις για τη μείωση των αποβλήτων, τη ρύπανση, την ενέργεια και τη χρήση των πόρων, καθορίζει τους στόχους και τις αναθεωρήσεις των περιβαλλοντικών επιδόσεων της εταιρείας. Όταν η πολιτική και το ΣΠΜ είναι σε εφαρμογή η εταιρεία θα εξετάσει τη δημοσίευση της Έκθεσης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για την τεκμηρίωση της προόδου της εταιρείας σύμφωνα τους στόχους της πολιτικής και των επιδόσεων που ορίζονται στο πλαίσιο του ΣΠΜ.

Τα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ιστορικά επικεντρώθηκαν στην επίτευξη συμμόρφωσης με τους ισχύοντες περιβαλλοντικούς κανονισμούς. Ωστόσο, όπως περιγράφεται παραπάνω, το ΣΠΔ μπορεί να προσφέρει επίσης ευκαιρίες και να αποδείξει στις ρυθμιστικές αρχές και τα ενδιαφερόμενα μέρη ότι η συνεχής βελτίωση μπορεί να επιτευχθεί και με εθελοντικά μέσα, τις εθελοντικές συμφωνίες που τα προβλέπουν. Τα Πρότυπα ΣΠΜ έχουν προκύψει στο πλαίσιο της επιθυμίας των εταιρειών για αυτο-ρύθμιση, παρέχοντας έναν εθελοντικό μηχανισμό μέσω του οποίου οι εταιρείες μπορούν να αποδείξουν τη δέσμευσή τους στην προστασία του περιβάλλοντος και να έχουν θετικό πρόσημο και στις δικές τους απολαβές, σε όρους οικονομικής μεγέθυνσης.

Τα Συστήματα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ, είναι στοιχεία ενός συνόλου εργαλείων, τα οποία οι επιχειρήσεις μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να διατηρήσουν και να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα και τη συνολική τους απόδοση. Σύγχρονες και ανταγωνιστικές επιχειρήσεις διαθέτουν συστήματα για τον

¹⁹² Συστήματα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ/ Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

έλεγχο, τη διαχείριση και τη βελτίωση της αποδοτικότητας –για παράδειγμα- στη χρήση ενέργειας και πόρων, την ποιότητα των προϊόντων. Ένας αυξανόμενος αριθμός επιχειρήσεων λοιπόν χρησιμοποιεί Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ΣΠΔ/ΣΠΜ) για την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στις μεθόδους των διαδικασιών παραγωγής τους και για τη μετάβαση προς περισσότερο βιώσιμες μορφές παραγωγής. Οι επιχειρήσεις προτρέπονται να εφαρμόσουν κάποιο ΣΠΔ/ΣΠΜ, είτε σύμφωνα με τα εθνικά/περιφερειακά κριτήρια πιστοποίησης είτε σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα (ISO 14001) είτε σύμφωνα με το Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου (EMAS), όπως αναλύονται παρακάτω.

2.1. Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου στην Ευρώπη (EMAS)

Στις αρχές του 1992, το πρώτο Πρότυπο Οικολογικού Ελέγχου στο κόσμο ανακοινώθηκε. Το Βρετανικό Πρότυπο BS 7750¹⁹³ όρισε τις προδιαγραφές για τα Συστήματα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ/Περιβαλλοντικής Διαχείρισης προερχόμενα από ένα παλαιότερο Σύστημα Διαχείρισης Ποιότητας (BS 5750). Για να υιοθετήσει κάποια επιχείρηση το BS 7750 οφείλει να καθιερώσει και να διατηρεί διαδικασίες περιβαλλοντικής προστασίας, και ένα Σύστημα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ το οποίο να πληροί τις προδιαγραφές του BS 7750 και να αποδεικνύει τη συμμόρφωση του σε αυτό. Πρέπει επίσης να δεσμευτεί με τους κύκλους της αυτο-βελτίωσης μέσω εσωτερικών οικολογικών ελέγχων. Υπάρχουν τρία στοιχεία καίρια για το BS 7750: 1) η κατοχή μιας περιβαλλοντικής πολιτικής, 2) ένα τεκμηριωμένο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, 3) ένα μητρώο των επιπτώσεων της εταιρείας/οργανισμού, στο περιβάλλον. Οι επικριτές του BS 7750 ισχυρίζονται ότι είναι δυνατό να εφαρμόζεται το πρότυπο αυτό μόνο με υποσχέσεις για βελτίωση στο μέλλον, ενώ να μην συμβαίνει κάτι τέτοιο τελικώς. Επιπλέον αδυναμεί να απελευθερώσει επαρκείς πληροφορίες για το κοινό. Το BS 7750 δεν προβλέπει για το

¹⁹³ Grayson L., 'BS 7750 what the new environmental standard meant to your business', Technical Communications in association with the British Library, UK, 1992.

λογότυπο της δημοσιότητας και γρήγορα έτεινε να αντικαθίσταται από το πρότυπο ISO 140000 σειρά 1 καθώς και το EMAS.

Το πρώτο πρότυπο συλλογικής περιφερειακής έκδοσης από το Συμβούλιο, με τον Κανονισμό 1836/93, το οποίο ονομάστηκε 'Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου'-EMAS (I), εγκαινιάστηκε το 1993, και τέθηκε σε ισχύ το 1995¹⁹⁴. Το Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου (EMAS), επιτρέπει την εθελοντική συμμετοχή σε ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Είναι ένα σύστημα για επιχειρήσεις βιομηχανικού τομέα που προτίθενται να δεσμευθούν για να αξιολογήσουν, να διαχειριστούν και να βελτιώσουν την περιβαλλοντική και οικονομική τους επίδοση. Επιπλέον, η ενεργητική συμμετοχή των εργαζομένων αποτελεί την κινητήρια δύναμη του EMAS και συνεισφέρει στην κοινωνική διαχείριση των οργανισμών.

Συγκεκριμένα, το EMAS προχωρά πέρα από τον οικολογικό έλεγχο και προϋποθέτει ένα εγκεκριμένο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης και την παραγωγή της ανεξάρτητα επαληθευμένης δημόσιας δήλωσης. Απέβλεπε στην ενθάρρυνση υιοθέτησής του από τον χώρο της βιομηχανίας κυρίως, στα κράτη-μέλη της ΕΕ και σε βιομηχανίες στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, ενσωματώνοντας έτσι και την προληπτική προσέγγιση στην περιβαλλοντική διαχείριση, ως μέσο βελτίωσης των επιδόσεων τους. Το EMAS αποτελεί σε γενικές γραμμές συμβατό πρότυπο, με το ήδη υπάρχον BS 7750, αλλά διαθέτει πολύ ευρύτερο πεδίο και απαιτεί μεγαλύτερη δημόσια αναφορά των ελέγχων. Είναι ισχυρότερο από ό,τι το BS7750 όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος και απευθύνεται πιο συγκεκριμένα στις βιομηχανικές δραστηριότητες, όπως επίσης και στην εξασφάλιση ότι η εταιρεία που το εφαρμόζει ρυθμίζει τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της.

Η καταχώρηση στο EMAS είναι εθελοντική, αφού αποτελεί εθελοντική συμφωνία, αλλά είναι «εδραιωμένο» στο πλαίσιο της ΕΟΚ, ως Κανονισμός, έτσι εξασφαλίζεται ένα σύνολο κοινών κατευθύνσεων, κανόνων και απαιτήσεων σε σχέση με την εγγραφή των ενδιαφερόμενων φορέων στα εθνικά και ευρωπαϊκά μητρώα του συστήματος. Το EMAS απαρτίζεται από αλληλεσυνδεδεμένα και αλληλοενισχυόμενα επιμέρους μέρη που βρίσκονται σε άμεση αλληλουχία. Η

¹⁹⁴ Ο Κανονισμός 1836/93 που εγκαινίασε το Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου, διαθέσιμος στο:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993R1836:EN:HTML>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή περιέγραψε τις βασικές απαιτήσεις του συστήματος ως ένα «κύκλο συνεχούς βελτίωσης», ή αλλιώς όπως χαρακτηρίστηκε από τον ISO, ως ένα « κύκλο: Σχεδιασμού- Πράξης- Ελέγχου –Δράσης» (Plan-Do-Check-Act).

Οι συμμετέχοντες οφείλουν να υιοθετήσουν μια περιβαλλοντική πολιτική η οποία να περιλαμβάνει δεσμεύσεις αναφορικά με τις νομοθετικές απαιτήσεις και να εξασφαλίσει τη συνεχή βελτίωση των επιδόσεων της επιχείρησης μέσω της εφαρμογής ενός περιβαλλοντικού προγράμματος με στόχους που να προέρχονται από μια ολοκληρωμένη διαδικασία επανεξέτασης για τη θέσπιση ενός ΣΠΔ/ΣΠΜ και να προβαίνει στην έκδοση δημόσιων περιβαλλοντικών δηλώσεων. Ένα διαπιστευμένο τρίτο μέρος επαληθεύει όλα αυτά τα μέτρα, αφού κάθε κράτος είναι υποχρεωμένο να θεσπίζει σύστημα διαπίστευσης των ανεξάρτητων επαληθευτών περιβάλλοντος και εποπτείας των δραστηριοτήτων τους, όπως ορίζει ο Κανονισμός. Προκειμένου να παραμείνει ένας οργανισμός ενταγμένος στο EMAS οφείλει: α) να επαληθεύει τα στοιχεία που απαιτούνται για την καταχώρηση στο πλαίσιο του EMAS κατά διαστήματα που δεν υπερβαίνουν τους 36 μήνες και τα στοιχεία που περιέχει η περιβαλλοντική δήλωση κατά διαστήματα που δεν υπερβαίνουν τους 12 μήνες, β) α διαβιβάζει στον αρμόδιο φορέα τις επικυρωμένες ενημερώσεις της περιβαλλοντικής δήλωσης και να τις δημοσιοποιεί. Σε περίπτωση που παραβιαστούν οι όροι αυτοί, η επιχείρηση μπορεί να ανασταλεί από το EMAS, το οποίο σημαίνει απώλεια του πλεονεκτήματος της δημοσιότητας των περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων του, και μακροπρόθεσμα ελαχιστοποίηση των οφελειών που αυτό προσφέρει.

Το 2001, παράλληλα με το Έκτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον¹⁹⁵, τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έκριναν ότι η συνέχιση και αντικατάσταση του συγκεκριμένου Προτύπου, που θεσπίστηκε με τον Κανονισμό 1836/93 θα βοηθούσε στην προσέγγιση της αειφόρου ανάπτυξης με ενεργή προσέγγιση όχι μόνο των επιχειρήσεων βιομηχανικού τομέα αλλά και του συνόλου των οργανισμών, αξιοποιώντας την εμπειρία που αποκτήθηκε με το EMAS (I). Συγκεκριμένα, ο Κανονισμός 761/2001 του ΕΚ και του Συμβουλίου για την εκούσια συμμετοχή οργανισμών στο κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου (EMAS)¹⁹⁶, έκρινε την ανάγκη διαθεσιμότητάς του σε όλους τους

¹⁹⁵Έκτο Πρόγραμμα Δράσης της ΕΕ για το Περιβάλλον, βλέπε: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52001DC0031:EL:NOT>

¹⁹⁶Ο Κανονισμός 761/2001/ΕΚ για την εκούσια συμμετοχή οργανισμών στο Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου, βλέπε: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:114:0001:0029:EL:PDF>

οργανισμούς¹⁹⁷ που βρίσκονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο και έχουν περιβαλλοντικές συνέπειες, συμπεριλαμβάνοντας δηλαδή και τον δημόσιο τομέα καθώς και την επονομαζόμενη «εταιρική καταχώρηση», όπου στον ίδιο οργανισμό (φορέα) είναι μπορούν να καταχωρηθούν πολλές, διαφορετικές μονάδες του, ενώ προωθείται και η υπαγορεύεται και η ανάγκη «ποιοτικού ελέγχου» των επαληθευτών περιβάλλοντος. Τέλος, για πρώτη φορά προβλέπεται στο Παράρτημα IV ένα ενιαίο λογότυπο το οποίο θα πρέπει να χρησιμοποιείται από τον καταχωρημένο οργανισμό.

Με την προώθηση του EMAS (II), οι οργανισμοί που το εφαρμόζουν μπορούν να αποκομίσουν προστιθέμενη αξία από απόψεως ρυθμιστικού ελέγχου, μείωσης του κόστους και βελτίωσης της εικόνας τους, ενώ η διαφάνεια και η αξιοπιστία τους επιβεβαιώνεται με την αρχική περιβαλλοντική τους δήλωση όπως και με τις μετέπειτα ενημερώσεις που επικυρώνονται από διαπιστευμένους ελεγκτές περιβάλλοντος¹⁹⁸. Ένα επιπλέον στοιχείο είναι ότι τονίστηκε η ανάγκη προώθησης των πλεονεκτημάτων χρήσης του εργαλείου αυτού, όπως επίσης και η υιοθέτησή του, από μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις. Καίριο στοιχείο είναι ότι επαναλαμβάνεται η σημασία για ενημέρωση του κοινού και η συμμετοχή των εργαζομένων στις περιβαλλοντικές δραστηριότητες κάθε οργανισμού που ασπάζεται το EMAS (II) οι οποίες και δημοσιοποιούνται. Η περιβαλλοντική πολιτική περιλαμβάνει τη δέσμευση για συμμόρφωση προς τη σχετική περιβαλλοντική νομοθεσία και παρέχει το πλαίσιο για ανασκόπηση των περιβαλλοντικών αντικειμενικών σκοπών και στόχων. Η ύπαρξη και η λειτουργία ΣΠΔ/ΣΠΜ θεωρείται δεδομένη προκειμένου να εξασφαλιστεί η

¹⁹⁷Ο Κανονισμός ορίζει και την έννοια του οργανισμού ως: εταιρεία, ένωση, εκμετάλλευση, επιχείρηση, αρχή ή ίδρυμα ή τμήματα ή συνδυασμοί αυτών, με ή χωρίς νομική προσωπικότητα, του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα με ίδια λειτουργία και διοίκηση. Η οργανωτική ενότητα εντάσσεται στο σύστημα EMAS έπειτα από έγκριση του επαληθευτή περιβάλλοντος, και όταν απαιτείται, των αρμόδιων φορέων, λαμβανομένων υπόψη των κατευθυντήριων γραμμών της Επιτροπής.

¹⁹⁸ Οποιοσδήποτε οργανισμός επιθυμεί να συμμετάσχει στο σύστημα πρέπει: -να υιοθετήσει περιβαλλοντική πολιτική προσδιορίζοντας τους στόχους και τις αρχές που διέπουν τη δράση του οργανισμού σε σχέση με το περιβάλλον, -να πραγματοποιήσει περιβαλλοντική ανάλυση των δραστηριοτήτων, προϊόντων και υπηρεσιών του (σύμφωνα με τα παραρτήματα VII και VI), με εξαίρεση τους οργανισμούς που διαθέτουν ήδη πιστοποιημένο και αναγνωρισμένο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης, -να θέσει σε εφαρμογή σύστημα οικολογικής διαχείρισης (σύμφωνα με το παράρτημα I), -να διενεργεί τακτικά οικολογικό έλεγχο (σύμφωνα με τις απαιτήσεις του παραρτήματος II) και να συντάσσει περιβαλλοντική δήλωση, η οποία περιλαμβάνει: περιγραφή του οργανισμού, των δραστηριοτήτων, των προϊόντων και των υπηρεσιών του, την περιβαλλοντική πολιτική και το σύστημα οικολογικής διαχείρισης του οργανισμού, περιγραφή των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των δραστηριοτήτων του, τους στόχους σε σχέση με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, τις περιβαλλοντικές επιδόσεις του οργανισμού και την ημερομηνία της δήλωσης. Η εν λόγω δήλωση πρέπει να επικυρώνεται από επαληθευτή περιβάλλοντος, του οποίου το όνομα και ο αριθμός πρέπει να αναγράφονται στη δήλωση, -να διαβιβάζει την επικυρωμένη περιβαλλοντική δήλωση στον αρμόδιο φορέα του κράτους μέλους, -να δημοσιοποιεί τη δήλωση.

λειτουργία του συγκεκριμένου Προτύπου και η συνεχής βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων. Αξιοσημείωτο είναι το δικαίωμα των οργανισμών που διαθέτουν ήδη κάποιο πιστοποιημένο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης, και έχει αναγνωριστεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 9, να μην πραγματοποιήσουν επίσημη περιβαλλοντική επισκόπηση όταν προχωρήσουν στην εφαρμογή του EMAS (II)¹⁹⁹.

Η Απόφαση της Επιτροπής 2001/681/EK²⁰⁰, σκοπό είχε να δώσει τις απαραίτητες κατευθύνσεις για τον Κανονισμό του ΕΚ για το EMAS (II) έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ενιαία εφαρμογή του σε όλα τα κράτη-μέλη, όπως επίσης και λεπτομέρειες αναφορικά με το ποιά οργανωτική ενότητα είναι κατάλληλη να καταχωρηθεί ως οργανισμός. Σημαντικές είναι οι διευκρινήσεις που δίνονται μέσα από αυτή την Απόφαση και για τη καθιέρωση των προγραμμάτων επαλήθευσης των οργανισμών που είναι ήδη καταχωρημένοι στο EMAS, για τη διενέργεια επικυρώσεων των περιβαλλοντικών δηλώσεων και των μετέπειτα ετήσιων ενημερώσεων. Επιπροσθέτως έκρινε ότι έπρεπε να εναρμονιστεί ο τρόπος εφαρμογής του λογότυπου σε πρακτικό επίπεδο, καθώς και οι εξαιρέσεις του²⁰¹. Προχωρώντας σε νέα επεξηγηματική Απόφαση (2006/193), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το 2006, προσδιόρισε τους κανόνες εφαρμογής του λογότυπου 'EMAS', και τις εξαιρέσεις χρήσης του σε συσκευασίες μεταφοράς προϊόντων ή τριτογενείς συσκευασίες, όπως επίσης και την διαφορά με την χρήση οικολογικών σημάτων²⁰². Η Επιτροπή επίσης δεσμεύτηκε να προωθήσει την εισαγωγή του EMAS ως εργαλείο Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και να διερευνήσει τη δυνατότητα εφαρμογής της προσέγγισης του για να αντιμετωπίσει την κοινωνική επίδοση των επιχειρήσεων και άλλων οργανισμών²⁰³. Ο Κανονισμός 196/2006/EK²⁰⁴ τροποποιεί το παράρτημα Ι του

¹⁹⁹ Εδώ εμμέσως αναφέρεται στο διεθνές σύστημα πιστοποίησης ISO 14001, η ανάλυση του άρθρου 9 του Κανονισμού για το EMAS (II), διαθέσιμο στο: Wenk M. S., 'The European's Union Eco-Management and Audit Scheme', Springer, Netherlands, 2005

²⁰⁰ Η Απόφαση της Επιτροπής 2001/681/EK διαθέσιμη στο:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:247:0024:0024:EN:PDF>

²⁰¹ Έτσι όπως ορίζονται στο Παράρτημα 3, της Απόφασης 2001/681/EK της Επιτροπής, αφού θεωρήθηκε ότι ο τρόπος συσκευασίας δεν αναφέρεται στα προϊόντα αυτά καθεαυτά, αλλά στο σύστημα περιβαλλοντικού μανάτζμεντ που εφαρμόστηκε από τον πιστοποιημένο οργανισμό αναφορικά με τη συσκευασία. Διαθέσιμο στο: <http://www.minenv.gr/emas/downloads/decision2001-681.pdf>

²⁰² Η Απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2006/193 διαθέσιμη στο:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:070:0063:0063:EN:PDF>

²⁰³ Σχετικά με την πολιτική της Επιτροπής για την ΕΚΕ, διαθέσιμα στοιχεία στο:

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0366en01.pdf

²⁰⁴ Ο Κανονισμός 196/2006/EK περί αναγνώρισης του ευρωπαϊκού προτύπου EN ISO: 14001, διαθέσιμος στο:

Κανονισμού 761/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, λαμβάνοντας υπόψη το ευρωπαϊκό πρότυπο ISO 14001:2004, ενώ καταργεί και την απόφαση 97/265/EK σχετικά με το πρότυπο ISO 14001:1996.

Λαμβάνοντας υπόψη τις διεθνείς εξελίξεις και την επιθυμία συνεκτικής προσέγγισης των ευρωπαϊκών και διεθνών νομοθετικών πράξεων που καταρτίζονται για τη προστασία του περιβάλλοντος, η ΕΕ προχώρησε το 2009 σε μια ανανεωμένη έκδοση του EMAS. Ο νέος Κανονισμός 1221/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, για την εκούσια συμμετοχή οργανισμών σε Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου (EMAS III)²⁰⁵, τέθηκε σε ισχύ το 2010. Ο τελευταίος καταργεί τον Κανονισμό (ΕΚ) 761/2001, καθώς επίσης και τις Αποφάσεις της Επιτροπής 2001/681/ΕΚ²⁰⁶ και 2006/193/ΕΚ²⁰⁷, οι οποίες πλέον περιλαμβάνονται στον νέο Κανονισμό. Βασικές τροποποιήσεις του νέου Κανονισμού αφορούν, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα εφαρμογής του EMAS από χώρες εντός και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ενώ ο Κανονισμός εφαρμόζεται στα 27 κράτη-μέλη, τη Νορβηγία, το Λίχτενσταϊν και την Ισλανδία, καθώς και στις προς ένταξη στην ΕΕ χώρες (*διεθνή πρόσβαση του EMAS*). Αλλαγές εντοπίζονται επίσης στις διαδικασίες καταχώρησης ή ανανέωσης της καταχώρησης ενός οργανισμού (άρθρα 4, 5 και 6 και Παράρτημα VI με τις ελάχιστες πληροφορίες για την καταχώρηση)²⁰⁸, στις παρεκκλίσεις που επιτρέπονται για τους μικρούς οργανισμούς (άρθρο 7) και στη χρήση του λογοτύπου του EMAS, ως δυναμικό εργαλείο μάρκετινγκ και επικοινωνίας για τους οργανισμούς. Με πρόσβαση σε χρηματοδότηση ή φορολογικά κίνητρα, υπό την επιφύλαξη των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων, τα κράτη προτρέπονται να προωθήσουν τη χρήση του EMAS (III), ως μέσο μεγέθυνσης και κοινωνικής αποδοχής του οργανισμού/επιχείρησης στη κοινωνία, αφού εδραιώνεται ευκολότερα ο «ανοιχτός διάλογος» με το κοινό και τους ενδιαφερομένους και η ενεργή συμμετοχή των εργαζομένων.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του νέου Κανονισμού EMAS III, η ανανέωση της καταχώρησης ενός οργανισμού στο EMAS πραγματοποιείται κάθε τρία χρόνια υπό

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:032:0004:0012:EL:PDF>

²⁰⁵ Ο Κανονισμός 1221/2009/ΕΚ διαθέσιμος στο:

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=zy5GxwmQc1Q%3d&tabid=530&language=el-GR>

²⁰⁶ Βλέπε Απόφαση 2001/681/ΕΚ, διαθέσιμη στο:

<http://www.minenv.gr/emas/downloads/decision2001-681.pdf>

²⁰⁷ Βλέπε υποσημείωση 186.

²⁰⁸ Άρθρο 4 αναφορικά με τη προετοιμασία για τη καταχώρηση, άρθρο 5 σχετικά με την αίτηση καταχώρησης και άρθρο 6 για την ανα τριετία ανανέωση καταχώρησης του EMAS. Το Παράρτημα VI αφορά την αίτηση αυτή καθεαυτή και των στοιχείων με τα οποία συμπληρώνεται.

κανονικές συνθήκες, και κάθε τέσσερα χρόνια σε εξαιρετικές περιπτώσεις (για τους μικρούς οργανισμούς, βάσει του άρθρου 7 του Κανονισμού)²⁰⁹. Το πρόγραμμα επαλήθευσης του οργανισμού καθορίζεται σε συμφωνία με τον επαληθευτή περιβάλλοντος και ολοκληρώνεται σε χρονικό διάστημα τριών ετών (ή τεσσάρων ετών, αντίστοιχα για έναν μικρό οργανισμό). Επίσης, στον νέο Κανονισμό EMAS III, η χρήση του λογοτύπου απλουστεύεται με την καθιέρωση ενιαίου λογοτύπου και οι περιορισμοί που ίσχυαν με τον παλιό Κανονισμό καταργούνται, εκτός εκείνων που σχετίζονται με τη χρήση του λογοτύπου σε προϊόντα και συσκευασίες, ώστε να μην προκαλείται σύγχυση με άλλες οικολογικές σημάνσεις προϊόντων. Η διαφάνεια, η προσβασιμότητα και η περιοδική παροχή περιβαλλοντικών πληροφοριών είναι καθοριστικοί παράγοντες που διαφοροποιούν το EMAS από άλλα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Συνεπώς, η περιβαλλοντική δήλωση κάθε οργανισμού πρέπει να βρίσκεται στη διάθεση του κοινού και σε κάθε ενδιαφερόμενο, μετά από αίτημα, ή με τη δημιουργία συνδέσεων με δικτυακούς τόπους, οι οποίοι παρέχουν πρόσβαση στην περιβαλλοντική δήλωση. Σύμφωνα με τον νέο Κανονισμό EMAS III, κάθε οργανισμός οφείλει να δημοσιοποιεί την περιβαλλοντική του δήλωση και τις επικαιροποιήσεις της εντός ενός μηνός από την καταχώρισή του και ένα μήνα μετά την ολοκλήρωση της ανανέωσης της καταχώρησης²¹⁰.

Όσον αφορά τις μεταβατικές διατάξεις του νέου Κανονισμού EMAS III, επισημαίνεται ότι, η συμμόρφωση κάθε οργανισμού με τις νέες απαιτήσεις του Κανονισμού 1221/2009/EK ελέγχεται από τον επαληθευτή περιβάλλοντος κατά την επόμενη επαλήθευσή του. Για περαιτέρω διευκρινήσεις σύμφωνα με τον διεθνή χαρακτήρα του EMAS (III), το Δεκέμβριο του 2011, η Επιτροπή δημοσίευσε το πρώτο έγγραφο καθοδήγησης, σύμφωνα με τον κανονισμό EMAS III²¹¹.

²⁰⁹ Άρθρο 7 του Κανονισμού αφορά τις παρεκκλίσεις για τους μικρούς οργανισμούς.

²¹⁰ Ο τρόπος με τον οποίον παρέχεται η δημόσια πρόσβαση καθορίζεται από τον καταχωρισμένο οργανισμό στο έντυπο που προβλέπεται στο παράρτημα VI (πίνακας με τις ελάχιστες απαιτούμενες πληροφορίες για την καταχώρηση).

²¹¹ Η Απόφαση της Επιτροπής 2011/832/ΕΕ της 7ης Δεκεμβρίου 2011 προβλέπει να διευκρινιστούν περαιτέρω πληροφορίες και καθοδήγηση σχετικά με τα άρθρα 3- σχετικά με τον καθορισμό αρμόδιων φορέων- και το άρθρο 46 (4)- σχετικά με τη κατάρτιση οδηγού για καταχώρηση εξωκοινοτικών οργανισμών- του Κανονισμού 1221/2009/EK που επιτρέπει την εταιρική καταχώρηση από χώρα της ΕΕ, και την παγκόσμια καταχώρηση από τρίτη χώρα. Διαθέσιμη στο:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:330:0025:0038:EN:PDF>

2.2. Πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ στις ΗΠΑ

Η περιβαλλοντική πρωτοβουλία της δεκαετίας του '70 και η ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος δεν συνόδευσε την ανάγκη για σύσταση εθνικού Προτύπου Συστήματος Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ με σύστημα ελέγχου για τις επιχειρήσεις. Η πλέον χρησιμοποιούμενη μορφή πιστοποίησης οικολογικού ελέγχου είναι αυτή του Διεθνούς Οργανισμού Πιστοποίησης, ISO: 14000²¹².

Η πορεία των προγραμμάτων περιβαλλοντικού μάνατζμεντ, όμως, στις Ομοσπονδιακές Υπηρεσίες ήδη από τη δεκαετία του 1980, ήταν ανοδική και εξελίχθηκε, με εσωτερικά προγράμματα για έλεγχο του περιβάλλοντος. Η Υπηρεσία Περιβαλλοντικής Προστασίας (ΥΠΠ), ενθάρρυνε αυτή τη πρακτική και εισηγήθηκε κατευθυντήριων γραμμών. Αυτά τα πρώτα προγράμματα ελέγχου ήταν η προσπάθεια συμμόρφωσης με βάση έναν κατάλογο, ο οποίος παρείχε στις ομοσπονδιακές εγκαταστάσεις την ευκαιρία διαπίστωσης της συμμόρφωσής τους με τις ομοσπονδιακές, πολιτειακές και τοπικές ρυθμιστικές απαιτήσεις²¹³. Ορισμένοι οργανισμοί αναγνώρισαν την ανάγκη να εξεταστεί ευρύτερα το σύστημα διαχείρισης των εγκαταστάσεων και να προσδιορίσουν καλύτερα τα «αιτία» των προβλημάτων μη-συμμόρφωσης. Το 1990 η ΥΠΠ άρχισε να διεξάγει ελέγχους περιβαλλοντικής διαχείρισης ενώ αναγνώρισε την ανάγκη για εστίαση στην ίδρυση ενός συστήματος διαχείρισης και διαμόρφωσε μια ομάδα εργασίας μεταξύ των διάφορων φορέων για την ενημέρωση και διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της ομοσπονδιακής υπηρεσίας σχετικά με το Πρωτόκολλο Περιβαλλοντικού Ελέγχου. Ένα ξεχωριστό πρωτόκολλο για τις επιθεωρήσεις και τον έλεγχο του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης εκδόθηκε από την ΥΠΠ το 1995²¹⁴.

²¹² Όσον αφορά άλλα πρότυπα συστήματα περιβαλλοντικού μάνατζμεντ πρέπει να πούμε ότι δεν εφαρμόζονται γενικά, αλλά ειδικά σε συγκεκριμένους τύπους επιχειρήσεων με χαρακτηριστικά παραδείγματα : RC14001® -από το Αμερικανικό Συμβούλιο Χημείας που είχε ως βάση της πρωτοβουλίας το ISO:14000, το BAN e-Stewards®- βοηθά τις επιχειρήσεις στην αλυσίδα της ανακύκλωσης και διαχείρισης ηλεκτρονικών αποβλήτων, το Responsible Recycling® (R2)- το οποίο επίσης βοηθά στην ανακύκλωση και διαχείριση των ηλεκτρονικών αποβλήτων, το Recycling Industry Operating Standard® (RIOS)- είναι πρότυπο σύστημα ποιότητας το οποίο βοηθά τις επιχειρήσεις στον κλάδο της ανακύκλωσης απορριμμάτων αναφορικά με την ικανοποίηση των πελατών και τις συνέπειες των δραστηριοτήτων τους.

²¹³ Hooks C., 'EPA update: EPA'S code of environmental management principles (CEMP) for federal facilities: an EMS framework for the federal sector', Federal Facilities Environmental Journal, Vol. 8, Is. 1, 1997, pp. 121-130.

²¹⁴ Γενικό Πρωτόκολλο για Διεξαγωγή Εκθέσεων Περιβαλλοντικού Ελέγχου (ΗΠΑ), 1996, διαθέσιμο στο : http://infohouse.p2ric.org/ref/20/19926/p2_documents/epadoc/complete.pdf

Η ΥΠΠΙ, προέτρεψε τις ομοσπονδιακές υπηρεσίες να συμφωνήσουν και να υπογράψουν ένα Κώδικα με περιβαλλοντικές αρχές, που έδινε έμφαση στη πρόληψη της ρύπανσης, τη βιώσιμη ανάπτυξη, και τη δημιουργία προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης/Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ πέρα από την απλή συμμόρφωση²¹⁵. Οι αρχές του Κώδικα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (CEMP) είναι μια συλλογή από πέντε αρχές²¹⁶ που παρέχουν τη βάση για τις ομοσπονδιακές υπηρεσίες ώστε να κινηθούν προς την κατεύθυνση της υπεύθυνης περιβαλλοντικής διαχείρισης και να πετύχουν υψηλότερα επίπεδα στις περιβαλλοντικές επιδόσεις τους. Επικεντρώνεται στις ομοσπονδιακές υπηρεσίες για την ανάγκη να αναπτυχθούν και να θεωρηθούν ως πρότυπα κέντρα περιβαλλοντικής διαχείρισης και ως παράδειγμα προς μίμηση για τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες και πρακτικές. Ο στόχος του εν λόγω Κώδικα είναι να επιτευχθεί μια ευρύτερη προσέγγιση, πέρα από τη συμμόρφωση των οργανισμών και την παραδοσιακή βραχυπρόθεσμη εστίαση στις κανονιστικές απαιτήσεις, με μια πιο περιεκτική άποψη του αλληλένδετου χαρακτήρα των περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων τους. Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η βραχυπρόθεσμη επιτυχία δεν είναι δείκτης της μακροπρόθεσμης σταθερότητας του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης, ενώ μερικές φορές μπορεί να οδηγήσει ακόμη και σε εφησυχασμό. Οι οργανισμοί που ενσωματώνουν πλήρως τον Κώδικα στο σύστημά τους θα είναι σε καλύτερη θέση να εντοπίσουν τα αδύναμα σημεία τους και να προβλέψουν το μέλλοντικό κίνδυνο καθώς και τη διαχείριση των πόρων τους για την επιτυχή πρόληψη, ενώ είναι πιθανό να σημειώσουν υψηλή απόδοση των επένδυσών τους, μέσω της βελτίωσης

²¹⁵Εκτελεστικό Διάταγμα 12856, Ομοσπονδιακή συμμόρφωση με δικαίωμα να γνωρίζουν τους νόμους και τις απαιτήσεις για την πρόληψη της ρύπανσης, διευκρινίζει ότι, "...η ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα πρέπει να γίνει ηγέτης στον τομέα της πρόληψης της ρύπανσης μέσω της διαχείρισης των εγκαταστάσεων της, τις πρακτικές, και τη στήριξη της ανάπτυξης καινοτόμων προγραμμάτων και τεχνολογιών για την πρόληψη της ρύπανσης", διαθέσιμο στο : <http://www.archives.gov/federal-register/executive-orders/pdf/12856.pdf>

²¹⁶ Οι πέντε αρχές του Κώδικα έχουν ως εξής:

- Η δέσμευση της διοίκησης αποδεικνύεται μέσω γραπτών πολιτικών για τη στήριξη της πρόληψης της ρύπανσης και της συμμόρφωσης.
- Δυναμικές διασφάλισης της συμμόρφωσης και των προγραμμάτων πρόληψης της ρύπανσης με εντοπισμό και αντιμετώπιση των ελλείψεων και στοχεύοντας στη βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων.
- Η ενεργοποίηση των συστημάτων για να επιτρέψει στο προσωπικό να συμμετέχει στις λειτουργίες με περιβαλλοντικά υπεύθυνο τρόπο.
- Απόδοση ευθυνών και πρόβλεψη για μέτρα τα οποία εξασφαλίζουν ότι οι προσδοκίες για την περιβαλλοντικά υπεύθυνη δουλειά έχουν σαφή επιτεύγματα.
- ύπαρξη διαδικασιών μέτρησης και βελτίωσης για να αξιολογήσουν την πρόοδο και να χρησιμοποιηθούν τα αποτελέσματα ώστε να ωθήσουν τη προαγωγή των περιβαλλοντικών επιδόσεων.

Οι πέντε αρχές του Κώδικα διαθέσιμες στο :

<http://www.epa.gov/compliance/resources/publications/incentives/ems/emstoolsmas.pdf>

του προφύλ κινδύνου στις εγκαταστάσεις τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους που συνεπάγεται η κανονιστική συμμόρφωση, για την ασφάλεια και την υγεία, την έγκαιρη αντιμετώπιση περιστατικών, και τον καθαρισμό των μολυσμένων χώρων.

Λαμβάνοντας υπόψη τόσο το διεθνές πρότυπο όσο και τις κατευθυντήριες γραμμές του CEMP, έχουν διαμορφωθεί Περιβαλλοντικά Συστήματα Μάνατζμεντ με χαρακτηριστικά που προσεταίριζον το πρώτο, το δεύτερο ή ένα συνδυασμό αυτών. Στη βάση αυτού δημιουργήθηκε και η Αναφορά Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ, ως τρόπος ελέγχου και διαπίστωσης της συμμόρφωσης. Συγκεκριμένα μια τέτοια Αναφορά είναι ένα εργαλείο που μπορεί να βοηθήσει στην εγκατάσταση και επίτευξη του CEMP και να κινηθούν προς τη συμμόρφωση με το πρότυπο ISO 14001. Αυτό συμβαίνει επειδή θα παράσχει μια ανασκόπηση των επιμέρους στοιχείων του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης και της επικείμενης εγκατάστασης του.

Η δυνατότητα παροχής πληροφοριών όσον αφορά τους τομείς για τη βελτίωση του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης, η ανάδραση σχετικά την αποτελεσματικότητα του συστημάτων, καθώς και η συγκριτική αξιολόγηση των επιδόσεων του κρίνεται σημαντική αλλά δεν αποτελεί έναν ολοκληρωμένο έλεγχο του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης. Ένας ολοκληρωμένος έλεγχος του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης θα παρείχε μια διεξοδική, συστηματική αξιολόγηση όλων των στοιχείων της εφαρμογής σε μια μονάδα ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης. Η ΥΠΠ, δεν προβλέπει τη διεξαγωγή επιθεωρήσεων του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης σε βάθος, κάτι το οποίο απαιτεί μεγάλο χρονικό διάστημα σε μια συγκεκριμένη εγκατάσταση και σημαντικούς πόρους ανάλογα με το μέγεθος και τον τύπο της εγκατάστασης²¹⁷.

²¹⁷Σε Εκτελεστική Οδηγία 13423, τμήμα 3 (β) οι εντολές του επικεφαλής κάθε φορέα θα περιλαμβάνουν εφαρμογή των συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης (ΣΠΔ) σε όλα τα κατάλληλα οργανωτικά επίπεδα ώστε να εξασφαλιστεί:

-χρήση του ΣΠΔ με την αρχική προσέγγιση της διαχείρισης για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών πτυχών των εσωτερικών λειτουργιών του Οργανισμού και των δραστηριοτήτων του, συμπεριλαμβανομένων των περιβαλλοντικών πτυχών της ενέργειας και των μεταφορών

-δημιουργία των στόχων υπηρεσίας να διασφαλίσουν την εφαρμογή της παρούσας διάταξης, και συλλογή, ανάλυση και υποβολή στοιχείων για τη μέτρηση των επιδόσεων όσον αφορά την εφαρμογή της ισότητας των ευκαιριών σύμφωνα με την 13423.

Η ΕΟ 13423 στηρίζει περαιτέρω τη χρήση του ΣΠΔ/ΣΠΜ με την ενθάρρυνση των αρμόδιων των οργανισμών στο πλαίσιο των προγραμμάτων της Υπηρεσίας για τις ακόλουθες συνιστώσες του ISO 14001:

- περιβαλλοντικής κατάρτισης σε θέματα διαχείρισης,
- περιβαλλοντική επισκόπηση της συμμόρφωσης και ελέγχου, και-
- βραβεία ηγεσίας για αναγνώριση εξαιρετικής διαχείρισης του περιβάλλοντος, της χρήσης

Μια Αναφορά Περιβαλλοντικού Μάναντμεντ (EMR)²¹⁸ βασίζεται σε ένα συνδυασμό των συνεντεύξεων του προσωπικού, πριν από την επιτόπια εξέταση επίσκεψη και την επιτόπια επίσκεψη στις εγκαταστάσεις. Συνεντεύξεις παρέχουν τα κύρια μέσα για την κατανόηση των οργανωτικών σχέσεων, τους ρόλους και τις ευθύνες, τις πολιτικές και τα συστήματα που αποτελούν το πλαίσιο για τη διαχείριση των περιβαλλοντικών θεμάτων. Οι επιτόπιες επισκέψεις είναι απαραίτητο να επαληθεύουν την εφαρμογή συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης και την αποτελεσματικότητα ανάλογα με τον βαθμό πολυπλοκότητας του²¹⁹.

2.3. Σύστημα Περιβαλλοντικού Μάναντμεντ από τον Διεθνή Οργανισμό Προτύπων (ISO 14000)

Ο Διεθνής Οργανισμός Προτύπων (ISO) πρακινήθηκε από τις εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση και αναζητούσε τη δημιουργία ενός διεθνούς προτύπου συστήματος περιβαλλοντικού μάναντμεντ²²⁰. Το 1996, εισήγαγε το πρότυπο ISO 14000, το οποίο είναι ένα εθελοντικό διεθνές πρότυπο που χρησιμοποιείται από έναν αυξανόμενο αριθμό εταιρειών σε παγκόσμιο επίπεδο για την ενσωμάτωση των

ενέργειας, των μεταφορών από τον οργανισμό.

Η Εκτελεστική Οδηγία έχει συμπληρωθεί περαιτέρω με την εφαρμογή οδηγιών. Παρέχει λεπτομέρειες σχετικά με το πώς τέτοιου είδους συστήματα μπορούν να αναπτυχθούν και περιλαμβάνει μια δήλωση συμμόρφωσης. Για να ξεκαθαρίσει κάθε πιθανή σύγχυση, η αποσαφήνιση των απαιτήσεων συμμόρφωσης σε οδηγίες προς την εκτελεστική οδηγία 13423 εκδόθηκε 15 Ιανουαρίου 2008. Η Ομοσπονδιακή ηγεσία στον τομέα του περιβάλλοντος, της ενέργειας, και των οικονομικών επιδόσεων, με ΕΟ 13514, το 2009 επαναβεβαίωσε τη δέσμευση στο ΣΠΔ/ΣΠΜ, απαιτώντας από τους οργανισμούς τη διατήρηση του συστήματος διαχείρισης του περιβάλλοντος (ΕΟ 13524, Τμήμα 2):

-συνέχιση της εφαρμογής των τυπικών συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης σε όλα τα κατάλληλα οργανωτικά επίπεδα και

-διασφάλιση αυτών των συστημάτων επίσημης να υλοποιηθεί σωστά και συντηρούνται για να επιτύχουν την απαραίτητη απόδοση για να επιτευχθούν οι στόχοι της ισότητας των ευκαιριών 13514. Διαθέσιμες οι πληροφορίες σχετικά με τις Εκτελεστικές Οδηγίες στο: <http://www.fedcenter.gov/programs/EMS/>

²¹⁸ Σχετικά με Αναφορά Περιβαλλοντικού Μάναντμεντ, διαθέσιμη στο: <http://www.epa.gov/compliance/resources/publications/incentives/ems/emstoolsmas.pdf>

²¹⁹ Αυτό το έγγραφο της ΥΠΠ, αρ. 300-B-96 με 012 A & B, FFEO στην ιστοσελίδα του , διαθέσιμο στο : www.epa.gov/oeca/fedfac/fflex.html.

²²⁰ Τα πρότυπα που ασχολούνται με τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης έχουν εξελιχθεί από τη διαχείριση ολικής ποιότητας και από τα συστήματα ελέγχου της ποιότητας. Αυτά είναι ευκατὰ να είναι ευρέως εφαρμόσιμα, καθιστώντας τα αποτελεσματικά αλλά και ευέλικτα στη ρύθμιση. Είναι επίσης σκόπιμο ότι θα βοηθήσει η ενσωμάτωση των προτύπων περιβαλλοντικής διαχείρισης στα εμπορικά πρότυπα ποιότητας, στα πρότυπα διαχείρισης της ποιότητας της υγείας και στα πρότυπα διαχείρισης της ασφάλειας ποιότητας.

περιβαλλοντικών πτυχών στα επιχειρηματικά τους σχέδια²²¹. Το πρότυπο αυτό είχε ως κυρίαρχο σκοπό την διατήρηση ισοροπίας ανάμεσα στην αύξηση της αποδοτικότητας και στη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων μέσω της δέσμευσης των εταιρειών, ενώ εφαρμόζεται σε κάθε τύπο επιχειρήσεις και οργανισμούς- δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Η αγορά έχει αποτελέσει σημαντικό κίνητρο πίσω από το παράγοντα ενσωμάτωσης του προτύπου συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης, κάτι το οποίο οφείλεται κυρίως στην αλλαγή της φιλοσοφίας των καταναλωτών σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη και την διαχείριση.

Το πρότυπο ISO 14001, συχνά αναφέρεται ως το "πράσινο" πρότυπο, επειδή θέτει συγκεκριμένες απαιτήσεις για ένα ολοκληρωμένο ΣΠΔ/ΣΠΜ. Είναι ένα ειδικό πρότυπο που βασίζεται στις αρχές για τη διαχείριση της ολικής ποιότητας (TQM) των επιχειρήσεων, με στόχο τη συνεχή βελτίωση και το σχεδιασμό των δραστηριοτήτων, όπως ορίζει η πρακτική του 'κύκλου', σχεδιασμός-πράξη-έλεγχος (plan-do-check-act), όπου η διαδικασία αναπτύσσεται, εφαρμόζεται και στη συνέχεια βελτιώνεται, εάν απαιτείται²²².

Το ISO 14000 όντας ένα σύνολο προτύπων και κατευθυντηρίων γραμμών ορίζει τον πυρήνα των ΣΠΔ/ΣΠΜ, και τις διαδικασίες ελέγχου που είναι αναγκαίες για την επαλήθευση και ορίζει περαιτέρω τρία εργαλεία που είναι πολύ σημαντικά για την εφαρμογή ενός ΣΠΔ/ΣΠΜ: 1) Ανάλυση Κύκλου Ζωής, 2) Περιβαλλοντικές επιδόσεις, 3) Περιβαλλοντική επισήμανση. Επιπλέον μέσα από την χρήση του Προτύπου αυτού για πιστοποίηση, προσκαλεί κάθε οργανισμό να καταγράψει τις επιπτώσεις του στο περιβάλλον, να καθιερώσει τους δικούς του σκοπούς και στόχους, να δεσμευθεί για αποτελεσματική και αξιόπιστη εκτέλεση της διαδικασίας, την πρόληψη της ρύπανσης και τη συνεχή βελτίωση. Μεριμνά για την εταιρική κοινωνική ευθύνη αφού ζητά τη συμμετοχή και τη σύμπραξη όλων των εργαζομένων, ώστε να έχουν υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά- τόσο στα πλαίσια της επιχείρησης/οργανισμού όσο και στην κοινωνία την ίδια. Αυτό θα ωθήσει στην ευαισθητοποίηση και την προσωπική ευθύνη για τις επιδόσεις του οργανισμού σε σχέση με το περιβάλλον. Σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, υπόσχεται τη

²²¹ Το διεθνές πρότυπο 14000, διαθέτει τη σειρά 14001 η οποία παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τις απαιτήσεις ενός ΣΠΔ/ΣΠΜ, και η σειρά 14004 διαθέτει τα απαραίτητα στοιχεία και τις οδηγίες για την εφαρμογή ενός ΣΠΔ/ΣΠΜ. Πληροφορίες για τον Διεθνή Οργανισμό Προτύπων και ειδικότερα για το πρότυπο 14000, διαθέσιμες στο : http://www.iso.org/iso/iso_14000_essentials

²²² Sheldon C., 'ISO 14001 and Beyond: environmental management systems in the real world', Greenleaf Publishing, Sheffield, 1997.

δημιουργία μιας σταθερής βάσης για αξιόπιστη, συνεπή διαχείριση των περιβαλλοντικών υποχρεώσεων.

Επιπρόσθετα, αυτό το πρότυπο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης ακολουθεί την βασική άποψη της οργάνωσης με την ενσωμάτωση της πτυχής του περιβάλλοντος, και προσυπογράφει τις ακόλουθες αρχές²²³:

Αρχή 1 - Δέσμευση και πολιτική

Ο οργανισμός θα πρέπει να καθορίσει την περιβαλλοντική του πολιτική και να εξασφαλίσει τη δέσμευση για το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Αρχή 2 - Σχεδιασμός

Ένας οργανισμός θα πρέπει να διατυπώσει ένα σχέδιο για την εκπλήρωση της περιβαλλοντικής πολιτικής του.

Αρχή 3 – Εφαρμογή

Για την αποτελεσματική εφαρμογή, ένας οργανισμός πρέπει να αναπτύξει τις δυνατότητες και τους μηχανισμούς υποστήριξης που απαιτούνται για την επίτευξη της περιβαλλοντικής πολιτικής, των σκοπών και των στόχων που έχει θέσει.

Αρχή 4 - Μέτρηση και Αξιολόγηση

Ένας οργανισμός πρέπει να μετρά, να παρακολουθεί και να αξιολογεί τις περιβαλλοντικές του επιδόσεις.

Αρχή 5 - Επανεξέταση και βελτίωση

Μια επιχείρηση/οργανισμός πρέπει να επανεξετάζει και να βελτιώνει συνεχώς το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης το οποίο εφαρμόζει, με στόχο τη βελτίωση της συνολικής περιβαλλοντικής επίδοσης του.

Έτσι λοιπόν, ένας οργανισμός έχει την ελευθερία και την ευελιξία να καθορίσει, να επιλέξει την εφαρμογή του ISO 14000, σε σχέση με ολόκληρο τον οργανισμό, ή σε συγκεκριμένες λειτουργικές μονάδες ή δραστηριότητες του οργανισμού. Αυτό θα πρέπει να γίνεται υπό την προϋπόθεση ότι το πεδίο εφαρμογής του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης περιλαμβάνει όλους τους

²²³Συνοπτικά: 1. Ορισμός της περιβαλλοντικής πολιτικής της εταιρείας/ οργανισμού
2. Σχεδιασμός, προσδιορισμός των περιβαλλοντικών πτυχών και την δήλωση ότι μπορεί να ανταποκριθεί στους νομικούς τους στόχους, την ανάπτυξη της πολιτικής της εταιρείας και τους στόχους, τον καθορισμό περιοχών στο εσωτερικό της αποδοτικότητας της εταιρείας, για την ίδρυση του ΣΠΜ, και την ανάπτυξη των κριτηρίων για την επίτευξη των στόχων.
3. Εφαρμογή ΣΠΔ/ΣΠΜ.
4. Αξιολόγηση (έλεγχος) της συμμόρφωσης της εταιρείας με την πολιτική και καταναγκαστικά μέτρα σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.
5. Περίοδος αξιολόγησης της Διαχείρισης.

τομείς, τις δραστηριότητες, τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που έχουν σχέση με την καθορισμένη μονάδα ή δραστηριότητα, η οποία θα ελεγχθεί και αναμένεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Γενικά Συμπεράσματα

1. Διασύνδεση πράσινης οικονομίας και περιβαλλοντικού μάνατζμεντ

Η πράσινη οικονομία είναι η διαφορετική οπτική με την οποία πρέπει να πορευτεί το σύνολο της κοινωνίας και της πολιτείας ώστε να επιτευχθεί η αειφορία και η επιταγή της κάλυψης των αναγκών σε ένα βιώσιμο περιβάλλον, τόσο για τις τωρινές γενεές όσο και για τις μελλοντικές. Αναγνωρίζοντας την επιτακτική ανάγκη για την εξάλειψη της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες, ως βασική προτεραιότητα στις δημόσιες πολιτικές αποφάσεις αυτών των χωρών, και λαμβάνοντας υπόψη τη στενή σχέση μεταξύ των φυσικών πόρων μιας χώρας και την ικανότητα της κοινωνίας της για τη βελτίωση της ατομικής ευημερίας και την προώθηση της ανάπτυξης, η έννοια της πράσινης οικονομίας πρέπει να γίνει κατανοητή στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης και της εξάλειψης της φτώχειας, και όχι ως μεμονωμένο «πράσινο» οικονομικό φαινόμενο.

Αυτή η ρητή έμφαση στην ανάγκη εξάλειψης της φτώχειας με εξασφάλιση και διατήρηση των φυσικών πόρων φέρνει τουλάχιστον δύο ζητήματα στο προσκήνιο. Πρώτον, δεν μπορεί να γίνει αντιληπτή η επίτευξη του στόχου για πράσινη οικονομία, χωρίς την αντιμετώπιση των αναγκών των πλέον ευάλωτων τμημάτων του πληθυσμού. Δεύτερον, μια πράσινη οικονομία δεν μπορεί να υπάρξει εκτός του «πρασινίσματος» των προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής και τη διασφάλιση της μεταστροφής της προσέγγισης προς το περιβάλλον, με ενίσχυση της προστασίας και του σεβασμού.

Η ουσία της νέας αυτής προοπτικής, που βρίσκεται στον ορισμό της, επιτάσσει και έναν διαφορετικό τρόπο χρήσης των μηχανισμών διαμόρφωσης από όλους τους δρώντες, για την προστασία της φύσης, χρησιμοποιώντας τους όρους της παραδοσιακής οικονομίας για ένα "τριπλό αποτέλεσμα" που είναι:

- Να καθίσταται το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων περιβαλλοντικά βιώσιμο, δεδομένου ότι η βιόσφαιρα είναι ένα κλειστό σύστημα με πεπερασμένους πόρους και περιορισμένη ικανότητα αυτορρύθμισης και αυτο-ανανέωσης. Επομένως ένα πράσινο οικονομικό σύστημα οφείλει σέβεται την ακεραιότητα των οικοσυστημάτων και την υποστήριξη του μετριασμού της μόλυνσης, όπως και την σταδιακή απεξάρτηση από τον όγκο των φυσικών πόρων που χρησιμοποιούνται για κατανάλωση.

- Να εδραιώνεται η κοινωνική δικαιοσύνη, που βασίζεται στον πολιτισμό και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Στοιχεία τα οποία αποτελούν πολύτιμους πόρους που, όπως και οι φυσικοί πόροι, απαιτούν υπευθυνότητα στη διαχείριση για να αποφευχθεί η καταστροφή τους. Αυτό απαιτεί από το νέο, το πράσινο οικονομικό σύστημα, τη δυνατότητα πρόσβασης όλων των κοινωνικών ομάδων σε αυτό και στο διαμοιρασμό των απολαβών, και να εξασφαλίζεται ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο για όλους και ισότητα σε ευκαιρίες για ατομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Η πράσινη οικονομία, όπως έχει συναχθεί, είναι ένα παγκόσμιο σύνολο νορμών και επιταγών των επιμέρους κοινοτήτων και κοινωνιών ώστε οι βιομηχανίες, επιχειρήσεις, φορείς να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των πολιτών μέσα από την υπεύθυνη διάθεση της παραγωγής και την ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών με σεβασμό στο περιβάλλον. Επιπλέον, απαιτεί, ως βασικό μοχλό, την κυβερνητική συμβολή και δέσμευση. Αυτό εξηγείται, επειδή η οικονομία απαρτίζεται τόσο από ιδιωτικούς όσο και από δημόσιους φορείς, επομένως δεν θα υπάρξει ένα συνολικό και άρτιο αποτέλεσμα δίχως τη σύμπραξη αυτών των δύο. Δεν θα πρέπει να αγνοείται ωστόσο το γεγονός ότι η δυναμικότητα των υφιστάμενων πολιτικών συστημάτων να θεσπίζουν κανόνες και περιορισμούς στην ελεύθερη λειτουργία των αγορών - ακόμη και όταν η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού είναι σύμφωνη και, μάλλον, θετική για την πρόκληση τους - είναι εξαιρετικά περιορισμένη από την πολιτική και οικονομική εξουσία των εταιρειών.

Νέα εργαλεία και δείκτες έχουν αναδυθεί ώστε να εξετάσουν την πρόοδο σε βασικές διαστάσεις των εθνικών οικονομιών και κατα πόσο αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν ως «πράσινες». Κάποια από τα κριτήρια είναι ο ρόλος της «ηγεσίας», δηλαδή ο βαθμός στον οποίο οι εθνικοί ηγέτες είναι πρωτοπόροι σε οικολογικά θέματα τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Επιπλέον, εξετάζονται οι εγχώριες πολιτικές και η επιτυχία των πλαισίων πολιτικής για την αποτελεσματική προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της πράσινης ανάπτυξης στην εγχώρια αγορά. Ένας άλλος τομέας ο οποίος λαμβάνεται υπόψη είναι οι επενδύσεις σε καθαρές τεχνολογίες και οι θεωρούμενες ευκαιρίες που δημιουργούνται για περαιτέρω επενδύσεις σε κάθε χώρα.

Το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ με τη σειρά του, αποτελεί ένα εργαλείο στο πλαίσιο της πράσινης οικονομίας και της πράσινης «ώθησης» μέσα από τις λειτουργίες που επιτάσσει ώστε να μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή.

Καταρχάς, η εταιρική έμφαση στην ενσωμάτωση συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης προϋποθέτει την «σύμβαση» της μείωσης της περιβαλλοντικής επίδρασης του οργανισμού στο περιβάλλον, ενώ παράλληλα, να βελτιώνει συνεχώς τη περιβαλλοντική του απόδοση. Επιπλέον, μια από τις «πράσινες» δραστηριότητες της πράσινης οικονομίας αφορά τις θέσεις εργασίας. Το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ δημιουργεί τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στους ενημερωμένους εργαζόμενους και στην εξασφάλιση της συμμετοχής τους στις περιβαλλοντικά ορθές πρωτοβουλίες και δράσεις των οργανισμών. Η επιταγή του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ για συμμόρφωση με την νομοθεσία και πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων, είναι από τα πλεονεκτήματα που δημιουργούν ένα πλαίσιο σαφές, προβλέψιμο για τη χάραξη εθνικών πολιτικών, και μια καλύτερη δημόσια εικόνα για τους οργανισμούς. Οι πολιτικές αυτές σε συνδυασμό με τα οφέλη εφαρμογής ενός συστήματος περιβαλλοντικού μάνατζμεντ, μπορούν να προσελκύσουν την απαιτούμενη εμπιστοσύνη στο σχεδιασμό και προσανατολισμό της επενδυτικής δραστηριότητας με παράλληλη αποταμίευση ενέργειας και πόρων ώστε να συνδράμουν στη σταθερή μετάβαση προς τη πράσινη οικονομία.

Σε μια μαθηματική λογική, το τρίτο στοιχείο του ισοσκελούς τριγώνου που παρομοιάζεται με τους παράγοντες που επιδρούν στο περιβάλλον, εκτός από τις κυβερνήσεις και τις επιχειρήσεις, θα ήταν η κοινωνία των πολιτών. Οι συμμαχίες ομάδων της κοινωνίας είναι και η κινητήριος δύναμη που θα συμβάλλει στην υλοποίηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων των κυβερνήσεων -μέσα από τη στάση των υπεύθυνων πολιτών με σεβασμό στο περιβάλλον- και στην ενεργοποίηση των φιλοπεριβαλλοντικών στόχων των εταιρειών -μέσα από την προαγωγή υιοθέτησης ορθής καταλωτικής συμπεριφοράς. Η ενημέρωση και η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης της κοινωνίας, λοιπόν, σηματοδοτούν την απαρχή των πρωτοβουλιών και την βάση της μετάβασης σε μια πράσινη οικονομία. Έχοντας κατα νού το τελευταίο στάδιο των προτύπων συστημάτων περιβαλλοντικού μάνατζμεντ- που είναι η διαφάνεια των δραστηριοτήτων των οργανισμών (είτε δημόσιου είτε ιδιωτικού τομέα) μέσα από τη δημοσίευση μιας Έκθεσης τεκταινομένων- μπορεί να κατανοηθεί η διασύνδεση αυτών των δύο καινοτόμων στοιχείων, τα οποία συλλογικά προάγουν την αειφορία.

Η αποδοχή του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ στο εσωτερικό ενός οργανισμού αποδίδει οφέλη, αφού επιτυγχάνεται μείωση του λειτουργικού του κόστους που προκύπτει από την εξοικονόμηση φυσικών πόρων, ενέργειας και την αποτελεσματική

διαχείριση των απορριμμάτων. Πλεονεκτήματα όμως απολαμβάνει και στο εξωτερικό πεδίο από την εφαρμογή του, με τη δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, τη προσέλκυση νέων πελατών και την δυνατότητα εισόδου σε νέες αγορές με πελάτες που απαιτούν συνεργάτες πιστοποιημένους σύμφωνα με τα διεθνή περιβαλλοντικά πρότυπα διαχείρισης. Στον θετικό αντίκτυπο που έχει η ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ για τις επιχειρήσεις είναι η ενίσχυση του κύκλου εργασιών και η αύξηση πωλήσεων, λόγω της βελτίωσης της επωνυμίας της επιχείρησης και της εικόνας της ως συνεργάτη που συμβαδίζει με την έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, γεγονός το οποίο οδηγεί σε «πράσινες υπηρεσίες», με πιο «πράσινα προϊόντα» από περιβαλλοντικά συνειδητούς εργαζομένους, και επομένως στην επιταχυνόμενη μετάβαση στη πράσινη οικονομία.

Οι αξίες και οι αρχές που διέπουν τη στρατηγική της αναβάθμισης της ποιότητας ζωής, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της περιβαλλοντικής προστασίας διαπερνούν και το πλέγμα των οικονομικών δραστηριοτήτων μέσα από την οπτική της πράσινης οικονομίας με παράλληλη εφαρμογή του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ και χρησιμοποιούνται ως επικουρικά κίνητρα για την επίτευξη της συνοχής στους στόχους της αειφορίας.

2. Συγκριτική προσέγγιση των προτύπων συστήματος περιβαλλοντικού μάνατζμεντ

Σε αυτό το πόνημα μελετήθηκε το Διεθνές Πρότυπο Συστήματος Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ, ISO 14001, το Ευρωπαϊκό Πρότυπο, EMAS, καθώς και μια πρακτική εφαρμογής προτύπου σε εθνικό επίπεδο, αυτή των ΗΠΑ. Είναι σημαντικό να υπενθυμηθεί ότι τα πρότυπα ΣΠΔ/ΣΠΜ, δεν είναι υποχρεωτικής αλλά εθελοντικής φύσης συμφωνίες συμμόρφωσης οι οποίες υπερβαίνουν τις απαιτήσεις της ισχύουσας νομοθεσίας και σκοπό έχουν τη συνεχή βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων των εταιρειών/ οργανισμών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το διεθνές και περιφερειακό πρότυπο εισχωρεί σε χώρους κλασσικής κρατικής κυριαρχίας, τα δύο πιο σημαντικά χαρακτηριστικά αυτής της νέας μορφής διακυβέρνησης είναι η αύξηση του ποσού της ρύθμισης που διατυπώνεται στο πλαίσιο των διεθνών φόρουμ (συνήθως με τη μορφή έκδοσης ειδικών καθεστώτων) και η μεγαλύτερη εξάρτηση σε ιδιωτικούς φορείς για την υλοποίηση αυτών των υπερεθνικών προτύπων.

Η υπερεθνική φύση των ΣΠΔ/ΣΠΜ είναι αντιπροσωπευτική του τι φαίνεται να είναι το μέλλον της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης. Χρησιμοποιώντας σε μεγάλο βαθμό παρόμοιες δομές, ενθαρρύνουν τις επιχειρήσεις να υιοθετήσουν εθελοντικά τις πολιτικές που προάγουν και προσανατολίζονται στην συνεχή βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων πέραν αυτών που απαιτούνται από το νόμο. Οι συμμετέχουσες επιχειρήσεις /οργανισμοί προχωρούν στη δημιουργία συστημάτων διαχείρισης για την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων, θέτουν στόχους για μελλοντικές βελτιώσεις, και διενεργούν τακτικούς ελέγχους για το αν εφαρμόζονται τα μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος από τις εν λόγω επιχειρήσεις/οργανισμούς. Για να εξασφαλιστεί ότι το σύστημα διαχείρισης της κάθε εταιρείας είναι σύμφωνο με ένα συγκεκριμένο πρότυπο, υπόκειται σε μια εξωτερική διαδικασία πιστοποίησης που πραγματοποιείται από έναν ανεξάρτητο, διαπιστευμένο επαληθευτή. Όταν η εξωτερική πιστοποίηση έχει ολοκληρωθεί επιτυχώς, οι επιχειρήσεις λαμβάνουν ένα λογότυπο συμμετοχής που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για διαφημιστικούς σκοπούς και για ενημέρωση των καταναλωτών/ πελατών.

Δεδομένου ότι τόσο το πρότυπο ISO 14001 όσο και το EMAS βασίζονται στο πρώτο πρότυπο συστήματος περιβαλλοντικού μάνατζμεντ, το BS 7750, μοιράζονται πολλές δομικές ομοιότητες. Αρχικά, το πεδίο εφαρμογής δεν

ήταν το ίδιο, οι απαιτήσεις υποβολής εκθέσεων και ο γεωγραφικός περιορισμός συνιστούσαν τα επιπλέον στοιχεία που διαφοροποιούσαν το ένα πρότυπο από το άλλο, αλλά έχουν πλέον εξομαλυνθεί και αναβαθμιστεί.

Στις δύο αυτές δεκαετίες, από τη γέννηση και εφαρμογή του EMAS και του ISO 14001 έως σήμερα, οι προσπάθειες σύγκλισης και συμπίεσης αυτών εντατικοποιήθηκαν και επιτεύχθηκαν. Με την τελευταία τροποποίηση, το EMAS(III), είναι πλέον προσβάσιμο και από τρίτες χώρες, μη κράτη μέλη της ΕΕ. Πρόκειται πλέον για όμοια-όχι ίδια- και όχι για συμπληρωματικά πρότυπα ΠΣΜ/ΠΣΔ, που όμως η «αυστηρότερη» προστασία λαμβάνεται με την εφαρμογή του EMAS(III). Ένα βήμα αποχώρησης από το πρότυπο ISO 14001, και υιοθέτησης του EMAS μπορεί να παρέχει στους οργανισμούς σημαντικά πρόσθετα οφέλη. Οι οργανισμοί που εφαρμόζουν το πρότυπο EMAS προσφέρουν αυξημένη ασφάλεια δικαίου, η οποία βασίζεται σε αυστηρές απαιτήσεις όσον αφορά τη νομική συμμόρφωση. Το EMAS, απαιτεί βελτιώσεις όσον αφορά την πραγματική περιβαλλοντική επίδοση, ενώ το ISO 14001 απαιτεί συνεχείς βελτιώσεις μόνο όσον αφορά το σύστημα διαχείρισης, ως κατασκευή. Ομοίως, ενώ η συμμόρφωση με όλες τις εθνικές και υπερεθνικές περιβαλλοντικές νομοθεσίες αποτελεί προϋπόθεση για την επικύρωση του EMAS, στο ISO 14001, οι συμμετέχοντες πρέπει να αποδεικνύουν ότι το σύστημα διαχείρισης είναι το ίδιο ικανό να εξασφαλίσει τη νομική συμμόρφωση. Πρόσθετα περιβαλλοντικά οφέλη μπορούν επίσης να αναμένονται ως άμεσες και έμμεσες περιβαλλοντικές επιπτώσεις του οργανισμού, οι οποίες πρέπει να εντοπίζονται και να αξιολογούνται βάσει του EMAS. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις/οργανισμοί μπορούν να πετύχουν περαιτέρω οικονομικά οφέλη λόγω της μείωσης της χρήσης των πόρων και ταυτόχρονη βελτίωση της αποτελεσματικότητας. Περαιτέρω συμμετοχή των εργαζομένων και της κατάρτισης- στο πλαίσιο του EMAS- μπορεί να οδηγήσει σε βελτίωση του ηθικού των εργαζομένων, καλύτερη ενημέρωση και πρόσβαση ώστε να γίνεται καλύτερη εφαρμογή του ΣΠΔ. Η καταχώρηση της επιχείρησης/οργανισμού στο EMAS θα παράσχει συν τοις άλλοις, καλύτερες δυνατότητες επικοινωνίας μέσω πιστοποιημένων ελέγχων τρίτων και τη δημοσίευση μιας επικυρωμένης περιβαλλοντικής δήλωσης, διευκολύνοντας τη διαφάνεια και την έμπρακτη δέσμευση για προστασία του περιβάλλοντος.

Πέρα από το θετικό αντίκτυπο που έχει στην ίδια την επιχείρηση/οργανισμό, όπου υιοθετείται και εφαρμόζεται το EMAS ή/και το ISO, δεν θα πρέπει να λησμονείται

ότι οι επιχειρήσεις έχουν να αντιμετωπίσουν και δύο είδη κόστους. Πρώτον, πρέπει να δημιουργήσουν ένα νέο ΣΠΔ/ΣΠΜ ή να τροποποιήσουν ένα ήδη υπάρχον σύστημα διαχείρισης. Ωστόσο και από τα δύο πρότυπα, απαιτείται εκτενή τεκμηρίωση, η οποία με τη σειρά της, απαιτεί τη χρήση μέρους των πόρων της εταιρείας/οργανισμού. Λόγω της υποχρέωσης κατάρτισης περιβαλλοντικής δήλωσης, το υλικό τεκμηρίωσης που απαιτείται για την εφαρμογή του EMAS είναι περισσότερο από εκείνο που απαιτείται για την εφαρμογή του ISO 14001. Δεύτερον, και τα δύο συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης απαιτούν πιστοποίηση από τρίτους. Δεν υπάρχουν στοιχεία που να δείχνουν ότι το κόστος του ελέγχου είναι μεγαλύτερο για το ένα ΣΠΔ από ό, τι για το άλλο²²⁴.

Οι πρωτοβουλίες αυτές όμως έχουν τη δυνατότητα να ενισχύουν την περιβαλλοντική εικόνα των συμμετεχόντων. Ενώ συχνά είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί αυτή η ενισχυμένη εικόνα, σημαντικά αποτελέσματα πιστοποιούν την αύξηση των πωλήσεων, την καλύτερη δυνατότητα να προσλαμβάνουν ταλαντούχους εργαζόμενους, και τη βελτίωση των σχέσεων με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη. Το τελευταίο αυτό πλεονέκτημα μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη επιρροή της βιομηχανίας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, δεδομένου ότι καλύτερη πρόσβαση και επιρροή στη ρυθμιστική διαδικασία θα μπορούσε να αποφέρει πραγματικά οφέλη για τις εμπλεκόμενες εταιρείες. Δεύτερον, υπερεθνικοί κανόνες θα διευκόλυναν το διεθνές εμπόριο με την αντικατάσταση των προτύπων κάθε συγκεκριμένης χώρας σε υπερεθνικό επίπεδο. Στο παρελθόν το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του EMAS υπονόμει την πιθανότητα αυτή και ένας λόγος για τον οποίο πολλές ευρωπαϊκές εταιρείες έτειναν να επιλέγουν το πρότυπο ISO 14001 ήταν η διεθνής του απήχηση. Σε κάποιο βαθμό, η προώθηση και ευρεία χρήση αυτών των προτύπων περιβαλλοντικής διαχείρισης από τις αναπτυσσόμενες χώρες, που θεωρείται ότι έχουν χαμηλότερα περιβαλλοντικά πρότυπα, θα μπορούσε επίσης να οδηγήσει σε επι ίσους όρους ανταγωνισμό, με αποτέλεσμα τη άμβλυνση της εμπειρικά λανθασμένης, αλλά πολιτικά ισχυρής, κριτικής ότι το εξωτερικό εμπόριο υπονομεύει τη μείωση των περιβαλλοντικών προτύπων.

Συνοψίζοντας, τόσο το EMAS (III) όσο και το ISO: 14001 έχουν προσδώσει οφέλη στις επιχειρήσεις/οργανισμούς, αλλά έχουν επιβάλλει και κάποια

²²⁴ Βλέπε Παράρτημα.

έξοδα.Οι περισσότερες δαπάνες είναι μετρήσιμες και συμβαίνουν βραχυπρόθεσμα, ενώ τα οφέλη είναι μη μετρήσιμα και εμφανίζονται μακροπρόθεσμα. Το κόστος είναι συχνά εξαιρεταίο και τα οφέλη σχετικά μη εξαιρεταία.

3. Διακρατική αντιμετώπιση και εφαρμογή περιβαλλοντικού μάνατζμεντ σε περιπτώσιολογία

Γεγονός είναι ότι διαφορετικά αντιμετωπίζονται τα πρότυπα συστήματα περιβαλλοντικού μάνατζμεντ στις δύο ηπείρους. Έχοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν για την καινοτόμο ιδέα και το πρώτο πρότυπο ΣΠΔ/ΣΠΜ, σημαντικό είναι να εκτιμηθεί η αντιμετώπιση των οργανισμών και των εταιρειών του Ηνωμένου Βασιλείου, όσο και της Γερμανίας αφού πρώτη ενστερνίστηκε την δημιουργία συστημάτων περιβαλλοντικού μάνατζμεντ, και τέλος τη στάση των ΗΠΑ που ήταν από τους θεμελιωτές της αυστηρής περιβαλλοντικής πολιτικής.

Αυτό που έχει ενδιαφέρον, ως ενδότεροι λόγοι αφομίωσης και πρακτικής των προτύπων ΣΠΔ/ΣΠΜ, είναι η τριμερής σχέση ανάμεσα στις επιχειρήσεις, την κυβερνητική περιβαλλοντική πολιτική και τα ενδιαφερόμενα μέρη, η οποία έχει διαφορετικές καταβολές σε καθένα από αυτά τα κράτη. Συγκεκριμένα, στις ΗΠΑ η κυβέρνηση παρενέβη για να εμποδίσει ορισμένες δραστηριότητες πολυεθνικών με σκοπό τη προστασία του περιβάλλοντος, ιδρύοντας την Υπηρεσία Περιβαλλοντικής Προστασίας, η οποία με τη σειρά της υιοθέτησε «επιθετική» νομολογία σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη. Στη Γερμανία, η συναίνεση, ως κυρίαρχη αξία ισορροπίας ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους και τη βιομηχανική κοινότητα, αποτέλεσε το πυρήνα της χάραξης περιβαλλοντικής πολιτικής. Στοιχείο το οποίο έπαιξε ρόλο στην πορεία της γερμανικής περιβαλλοντικής πολιτικής είναι και το ισχυρό οικολογικό κίνημα, χρησιμοποιώντας αρκετές φορές την επιβολή κατώτατων ορίων ρύπων με περιοριστική χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνολογιών. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η οικολογική παράταξη και γενικότερα η κοινωνία των πολιτών, διέθετε λιγότερο επιζήμια, για τον βιομηχανικό κλάδο, πολιτική, κάτι το οποίο του επέτρεψε να συντηρεί μια συναινετική στάση, με γνώμονα τη προστασία του περιβάλλοντος.

Η χρήση προτύπων ΣΠΔ/ΣΠΜ από τις ΗΠΑ, όπου οι νόμοι περί περιβαλλοντικής ευθύνης είναι αυστηροί και η έλλειψη κάποιου τύπου προνόμιου για τους χρήστες αυτών, διαφοροποιήθηκε τα τελευταία χρόνια από την πρότερη στάση τους. Όπως ήδη μελετήθηκε, οι ΗΠΑ είχαν πρόσβαση μόνο στο ISO 14001, ως πρότυπο το οποίο επιβάλλει και έλεγχο από τρίτο αρμόδιο όργανο. Αυτή η τελευταία προουπόθεση ήταν και ο λόγος που δεν το έκανε ιδιαίτερα δημοφιλές, αφού θα υπήρχαν αποδείξεις ενώπιον του Δικαστηρίου σε περίπτωση ατυχήματος και πρόκλησης υπέρμετρης

ζημίας από την εταιρεία στο περιβάλλον – λόγω των αυστηρών επιπλήξεων και ποινών σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη. Παρόλα αυτά, την τελευταία πενταετία, τα ενδιαφερόμενα μέρη και η επιταγή για εταιρική κοινωνική ευθύνη αναβάθμισε την ανάγκη ενσωμάτωσης του προτύπου συμμόρφωσης. Βέβαια, εσωτερικά, οι επιχειρήσεις είχαν από νωρίς δημιουργήσει πρότυπα περιβαλλοντικά συστήματα, κυρίως για διευκόλυνση της λειτουργίας και της οργάνωσης της επιχείρησης με σκοπό τη μείωση του κόστους αλλά η πτυχή του ‘ελέγχου’ άργησε να γίνει επιθυμητή. Στον δημόσιο τομέα η αντίδραση ήταν άκρως αντίθετη, αφού από νωρίς προωθήθηκε η χρήση πιστοποίησης συμμόρφωσης στο σύνολο των κυβερνητικών υπηρεσιών.

Η βρετανική κυβέρνηση είχε προσφέρει κάποιες περιορισμένες νομοθετικές ελαφρύνσεις σε ορισμένες επιχειρήσεις με δεδομένο ότι γινόταν η χρήση τόσο του ISO όσο και του EMAS. Με την εφαρμογή αυτών των προτύπων ήταν δυνατό να γίνει αξιολόγηση της μείωσης του κινδύνου μέσω του προσδιορισμού συχνότητας των επιτόπιων επιθεωρήσεων. Επιπλέον, οι βρετανικές επιχειρήσεις είχαν επωφεληθεί από το γεγονός ότι στις αρχές του 1990 το Βρετανικό Ινστιτούτο Προτύπων προώθησε σε μεγάλο βαθμό το εθνικό τους ΣΠΑ/ΣΠΜ, BS 7750, με ένα επιτυχήμενο και εκτεταμένο πιλοτικό πρόγραμμα. Το πρόγραμμα αυτό, εφόσον ενσωματωνόταν, βοηθούσε στην απόκτηση πληροφοριών σχετικά με τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και της ανάλογης εφαρμογής τους με χαμηλότερο κόστος για την εταιρεία. Δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις με πιστοποιητικά BS 7750 μπορούσαν να λαμβάνουν αυτόματα πιστοποίηση ISO 14001 κατά τη δημοσίευση του τελευταίου και την απόσυρση του πρώτου, προώθησαν το πρότυπο ISO 14001. Θα πρέπει να προστεθεί, ωστόσο, ότι αυτό το πιλοτικό πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε επίσης με την υποστήριξη από το Υπουργείο Περιβάλλοντος. Έτσι, η ικανότητα και η βούληση της βρετανικής κυβέρνησης να διευκολύνει την υιοθέτηση της συμμόρφωσης πέραν του ΣΠΑ εξηγεί τα ποσοστά απορρόφησης. Δεν συνέβη και το ίδιο με το σύστημα EMAS, πιθανότατα επειδή ο έλεγχος είναι αυστηρότερος ενώ οι απαιτήσεις που καλύπτονται από τον ISO, δεν είχαν -έως τη πρόσφατη διεθνοποίηση του προτύπου- παγκόσμια απήχηση. Επιπλέον το τελευταίο απλοποιούσε τη διαδικασία ανγνώρισης από διεθνείς εμπορικούς εταίρους, διευκολύνοντας τις συνδιαλλαγές.

Η γερμανική κυβέρνηση προσφέροντας κίνητρα μειωμένων νομοθετικών περιβαλλοντικών υποχρεώσεων με την υιοθέτηση των προτύπων ΣΠΑ/ΣΠΜ, παρά

την αυστηρή περιβαλλοντική πολιτική, θέτει τη συμμόρφωση στο επίκεντρο των κανονισμών. Ειδικότερα για το EMAS, εφαρμόστηκε ευθύς εξαρχής σαν ένα εργαλείο «διοίκησης και ελέγχου» με σκοπό την επίβλεψη και τη μέτρηση των περιβαλλοντικών επιδόσεων σε κάθε εταιρεία, παρά τον εθελόντικό χαρακτήρα του. Ο διαδικαστικός χαρακτήρας του Κανονισμού EMAS παρείχε στη γερμανική κυβέρνηση το περιθώριο ελιγμών. Ανάλογη με το EMAS ήταν η υποδοχή και του ISO, αφού οι επιχειρήσεις/ οργανισμοί που ενσωματώνουν το ένα πρότυπο τείνουν να εφαρμόζουν και το δεύτερο, λόγω του μειωμένου κόστους πιστοποίησης, δεδομένου ότι οι ελγκτές είναι οι ίδιοι και στα δύο πρότυπα.

Εν κατακλείδι, γίνεται αντιληπτό ότι παρά τις ομοιότητες ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Γερμανία σχετικά με τις σχέσεις των περιβαλλοντικών ομάδων με την αυστηρή πολιτική ένταντι στις δραστηριότητες των εταιρειών, η χρήση συναινετικών εργαλείων στη χάραξη της γερμανικής πολιτικής -ως μέτρο ανακούφισης με παράλληλη κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος- σε αντίθεση με τους νόμους περί ευθύνης και τις υπεράριθμες νομικές διαδικασίες στις ΗΠΑ, είναι και η απάντηση στον λόγο ταχείας ή μη υιοθέτησης των προτύπων συστημάτων περιβαλλοντικού μάνατζμεντ. Η κατακόρυφη ζήτηση και ενδυνάμωση του νέου αυτού εργαλείου περιβαλλοντικής πολιτικής ως μέσου προσέγγισης της κοινωνίας με την ταυτόχρονη εξασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος και την μείωση κόστους για τις επιχειρήσεις/οργανισμούς σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ, συνακόλουθα και του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας, έχει συμπαρασύρει και την πρακτική στις ΗΠΑ.

Επίλογος

Η επιταγή της διεθνούς κοινότητας για ανεύρεση βιωσιμότερων πρακτικών και σύζευξης των πυλώνων που θα οδηγήσουν στην αειφόρο ανάπτυξη δημιούργησαν μια νέα μορφή διακυβέρνησης. Μέσα από ένα «χαλαρό» σύστημα συμμόρφωσης και αναδιάρθρωσης των κλασσικών θεσμών που ‘περικύκλωναν’ το κλοιό της διαμόρφωσης της περιβαλλοντικής πολιτικής και της συνακόλουθης εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, όπως παρουσιάστηκε και αναλύθηκε, αναδύθηκαν νέα εργαλεία όπως η αναβάθμιση του ρόλου της κλασσικής οικονομίας, σε μια μετάβαση προς μια πράσινη οικονομία, με ενσωματωμένη την προστασία του περιβάλλοντος και της ευθύνης προς την κοινωνία και ένα μέσο αυτής, το περιβαλλοντικό μάνατζμεντ.

Όπως αναλύθηκε, η πράσινη οικονομία συνίσταται στην ανάπτυξη και χρήση προϊόντων και υπηρεσιών που προωθούν την περιβαλλοντική προστασία, την ενεργειακή ασφάλεια και την οικονομική ανάπτυξη. Η περιβαλλοντική προστασία περιλαμβάνει την πρόληψη αλλά και τη μείωση της ρύπανσης, συμπεριλαμβανομένης της περιβαλλοντικής αποκατάστασης. Αντίστοιχα, στην ενεργειακή ασφάλεια εμπεριέχεται η προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας, η προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ), καθώς και των «έξυπνων» ενεργειακών προϊόντων και υπηρεσιών κατά την παραγωγή, μεταφορά/διανομή και κατανάλωση της ενέργειας. Όμως, με τον όρο πράσινη ανάπτυξη δεν εννοείται μόνο μια φιλοπεριβαλλοντική πολιτική ή μια ανάπτυξη που σέβεται το περιβάλλον. Αναφορά γίνεται σε ένα πρότυπο ανάπτυξης που ανασυγκροτεί την παραγωγική βάση μιας χώρας δημιουργώντας νέο πλούτο με μοχλό ανάπτυξης το περιβάλλον, τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό της, που διευρύνει τον παραγωγικό ιστό μιας χώρας και ενθαρρύνει τη δημιουργία και μεταφορά τεχνογνωσίας. Συνεπώς, τεχνολογική εξέλιξη, καινοτομία και πράσινη ανάπτυξη μπορεί και πρέπει να συμβαδίζουν. Υπό την έννοια αυτή, η προώθηση και στήριξη ενός πράσινου αναπτυξιακού προτύπου ισχυροποιεί την ανταγωνιστική θέση μιας χώρας, προστατεύοντας την ίδια στιγμή το περιβάλλον της. Απαραίτητο συστατικό της πράσινης ανάπτυξης αποτελεί η συμμετοχή των πολιτών, κυρίως μέσω της αλλαγής καταναλωτικών προτύπων έτσι ώστε να υποστηριχθεί / προωθηθεί η ζήτηση για πράσινα προϊόντα και υπηρεσίες.

Κεντρομόλος δύναμη και αποτελεσματικό εργαλείο της πράσινης οικονομίας είναι η χρηστή εφαρμογή του περιβαλλοντικού μάνατζμεντ με την ανάλογη δυναμική για ώθηση των επιχειρήσεων/οργανισμών προς την βιώσιμη ανάπτυξη. Σε αυτό επιτελικό ρόλο έχει η χρήση προτύπων οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου, με πρώτο και κύριο το EMAS –καθότι πιο αυστηρό στις προϋποθέσεις που θέτει- και δευτερευόντως του ISO:14001. Το EMAS θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ακρογωνιαίος λίθος του ολοκληρωμένου συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης. Η ολοκληρωμένη περιβαλλοντική διαχείριση επίσης συνάδει απόλυτα και με τη στρατηγική της Λισαβόνας, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την καινοτομία, την ανταγωνιστικότητα, την ανάπτυξη και την απασχόληση, και από την πείρα προκύπτει ότι η δημιουργία συστήματος ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης μπορεί να συμβάλει στην προώθηση των στόχων της αειφορίας.

Η υιοθέτηση του προτύπου συστήματος περιβαλλοντικού μάνατζμεντ μπορεί να αποτελέσει το θεμέλιο ενός εσωτερικού προγράμματος ελέγχου των κινδύνων, βοηθώντας να εξασφαλισθεί ότι τα περιβαλλοντικά θέματα θεωρούνται στρατηγικής σημασίας, και όχι ως μια εφάπαξ ειδική άσκηση λειτουργιών. Η περιβαλλοντική διαχείριση αποτελεί πλέον και κάτι παραπάνω, κάτι το οποίο οι επιχειρήσεις/οργανισμοί πρέπει να συμπεριλάβουν για ηθικούς λόγους ή για λόγους Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Με την αυστηρότερη εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, σε συνδυασμό με την αυξημένη ευαισθητοποίηση των πελατών και των ενδιαφερομένων μερών σχετικά με τους ενδεχόμενους κινδύνους που συνδέονται με τις περιβαλλοντικές ευθύνες της επιχείρησης/οργανισμού, επικουρείται το έργο προς τη βιώσιμη επένδυση.

Τα πλεονεκτήματα μίμησης τετοιων πρακτικών προσδιορίστηκαν και μπορεί να ειπωθεί ότι οι επιχειρήσεις που ακολουθούν ορθά περιβαλλοντικά πρότυπα, είναι, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, πιο ανταγωνιστικές στη διεθνή αγορά, καθώς τα περιβαλλοντικά πρότυπα προωθούν την καινοτομία και τον εκσυγχρονισμό των διαδικασιών και των προϊόντων και οδηγούν σε πιο καθαρές τεχνολογίες. Ίσως να ισχύει και το αντίστροφο, δηλαδή οι διεθνώς ανταγωνιστικές επιχειρήσεις να είναι πιο ικανές να επενδύσουν σε νεώτερες, πιο αποδοτικές και πιο καθαρές τεχνολογίες. Το αποτέλεσμα όμως είναι προσοδοφόρο για το περιβάλλον είτε στην πρώτη είτε στη δεύτερη περίπτωση. Κατά πόσο μια πράσινη οικονομία όμως έχει τη δυνατότητα να γίνει η βάση για μια νέα αναπτυξιακή πορεία θα εξαρτηθεί από το πώς γίνονται

αντιληπτά τα οφέλη της και εάν το κοστοβόρο βάρος της μετάβασης εν τέλει μοιράζεται ισομερώς.

Εν όψει των διεθνών εξελίξεων, στο Ρίο+20, η προσμονή για εδραίωση της αλλαγής και η στροφή όλων προς την αλληλένδετη συνύπαρξη των μερών και των συστημάτων θα ανταμείψει την φιλόνηρωπη φύση των τωρινών γενεών ώστε να ικανοποιηθούν οι ανάγκες και να πολλαπλασιαστούν τα οφέλη, όχι μόνο για το παρόν αλλά και για το μέλλον της ανθρωπότητας.

Οι ολοκληρωμένες προσεγγίσεις περιλαμβάνουν μακροπρόθεσμα στρατηγικά οράματα και συνδέουν διαφορετικές πολιτικές σε διαφορετικά διοικητικά επίπεδα, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνοχή, η συνεκτικότητα και δέσμευση προς την αειφορία.

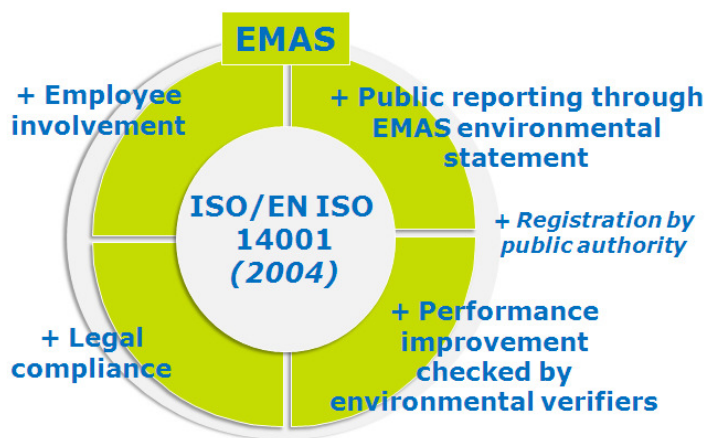
Παράρτημα

1. Διαφορές μεταξύ των προτύπων ΣΠΑ/ΣΠΜ : EMAS, ISO

	EMAS-Regulation	ISO 14001:2004
Goal	Continuing improvement of the operational environmental performance (and of the EMS)	Continuing improvement of the EMS
Applies to	EU and associated countries	Worldwide
Members	All organisations that want to improve their environmental performance	Trade, Service industry, Producing companies
Testing	Mandatory testing	Private economic testing
Testing method	Validation and registration	Certification
System verification	Entry in the register, participation logo	Certificate
Entry into the system	By means of the first test of the Environmental Statement	Establishment of the entire auditable system
System boundaries	Organisation	Organisational unit
Product inspection	Strong component of the system	Strong component of the system
Publicity	Publication obligation of environmental politics and advertising with the participation logo	Publication obligation of environmental politics

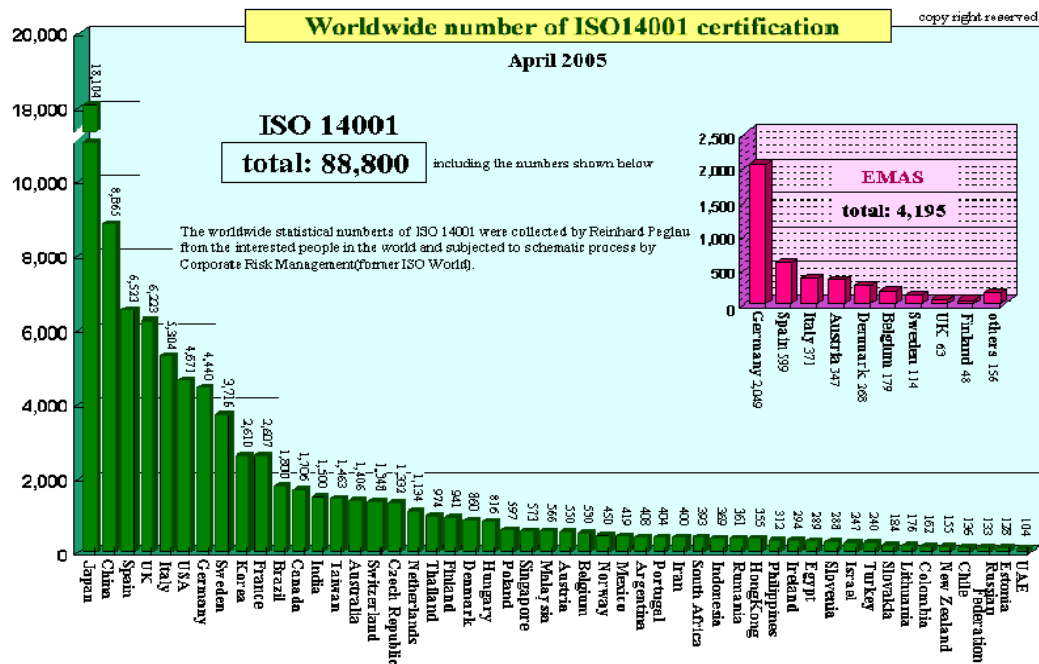
Πηγή: http://www.stenum.at/media/images/emas_iso_english.jpg

2. Συνεχής Βελτίωση της Περιβαλλοντικής Πρακτικής μέσα από τα Πρότυπα Συστήματα Περιβαλλοντικού Μάνατζμεντ (EMAS, ISO)

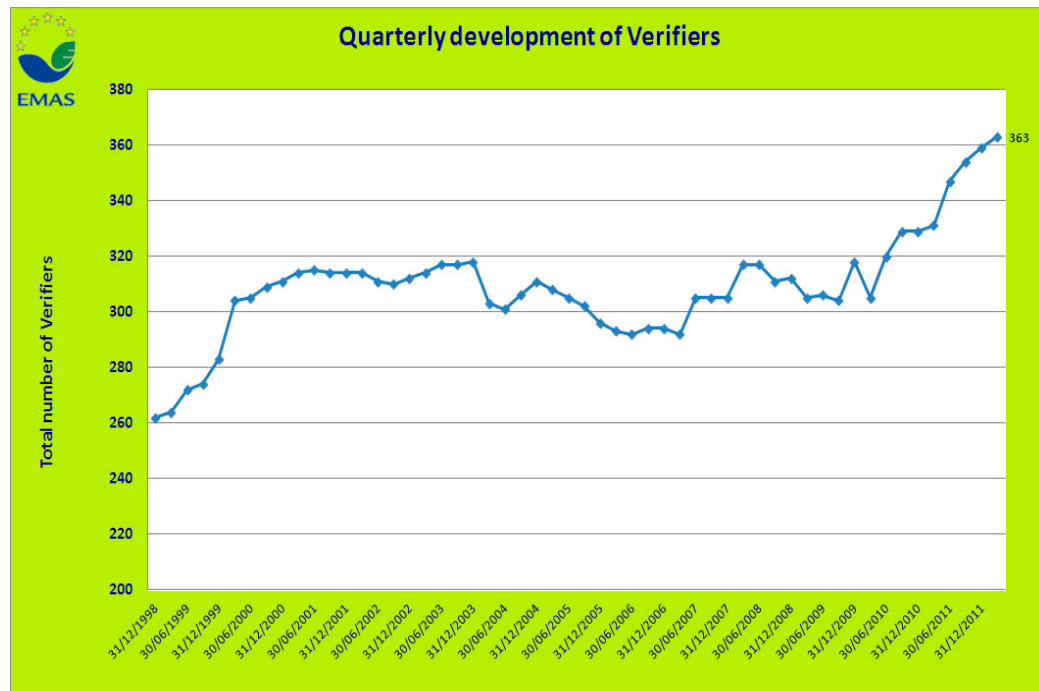
Πηγή: <http://ec.europa.eu/environment/emas/pictures/images/emas-iso.jpg>

3. Αριθμός εταιρειών με πιστοποιητικό ISO, και αντιστοίχα η εφαρμογή του EMAS το 2005

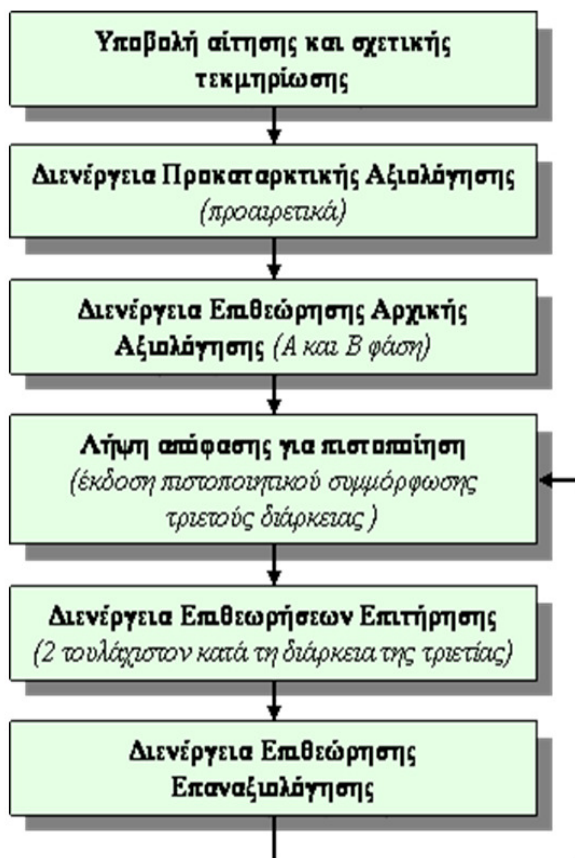
Πηγή: <http://www.ecology.or.jp/isoworld/english/analy14k.gif>

4. Η πορεία της εφαρμογής του EMAS (1998-2011)

Πηγή: EMAS Helpdesk

5. Η διεργασία της Πιστοποίησης κατά ISO: 14001 περιλαμβάνει σε γενικές γραμμές τα ακόλουθα βήματα:

Πηγή: <http://www.elot.gr/images/3.1.2.png>

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Γρηγορίου, Π., Σαμιώτης, Γ., Τσάλτας, Γ., *‘Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών(Rio de Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη-Νομική και Θεσμική Διάσταση’*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1993

Παντελίδης Π., *‘Εισαγωγή στη Μικροοικονομική Ανάλυση’*, εκδ. Πανεπιστήμιο Πειραιά, Πειραιάς, 2003

Πλιάκος Α., Δ., Φατούρος Α., Α., *‘Δίκαιο Περι Ευρωπαϊκής Ένωσης Ι- Περι Θεσμών’*, Εκδ. Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, 2006

Σαμιώτης, Γ., Τσάλτας, Γρ., Ι., *‘Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος’*, Τόμος Ι, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1990

Τσάλτας Γρ., Ι., *‘Γιοχάνεσμπουργκ- Το Περιβάλλον μετά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη’*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα 2003

Τσαλτας Γρ., Ι., Πλατιάς Χ., *Ευρωπαϊκή Ένωση και Περιβάλλον- Ανατομία μιας κοινής Ευρωπαϊκής πολιτικής*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, 2010

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Barbier E., Markandya A., Pearce D. W., *‘Blueprint for a Green Economy’*, Earthscan Publications Limited, London, 2000

Andersen M.S., *‘Governance by green taxes: Making Pollution Prevention Pay’*, Manchester University Press, Manchester, 1994.

Barrow C., J., *‘Environmental and Impact Assessment: an introduction’*, Arnold Publications, London, 1997.

- Barton H., Bruder N.**, *'A Guide to Local Environmental Auditing'*, Earthscan Publication, London, 1995.
- Baumol W. J. and Oates W.E.**, *'Economics Environmental Policy, and the Quality of Life'*, New Jersey: Prentice-Hall, 1979, New Jersey.
- Bemelmans-Videc M., Rist R., Vedung E.**, *'Carrots, Sticks and Sermons: Policy Instruments and Their Evaluation'*, Transaction Publishers, New York, 1997
- Feess, E.**, *'Umweltökonomie und Umweltpolitik'*, Verlag Franz Vahlen Ed., Munich, 2007
- Ferguson T., Rogers J.**, *'The political economy: Readings in the Politics and Economics of American Public Policy'*, M.E. Sharpe Publications, New York, 1984
- Gilpin A.**, *'Environmental Impact Assessment: cutting edge for the twenty-first century'*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995
- Grayson L.**, *'BS 7750 what the new environmental standard meant to your business'*, Technical Communications in association with the British Library, UK, 1992
- Hood C.**, *'The Tools of Government'*, Macmillan Ed., London, 1983
- Jackson, T.**, *'Prosperity without growth: economics for a finite planet'*, Earthscan Editions, London, 2009
- Kaplow, L.**, *'The theory of taxation and public economics'*, Princeton University Press. Princeton, 2008
- Knill C., Lieffericnk D.** *'Environmental Potics in the European Union'*, Issues in Environmental Politics, Manchester University Press, New York, 2007

- Martin J.**, *'State Failure - The importance of Politics in Industrial Society'*, Polity Press, UK, 1990
- Merrills J. G.**, *'International Dispute Settlement'*, Fourth Edition, Cambridge University Press, New York, 2005
- Nell, E., Semmler, W. & Rezai, A.**, *'Economic Growth and Climate Change: Cap-And-Trade or Emission Tax?'*, SCEPA, New York, 2009
- Obrien D.P., Presley J.R.**, *'Pioneers of Modern Economics in Britain'*, MacMillan, London, 1981
- Pearce, D. & Turner, R.K.**, *'Economics of Natural Resources and The Environment'*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1990
- Pigou A C.**, *'The Economics of Welfare'*, Macmillan & Co, London, 1920
- Sands, Ph.**, *Principles of International Environmental Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003
- Scheuing D.**, *'Regulierung und Marktfreiheit im Europäischen Umweltrecht'*, Europarecht, 2000
- Sheldon C.**, *'ISO 14001 and Beyond: environmental management systems in the real world'*, Greenleaf Publishing, Sheffield, 1997
- Tolba M.K.**, *'Development without destruction'*, Tycooly International Publishing, Dublin, 1982
- Welford R., Gouldson A.**, *'Environmental Management and Business Strategy'*, Pitman Editions, London, 1993

Wenk M. S., *'The European's Union Eco-Management and Audit Scheme'*, Springer, Netherlands, 2005

Wurzel R., *'Environmental Policy-making in Britain, Germany and the European Union: The Europeanization of Air and Water Pollution Control'*, Manchester University Press, Manchester, 2002

Zito A., *'Creating Environmental Policy in the European Union'*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, UK, 1999

Άρθρα, Μελέτες, Αναφορές σε συλλογικούς τόμους

Arora S., Cason T., N., 'An experiment in voluntary environmental regulations: participation in EPA's 33/50 program', *Journal of Environmental Economics and Management*, Vol.28, Is.3, 1995

Aslanbeigui, N., "On The Demise of Pigovian Economics", *Southern Economic Journal*, Vol. 56, Is. 3, 1990

Azzone G, Bettele U., 'Exploiting green strategies for competitive advantage', *Long Range Planning*, Vol.27, Is.6, 1994

Barrett B., 'From Environmental Auditing to Integrated Environmental Management: local government experience in the United Kingdom and Japan', *Journal of Environmental Planning and Management*, No.38, Is.3, 1995

Bennett C., 'What is policy Convergence and What Causes it?', *British Journal of Political Science*, Vol. 21, 1991

Buckley R., 'Green Taxes: Legal and Policy Issues in Using Economic Instruments for Environmental Management', *Revenue Law Journal*, Vol. 2, Is.1, Article 4, 1991

- Buyse K., Verbeke A.,** 'Proactive Environmental Strategies: A Stakeholder Management Perspective', *Strategic Management Journal*, Vol. 24, No. 5, 2003
- Clausen A.W.,** 'Sustainable Development, the global imperative', *Mazingira*, Vol. 5, No. 4, 1981
- Coase H., R.,** 'The problem of Social Cost', *Journal of Law and Economics*, Vol.3, 1960
- Coglianesi C., Lazer D.,** 'Management-Based Regulation: Prescribing Private Management to Achieve Public Goals', *Law & Society Review*, Vol. 37, No. 4, 2003
- Collins D.,** 'The Ethical Superiority and Inevitability of Participatory Management as an Organizational System', *Organization Science*, Vol. 8, No. 5, 1997
- Cook S., Smith K.,** 'Green Economy and Sustainable Development: Bringing back the social', *Society for International Development*, Vol.55, Is.1, (5-9), 2012
- Day G., S.,** 'The product Life Cycle: Analysis and Applications Issues', *Journal of Marketing*, Vol. 45, No. 4, 1981
- Dolowitz D., Marsh D.,** 'Who learns from Whom?', *Political Studies*, Vol. 44, 1996
- Finsinger J., Marx J.F.,** 'Eco-Management and Audit Scheme (EMAS): opportunities and risks for insurance companies, *International Journal of Environment and Pollution*, No.6, Is.4-6, 1996.
- Golub J.,** 'State Power and Institutional Influence in European Integration : Lessons from the Packaging Waste Directive', *Journal of Common Market Studies*, Vol. 34, 1996

- Héritier A.**, 'The Accommodation of Diversity in European Policy-making and its Outcomes: Regulatory Policy as a Patchwork', *Journal of European Public Policy*, Vol. 3, 1996
- Hooks C.**, 'EPA update: EPA'S code of environmental management principles (CEMP) for federal facilities: an EMS framework for the federal sector', *Federal Facilities Environmental Journal*, Vol. 8, Is. 1, 1997
- Howlett M. and Ramesh M.**, 'Patterns of Policy Instrument Choice', *Policy Studies Review*, Vol. 12, 1993
- Jordan A.**, 'Editorial Introduction: The Construction of a Multilevel Environmental Governance System', *Environment and Planning C: Government and Policy*, Vol. 17, 1999
- Klassen R. D., McLaughlin C. P.**, 'The Impact of Environmental Management on Firm Performance', *Management Science*, Vol. 42, No. 8, 1996
- Kollman K., Prakash A.**, 'Green by Choice? Cross-National Variations in Firms' Responses to EMS-Based Environmental Regimes', *World Politics*, Vol. 53, No. 3, 2001
- Lee N., Walsh F.**, 'Strategic Environmental Assessment: an overview', *Project Appraisal*, No. 7, Is. 3, 1992
- Majone G.**, 'Cross-national Sources of Regulatory Policy Making in Europe and the US', *Journal of Public Policy*, Vol. 11, 1991
- Radaelli C.**, 'Policy Transfer in the EU', *Governance*, Vol. 13, 2000
- Richards L., Biddick I.**, 'Sustainable economic development and environmental auditing: a local authority perspective', *Journal of Environmental Planning and Management*, No. 37, Is.4, 1994

Sandler T, Smith V.K., ‘Intertemporal and intergenerational Pareto efficiency’,
Journal of Environmental Economics and Management, Vol. 2, Is. 3, 1976

Thomson D.R., Wilson M.J., ‘Environmental auditing: theory and applications’,
Environmental Management, No. 18, Is. 4, 1994

Weale A., ‘Environmental Rules and Rule-making in the European Union’, *Journal of European Public Policy*, Vol. 3, 1996

Underwood A. J., ‘Ecological Research and (and Research into) Environmental Management’, *Ecoogical Applications*, Vol. 5, No. 1, 1995

Zito A., Egan M., ‘Environmental Management Standards, Corporate Strategies and Policy Networks’, *Environmental Politics*, Vol.7, 1998

Πρωτογενείς Πηγές και Διαδίκτυο

Barbara Ward and the Origins of Sustainable Development, διαθέσιμο:

<http://pubs.iied.org/pdfs/11500IIED.pdf?> (προσπελάστηκε στις 30/04/2012)

Η Διακήρυξη του Συμποσίου, διαθέσιμη:

http://helsinki.at/projekte/cocoyoc/COCOYOC_DECLARATION_1974.pdf

(προσπελάστηκε στις 12/04/2012)

UNEP / UNCTAD 1974 διαθέσιμο το κείμενο του συμποσίου:

<http://unctc.unctad.org/data/e85iia11a.pdf> (προσπελάστηκε στις 15/03/2012)

Έκθεση για το ‘Κοινό μας Μέλλον’:

<http://www.un-documents.net/ocf-02.htm> (προσπελάστηκε στις 30/03/2012)

Οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας, διαθέσιμοι στο:

<http://www.un.org/millenniumgoals/> (προσπελάστηκε στις 25/03/2012)

Διαθέσιμο το Πρόγραμμα Εφαρμογής του Γιοχανεσμπουργκ καθώς και τη Διακήρυξη του Γιοχάνεσμπουργκ, 2002:

http://www.bmu.de/english/international_environmental_policy/johannesburg_summit_2002/doc/3475.php (προσπελάστηκε στις 3/03/2012)

Πρωτοβουλία για την Πράσινη Οικονομία, (GEI), UNEP, διαθέσιμο στο:

<http://www.unep.org/documents.multilingual/default.asp?documentid=548&articleid=5957&l=en> (προσπελάστηκε στις 12/03/2012)

Νέα Παγκόσμια Πράσινη Συμφωνία -Global Green New Deal- διαθέσιμο:

<http://www.un.org/esa/analysis/policybriefs/policybrief12.pdf>
(προσπελάστηκε στις 04/03/2012)

Έκθεση ΟΟΣΑ 'Στρατηγική Απάντηση στην Χρηματοπιστωτική και Οικονομική Κρίση-Συνεισφορά στην Παγκόσμια Προσπάθεια», 2009, διαθέσιμη στην:

<http://www.oecd.org/dataoecd/33/57/42061463.pdf> (προσπελάστηκε στις 04/03/2012)

Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για την Βιώσιμη Ανάπτυξη, Rio De Janeiro 2012- Η πράσινη οικονομία ως βιώσιμη ανάπτυξη και καταπολέμηση της φτώχειας, διαθέσιμη:

<http://www.uncsd2012.org/rio20/index.html> και
<http://www.uncsd2012.org/rio20/objectiveandthemes.html> (προσπελάστηκε στις 05/03/2012)

Το «zero-draft» (προσχέδιο), διαθέσιμο στο:

<http://www.uncsd2012.org/rio20/content/documents/370The%20Future%20We%20Want%2010Jan%20clean.pdf> και
<http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>
(προσπελάστηκε στις 09/03/2012)

Περιβαλλοντική Διαχείριση των αναπτυσσόμενων χωρών, Ιανουάριος 1994, διαθέσιμο στο:

<http://www.oecd.org/dataoecd/25/36/1919252.pdf> (προσπελάστηκε στις 23/03/2012)

Πράσινη Βίβλο, 2007, διαθέσιμη στο:

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0140en01.pdf (προσπελάστηκε στις 27/03/2012)

Ενίαια Ευρωπαϊκή Αγορά διαθέσιμη στο:

<http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/definitions/singleeuropeanmarket.htm> (προσπελάστηκε στις 28/03/2012)

Η Αρχή της Κοινής Ευθύνης, διαθέσιμη στο:

<http://ec.europa.eu/environment/archives/env-act5/chapt5.html> (προσπελάστηκε στις 26/03/2012)

Το σύνολο των Πράσινων Βίβλων που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, διαθέσιμες στο:

http://europa.eu/documentation/official-docs/green-papers/index_en.html (προσπελάστηκε στις 06/04/2012)

Η Λευκή Βίβλος για την 'Περιβαλλοντική Ευθύνη', 2000, διαθέσιμη στο:

http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/el_full.pdf (προσπελάστηκε 06/04/2012)

Η Οδηγία για Πρόσβαση στην Περιβαλλοντική Πληροφορία, διαθέσιμη στο:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:041:0026:0032:EN:PDF> (προσπελάστηκε στις 08/04/2012)

Η απόφαση της Επιτροπής για θέσπιση Συμβουλευτικού Φόρουμ, 2008, διαθέσιμη στο:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008D0591:EN:NOT> (προσπελάστηκε στις 09/04/2012)

Οι Δέκα Αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου του ΟΗΕ, διαθέσιμες στο:

<http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html>

(προσπελάστηκε στις 11/04/2012)

Πληροφορίες περί υιοθέτησης του διεθνούς προτύπου ISO 26000:2010, «Οδηγίες για την κοινωνική ευθύνη», διαθέσιμες στο:

<http://isotc.iso.org/livelink/livelink/fetch/2000/2122/830949/3934883/3935096>

</home.html?nodeid=4451259&vernum=0> (προσπελάστηκε στις 20/04/2012)

Η Τριμερής Διακήρυξη Αρχών του ΔΟΕ σχετικά με τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και την Κοινωνική Πολιτική όπως υιοθετήθηκε το 1977 και αναθεωρήθηκε το 2000, διαθέσιμη στο:

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/documents/publication/wcms_101234.pdf

(προσπελάστηκε στις 17/04/2012)

Οι Κατευθυντήριες Αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα διαθέσιμες στο:

[http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/business-](http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/business-human-rights/guiding_principles_business_and_hhrr_en.pdf)

human-rights/guiding_principles_business_and_hhrr_en.pdf (προσπελάστηκε

στις 18/04/2012)

Η Αμερικανική Πράξη για Περιβαλλοντική Προστασία, 1986, διαθέσιμη στο:

<http://envfor.nic.in/legis/env/env1.html> (προσπελάστηκε στις 23/04/2012)

Πέμπτο Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα Δράσης, 'Towards Sustainability', 1993, διαθέσιμο στο:

<http://ec.europa.eu/environment/archives/env-act5/pdf/5eap.pdf>

(προσπελάστηκε στις 19/03/2012)

Διεθνής Οργανισμός Προτύπων (ISO 14000), διαθέσιμο στο:

http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/management_standards/environmental

<management.html> (προσπελάστηκε στις 25/04/2012)

Ο Κανονισμός 1836/93 που εγκαινίασε το Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου, διαθέσιμος στο:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993R1836:EN:HTML> (προσπελάστηκε στις 28/04/2012)

Ο Κανονισμός 761/2001/ΕΚ για την εκούσια συμμετοχή οργανισμών στο Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου, διαθέσιμος στο:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:114:0001:0029:EL:PDF> (προσπελάστηκε στις 26/04/2012)

Η Απόφαση της Επιτροπής 2001/681/ΕΚ διαθέσιμη στο:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:247:0024:0024:EN:PDF> (προσπελάστηκε στις 27/04/2012)

Η Απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2006/193 διαθέσιμη στο:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:070:0063:0063:EN:PDF> (προσπελάστηκε στις 29/04/2012)

Ο Κανονισμός 196/2006/ΕΚ περί αναγνώρισης του ευρωπαϊκού προτύπου EN ISO: 14001, διαθέσιμος στο:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:032:0004:0012:EL:PDF> (προσπελάστηκε στις 30/04/2012)

Ο Κανονισμός 1221/2009/ΕΚ διαθέσιμος στο:

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=zy5GxwmQc1Q%3d&tabid=530&language=el-GR> (προσπελάστηκε στις 19/04/2012)

Πληροφορίες περί του Κανονισμού 1221/2009/ΕΚ που επιτρέπει την εταιρική καταχώρηση από χώρα της ΕΕ, και την παγκόσμια καταχώρηση από τρίτη χώρα. διαθέσιμη στο:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:330:0025:0038:EN:PDF> (προσπελάστηκε στις 02/05/2012)

Γενικό Πρότοκολλο για Διεξαγωγή Εκθέσεων Περιβαλλοντικού Ελέγχου (ΗΠΑ), 1996, διαθέσιμο στο:

http://infohouse.p2ric.org/ref/20/19926/p2_documents/epadoc/complete.pdf

(προσπελάστηκε στις 29/04/2012)

Εκτελεστικό Διάταγμα 12856, διαθέσιμο στο:

<http://www.archives.gov/federal-register/executive-orders/pdf/12856.pdf>

(προσπελάστηκε στις 29/04/2012)

Οι πέντε αρχές του Κώδικα διαθέσιμες στο:

http://www.epa.gov/compliance/resources/publications/incentives/ems/emstool_smas.pdf (προσπελάστηκε στις 28/04/2012)

Εκτελεστική Οδηγία 13423, Διαθέσιμες οι πληροφορίες σχετικά με τις Εκτελεστικές Οδηγίες στο:

<http://www.fedcenter.gov/programs/EMS/> (προσπελάστηκε στις 28/04/2012)

Αυτό το έγγραφο της ΥΠΠ, αρ. 300-B-96 με 012 A & B, FFEO στην ιστοσελίδα του, διαθέσιμο στο :

[www.epa.gov / oeca / fedfac / fflex.html](http://www.epa.gov/oeca/fedfac/fflex.html) (προσπελάστηκε στις 30/04/2012)

Άλλες πηγές

Παγκόσμια Στρατηγική Διατήρησης που δημοσιεύθηκε το 1980, όσο και στο GEO 2000, το 1999.

CEC, ‘Towards Sustainability: A European Community Programme of Policy and Action in Relation to the Environment and Sustainable Development’, Official Journal, No. C 138 of 17 May, pp.5-98, Brussels, 1993.

CEC (Commission of European Communities), 'Growth, Competitiveness and Employment: The Challenges and Ways Forward in the Twenty First Century', EC Bulletin, Supplement 93-6, Brussels, 1993.

Clarke Robin and UNEP, Overview GEO-2000: Global Environment Outlook 2000, UNEP, 1999.

IUCN, World Conservation Strategy: living resource conservation for sustainable development, Lucerne, 1980.

OECD, Press Communiqué, Press/A (79), 23, 8 May 1979.

OECD (2010) Interim Report of the Green Growth Strategy: Implementing our commitment for a sustainable future, Paris: OECD,

United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD) (2010) Combating Poverty and Inequality: Structural change, social policy and politics, Geneva, UNRISD.